

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

KATEDRA SLAVISTIKY

**Komplexní lingvostylistický rozbor vybraných mezinárodních smluv
uzavřených mezi Českou republikou a Ruskou federací**

**Complex linguo-stylistic analysis of selected international treaties
between the Czech Republic and the Russian Federation**

Vypracovala: Bc. Pavlína Michaličková

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2015

*Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité
prameny.*

V Rychnově nad Kněžnou,

podpis.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za její rady, připomínky a také ochotu a trpělivost.

Dále bych chtěla poděkovat celé mé rodině a Jindřichovi, kteří mě po celou dobu podporovali a pomáhali mi.

podpis.....

OBSAH

Úvod.....	7
1. Mezinárodní smlouvy.....	9
1.1 Druhy mezinárodních smluv.....	9
1.2 Postup při uzavírání mezinárodních smluv.....	10
1.3 Mezinárodní smlouvy uzavřené mezi Českou republikou a Ruskou federací	11
1.3.1 Prozatímní smlouva mezi Československou a Ruskou socialistickou federativní sovětskou republikou.....	11
1.3.2 Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik	12
1.3.3 Smlouva mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky.....	13
1.3.4 Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o odchodu sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky.....	13
2. Stylová charakteristika mezinárodních smluv.....	14
2.1 Vymezení funkčního stylu administrativního (ruská tradice).....	14
2.1.1 Znaky funkčního stylu administrativního (ruská tradice).....	16
2.2 Vymezení funkčního stylu administrativního (česká tradice).....	17
2.2.1 Znaky funkčního stylu administrativního (česká tradice).....	18
2.3 Právní styl (podstyl).....	18
2.4 Diplomatický podstyl.....	19
2.5 Kompozice mezinárodních smluv.....	21
2.6 Morfologická rovina administrativního funkčního stylu.....	22
2.7 Lexikální rovina administrativního funkčního stylu.....	24
2.7.1 Archaismy a historismy.....	24
2.7.2 Termíny.....	25
2.7.2.1 Charakteristika termínů.....	27
2.7.2.2 Tvoření termínů.....	28

2.7.2.3 Terminologie diplomatického podstylu.....	34
2.8 Syntaktická rovina administrativního funkčního stylu.....	36
2.9 Textová rovina administrativního funkčního stylu.....	37
3. Specifika jazyka Prozatímní smlouvy.....	39
3.1 Jazyková situace v Rusku po roce 1917.....	39
3.2 Jazyková situace po vzniku Československé republiky.....	40
3.2.1 Jazyk československý.....	41
4. Praktická jazyková analýza vybraných mezinárodních smluv.....	42
4.1 Morfologická analýza.....	42
4.1.1 Podstatná jména.....	42
4.1.2 Přídavná jména.....	43
4.1.3 Zájmena.....	44
4.1.4 Slovesa.....	45
4.1.5 Předložky.....	48
4.1.6 Spojky.....	49
4.1.7 Shrnutí.....	49
4.2 Lexikální analýza.....	50
4.2.1 Termíny.....	50
4.2.1.1 Tvoření termínů.....	51
4.2.2 Archaismy a historismy.....	52
4.2.3 Klišé.....	53
4.2.4 Shrnutí.....	54
4.3 Syntaktická analýza.....	55
4.3.1 Větné členy.....	55
4.3.1.1 Podmět.....	55
4.3.1.2 Přísudek/Predikát.....	56
4.3.1.3 Přívlastek.....	57
4.3.1.4 Předmět.....	57
4.3.1.5 Několikanásobné větné členy.....	58
4.3.2 Věty jednoduché.....	59
4.3.2.1 Polovětné konstrukce s participiem.....	59
4.3.2.2 Polovětné konstrukce s přechodníkem.....	60

4.3.2.3 Pasivní konstrukce.....	60
4.3.3 Souvětí.....	61
4.3.4 Slovosled.....	62
4.3.5 Shrnutí.....	62
4.4 Textová analýza.....	62
4.4.1 Konektory.....	63
4.4.2 Deixe.....	63
4.4.3 Lexikální opakování.....	64
4.4.4 Pronominalizace.....	65
4.4.5 Shrnutí.....	65
4.5 Stylistická analýza.....	66
4.5.1 Kompozice textu.....	67
5. Texty smluv v zrcadle dobových událostí.....	68
Závěr	72
Резюме.....	75
Bibliografie.....	84
Přílohy.....	89
Anotace.....	132

Úvod

Název diplomové práce zní: *Komplexní lingvostylistický rozbor vybraných mezinárodních smluv uzavřených mezi Českou republikou a Ruskou federací*. Toto téma jsme si zvolili proto, že nás zajímá historie a politika a chtěli jsme znalosti z těchto oblastí alespoň částečně v diplomové práci uplatnit.

Jedním z předpokladů, aby mohla tato diplomová práce vzniknout, bylo obstarání textů česko-ruských smluv. Za tímto účelem jsme navštívili Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, kde se během bádání ukázalo, že jednotlivé jazykové verze smluv nejsou překlady, ale že dané mezinárodní smlouvy vždy vznikají současně. Proto musel být původní název Komentovaný překlad vybraných mezinárodních smluv uzavřených mezi Českou republikou a Ruskou federací změněn.

Tato diplomová práce si klade několik cílů. Prvním z nich je alespoň částečně proniknout do problematiky mezinárodních smluv a objasnit, jaké jsou druhy mezinárodních smluv a jakým způsobem vznikají. Dalším cílem této práce bylo analyzovat otázku vymezení stylu mezinárodních smluv a na základě zjištěných informací pak dále pracovat s administrativním funkčním stylem a zabývat se možnými rozdíly v jeho vymezení v ruské a české tradici. Získané poznatky z této teoretické části jsme posléze aplikovali při samotném rozboru daných mezinárodních smluv. Za poslední cíl práce jsme si stanovili pokusit se odhalit, zda je ze smluv možné vyčíst, v jaké době a jaké politické situaci vznikly.

Práce je tedy rozdělena na dvě hlavní části. V první, teoretické části se snažíme z právního hlediska objasnit, co je mezinárodní smlouva, jaké jsou druhy mezinárodních smluv a jak smlouvy vznikají. Vycházeli jsme při tom z poznatků Čepelky a Davida a jejich publikace *Mezinárodní právo veřejné*. V následující kapitole jsou v krátkosti představeny jednotlivé smlouvy a okolnosti jejich vzniku. Zde jsme měli možnost využít naše historické znalosti, dále jsme se opírali například o Švankmajerovu publikaci *Dějiny Ruska*, či Dejmkovu knihu *Diplomacie Československa*.

Následující kapitoly jsou pak již zcela lingvistické. Zabýváme se v nich vymezením stylu mezinárodních smluv, následně stylem administrativním, a to jak v ruské, tak české tradici, a jeho znakům. Podrobněji se rovněž zabýváme diplomatickým podstylem a jeho znaky. Protože jde o rozbor mezinárodních smluv, v nichž významnou roli má i právní hledisko, je jedna kapitola věnována právnímu stylu (pod stylu). V dalších kapitolách se snažíme specifikovat administrativní text v rovině morfologické, lexikální, syntaktické a také textové. Pozornost jsme rovněž věnovali termínům, jejich charakteristice a tvorbě a zvláštní podkapitola je věnována terminologii v diplomatickém pod stylu. Poslední dvě kapitoly této první části se pak zabývají jazykovou situací na počátku 20. století v Rusku a v Československé republice a také otázkou jazyka československého. V jazykové části jsme se opírali o poznatky autorů jako je Svincova, Valgina, Krylova, Poštolková, Čechová, Hubáček a mnoha dalších.

Ve druhé, praktické části diplomové práce se zabýváme samotnou analýzou vybraných mezinárodních smluv, kdy se snažíme aplikovat poznatky uvedené v teoretické části práce na konkrétní texty a na základě této aplikace určit, zda texty smluv opravdu odpovídají principům administrativního funkčního stylu. Texty jsou tedy rozebírány z hlediska morfologického, lexikálního, kde je kladen důraz na charakteristiku termínů, syntaktického a stylistického. Předposlední kapitola této části je věnována rozboru v rovině textu. Každý jev je podložen příklady, a to jak ruskými, tak českými, a za jednotlivými kapitolami následuje krátké shrnutí.

Práci završuje krátká kapitola, ve které jsou jednotlivé smlouvy znovu rozebírány, tentokrát však z pohledu jejich vztahu k situaci, v níž byly sestaveny.

Diplomová práce je zpracována kompilační a excerpční metodou.

1. Mezinárodní smlouvy

Předmětem této práce je lingvostylistický rozbor mezinárodních smluv, které byly uzavřeny mezi Českou republikou a Ruskou federací, proto považujeme za nutné v této úvodní kapitole osvětlit, co to je mezinárodní smlouva, jak vzniká a jaké existují druhy smluv. Budeme se opírat o publikace Čestmíra Čepelky a Vladislava Davida a kol., které vycházejí z Vídeňské úmluvy z roku 1969, kde byla stanovena pravidla mezinárodního práva.

„Za mezinárodní smlouvu sjednanou v plné formě (en forme solennell, traité au sens formel), a to jakkoli nazvanou (úmluva, dohoda, pakt, akt, statut, protokol aj.), označujeme takovou smlouvu, která byla opatřena podpisy zástupců států k vyjádření vůle těchto států být danou smlouvou vázány.“(Čepelka 2003: EUROLEX BOHEMIA, 153). Zde je potřeba si všimnout, že pro mezinárodní smlouvu existují i další názvy. V analyzovaných smlouvách figuruje ve třech případech v názvu slovo **smlouva** (**договор**) a jednou slovo **dohoda** (**соглашение**).

Zástupcem státu je zpravidla hlava státu, premiér nebo ministr zahraničních věcí, ale záleží na každém státu, koho určí za svého zástupce. Výše uvedené osoby však mají z mezinárodního práva plynoucí pravomoc smlouvy uzavírat, ostatní osoby musí disponovat plnou mocí.

1.1 Druhy mezinárodních smluv

Mezinárodní smlouvy lze dělit podle počtu smluvních stran na **dvoustranné** (bilaterální), **vícestranné** (plurilaterální) a **univerzální** (multilaterální). Podle možnosti přístupu se smlouvy dělí na **otevřené** (nejčastěji mnohostranné dohody), **zavřené** a **polootevřené** nebo **polouzavřené**. Smlouvy lze rovněž dělit podle obsahu. Rozeznávají se smlouvy **politické** (mírové, přátelské dohody), **hospodářské** (obchodní, vědecko-technické), **právo tvorné** a **kontraktuální**, u kterých si strany určují zvláštní práva a povinnosti (smlouva o neútočení), dále jsou to **smlouvy s jednorázovým plněním** (vydání stíhané osoby) a **s opakujícím se plněním** (dohoda o civilní letecké dopravě)

Další možné dělení je na **smlouvy písemné** a **ústní**, kdy valná část smluv má písemnou podobu, a ústní dohoda, tzv. gentleman's agreement, může, ale také nemusí být právně závazná, **smlouvy veřejné** a **tajné**, kdy veřejné se publikují, ale někdy mohou mít přílohy, které mají být utajeny (Smlouva o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé republiky), **smlouvy prezidentské, vládní** a **resortní**, **smlouvy sjednané v plné formě** a **smlouvy sjednané ve formě zjednodušené**. (David a kol. 2006: LINDE PRAHA, 97)

1.2 Postup při uzavírání mezinárodních smluv

K tomu, aby mohla být smlouva uzavřena, musí být smluvní strany k tomu způsobilé. Jak je uvedeno výše, za stát mohou smlouvu uzavřít hlava státu, premiér nebo ministr zahraničních věcí, u ostatních je nutné doložení plné moci.

Předmětem uzavírané smlouvy může být téměř cokoliv, pokud to není v rozporu s normami mezinárodního práva nebo s Chartou OSN (týká se členů OSN).

Schválením textu smlouvy se ukončuje práce na obsahu smlouvy, avšak tento krok neznamena, že je smlouva právně závazná, v tento moment je ještě možné text smlouvy měnit a upravovat. Pokud se na tom smluvní strany dohodly, tak v tuto chvíli také vznikají různé jazykové verze smluv. Je třeba uvést, že **smlouvy se mezi sebou nepřekládají, ale jazykové verze vznikají zároveň a upravují se**. Je zřejmé, že zejména v minulosti, když během tvorby smlouvy vznikly v jedné verzi třeba jen malé odchylky, bylo možné je využít (zneužít).

Znění smlouvy je definitivní po ověření textu smlouvy, autentifikaci. Po tomto aktu, který je stvrzen podpisem, není možné text měnit, lze pouze provádět menší opravy, zejména jazykové korektury.

Ratifikace je slavnostní potvrzení smlouvy a daný stát se tím zavazuje, že bude text smlouvy dodržovat. Ve většině států je text před ratifikací ještě schválen parlamentem. Výměna ratifikačních listin probíhá zpravidla na území státu, kde smlouva nebyla podepsána.

Podpisem smlouvy dává stát najevo, že se cítí být smlouvou vázán. Smlouva však nemusí okamžitě vstoupit v platnost. (David a kol. 2006: LINDE PRAHA, 99-101)

1.3 Mezinárodní smlouvy uzavřené mezi Českou republikou a Ruskou federací

Tato kapitola bude pojednávat o konkrétních smlouvách, které byly uzavřeny mezi Českou republikou a Ruskou federací. Jedná se o čtyři smlouvy, které byly vybrány na základě jejich různorodosti z hlediska lingvistického, ale také pro jejich nepopíratelný historický význam, který pro Českou republiku mají.

Každá smlouva bude v krátkosti představena, bude uvedeno, proč a za jakých okolností byla uzavřena a kým. Vzhledem k tomu, že se nejedná o práci na historické téma, bude toto uvedení do problematiky konkrétních smluv velmi stručné.

1.3.1 Prozatímní smlouva mezi republikou Československou a Ruskou socialistickou federativní sovětskou republikou

Tato vůbec první smlouva mezi nově vzniklou Československou republikou a Ruskem byla podepsána v Praze 5. 6. 1922. Jejím obsahem je zřizování zastupitelstev obou zemí, vymezení diplomatických imunit a také to, že se země nebudou vměšovat do záležitostí druhé země, avšak není zde řešena otázka uznání obou zemí. RSFR odmítalo versailleský systém, čímž vlastně odmítalo i existenci ČSR, a pozice ČSR byla vůči RSFR také nejednoznačná.

ČSR vůči RSFSR primárně nezaujímal nepřátelskou pozici, obě země dokonce našly společnou řeč v otázce nepřátelského postoje vůči Polsku, ale česká diplomacie svou pozici uzpůsobovala podle potřeb svých klíčových spojenců – Francie a států Malé dohody (Rumunsko a Jugoslávie), které měly obavy z toho, že by Rusko začalo posilovat své postavení a posléze si nárokovat některá z jejich území.

Situace se však změnila po konferenci v Janově 1922. Na tuto konferenci dorazili i představitelé do té doby izolovaných států – Německa a Ruska. Avšak jejich požadavky nebyly ze strany západních mocností vyslyšeny, a tak se stalo to, čeho se Evropa obávala,

státy mezi sebou uzavřely tzv. Rapallskou smlouvu, ve které Německo uznalo de jure Sovětský stát; smlouva také otvírala cestu pro hospodářskou spolupráci obou zemí. Ve spojení těchto dřívějších mocností, do jejichž sfér vlivu zapadalo i ČSFR, viděla československá diplomacie hrozbu. Nezbývalo tedy než se dát „zlatou střední cestou“, která by nepopudila spojence, ale zároveň by navázala styky s RSFSR. Po podpisu smlouvy se však vztahy mezi oběma zeměmi nijak nezměnily, průlom měl přijít až ve třicátých letech. (Klimek, Kubů 1995: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 25)

1.3.2 Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik

Poté, co Edvard Beneš docílil „anulování“ Mnichova a byl mezinárodně uznán za prezidenta Československa (velmi mu k tomu napomohl úspěšný atentát na Heydricha a následné vypálení Lidic), se rozhodl upevnit pozici exilové vlády na mezinárodním poli cestami do USA a Ruska. Diplomatičká jednání ve Washingtonu proběhla hladce. Cesta do Moskvy, kde měl prezident v plánu uzavřít československo-sovětskou spojenečkou smlouvu, která měla Československo chránit před dalším možným útokem ze strany Německa, se značně zkomplikovala kvůli nesouhlasu ze strany Velké Británie. (Dejmek 2012: Academia, 109) Nicméně Velká Británie svou pozici přehodnotila, a tak Edvardu Benešovi nic nebránilo se do Moskvy vydat. Smlouva byla podepsána 12. 12. 1943 moskevským velvyslancem Fierlingerem a ruským ministrem zahraničí Molotovem.

Podpis této smlouvy byl pro SSSR velmi důležitý, protože tím ostatním velmocím dával najevo, jaký směr má jeho zahraniční politika vůči malým státům. Co se týká Československa, tak „E. Beneš se vracel z Moskvy v přesvědčení, že svou cestou podstatně přispěl k zabezpečení Československa jak proti němečké hrozbě, tak proti nebezpečí komunistické revoluce.“(Němeček 1999: Státní ústřední archiv, 6)

1.3.3 Smlouva mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky

Tato, pro Československo velmi nepříjemná smlouva, byla podepsána v Moskvě 16. 10. 1968 předsedou československé socialistické vlády Oldřichem Černíkem a předsedou Rady ministrů SSSR Alexejem Kosyginem.

Vzniku této smlouvy předcházely bouřlivé události 21. srpna 1968, kdy do Československa vtrhla vojska Varšavské smlouvy. Moskevské ústředí se obávalo liberalizačního procesu, který v ČSSR započal s nástupem šedesátých let. (Švankmajer 2004: Lidové noviny, 451) Představitelé těchto reforem (Dubček, Černík, Kriegel, Smrkovský atd.) byli ještě téhož dne přepraveni do Moskvy, kde se jednalo o situaci v Československu a o odchodu armády. Nicméně o dva měsíce později vznikla výše zmiňovaná smlouva, která pobyt cizí armády na území Československa legalizovala. Sovětská vojska území republiky opustila až v roce 1991. Po Srpnu 1968 nastalo období známé jako normalizace, během níž byl příchod armády interpretován jako bratrská pomoc proti kontrarevoluci.

1.3.4 Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o odchodu sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky

Dohoda byla podepsána Jiřím Dientsbierem (ministr zahraničních věcí ČSFR) a Eduardem Ševarnadzem (ministr zahraničních věcí SSSR) 26. 2. 1990 v Kremlu. Slavnostního aktu se zúčastnili také Václav Havel a Michail Gorbačov.

Této významné události předcházela řada dlouhých a složitých jednání. Odchod sovětské armády z Československa byl jednou z priorit po listopadu 1989. Dne 3. 12. 1989 československá vláda vydala prohlášení, ve kterém označila invazi sovětských vojsk 21. 8. 1968 na území Československa za protiprávní. Koncem roku 1989 již byla ustanovena komise, jejímž úkolem bylo vyjednat s delegací ze SSSR termín odchodu jeho vojáků. Ministr Dientsbier požadoval co nejrychlejší odchod, naproti tomu sovětská vyjednávači tomu nebyli příliš nakloněni. Jako důvody uváděli nedostatek bytů a práce

pro příchozí rodiny sovětských vojáků. Nakonec bylo dohodnuto, že bojové jednotky území republiky opustí do konce června 1990 a servisní jednotky do poloviny roku 1991. Odsun byl řízen parlamentní komisí, v jejímž čele stál Michael Kocáb. Celý proces byl oficiálně ukončen 25. 6. 1991, tedy o několik dní dříve, než se předpokládalo, slavnostním podpisem protokolu o ukončení odsunu. (<http://icv.vlada.cz/cz/tema/20--vyroci-odchodu-sovetskych-vojsk-a-ukonceni-vojenske-okupace-ceskoslovenska--85082/>)

2. Stylová charakteristika mezinárodních smluv

Určení stylu mezinárodních smluv je složité, protože mezinárodní smlouvy v sobě mísí prvky funkčního stylu administrativního, právního podstylu a bohatostí své terminologie by mohly za určitých okolností patřit i ke stylu odbornému.

Ruská odborná literatura také jednoznačně neurčuje, ke kterému funkčnímu stylu mezinárodní smlouvy patří, ale na rozdíl od české tradice je ruský administrativní funkční styl více diferencovaný a dělí se na dva až tři podstyly. Jedním z nich je diplomatický podstyl, který by svými znaky mohl nejvíce odpovídat stylu mezinárodních smluv.

2.1 Vymezení funkčního stylu administrativního (ruská tradice)

V ruské tradici existuje několik možností dělení funkčních stylů, avšak povětšinou jsou si tyto varianty podobné a vycházejí z Rozental'ova rozdělení funkčních stylů:

- официально-деловой (administrativní, jednací)
- научный (vědecký)
- газетно-публицистический (novinářský)
- художественный (umělecký)
- разговорный (hovorový)

Například Radugin dělí funkční styly na:

- научный (vědecký)
- официально-деловой (administrativní, jednací)
- публицистический (novinářský)
- художественный (umělecký)

- разговорно-обиходный (hovorový)

(Радугин 2004: Библионика, 102)

U Golubové se v publikaci z roku 2004 setkáváme s poněkud odlišným dělením funkčních stylů:

- научный (vědecký)
- публицистический (novinářský)
- официально-деловой (administrativní, jednací)

Na rozdíl od ostatních autorů Golubová nevyděljuje samostatný styl umělecký. Jako důvod udává, že autoři umělecké literatury používají různé jazykové prostředky, které nepředstavují jednotný systém. (Голуб 2004: Эксмо, 18)

Již zmíněný Розенталь ve své publikaci (Розенталь 1974: Высшая школа, 38,) uvádí v rámci administrativního stylu dva samostatné podstyly, a to:

1. официально-документальный стиль
2. обиходно-деловой стиль

Do první skupiny řadí jazyk legislativních dokumentů a diplomatických aktů, které souvisí s mezinárodními vztahy, a do druhé skupiny patří jazyk dokumentů, které si mezi sebou vyměňují organizace, a soukromé obchodní listy.

Ve Stylistice ruského jazyka (Григорьева 2000: НВИ - ТЕЗАУРУС, 66 - 69) je styl jednací rozdělen na tři podstyly: **legislativní podstyl**, jehož žánry jsou kodex, instrukce nebo zápis ze soudních zasedání, **administrativní podstyl**, ke kterému se řadí smlouvy, oznámení nebo obchodní korespondence, a **diplomatický podstyl**, který se týká mezinárodních smluv, nót a oznámení.

Moskvin rovněž uvádí u jednacího stylu tři podstyly, a to **kancelářský** (administrativní), **právní** (legislativní) a **diplomatický**. Kancelářský podstyl se týká například obchodní korespondence a administrativy. Právní podstyl se týká právních vztahů uvnitř států a diplomatický podstyl se týká mezistátních právních vztahů. (Москвин 2006: ФЕНИКС, 586 - 589).

Naopak Kožina administrativní styl nijak nedělí (Кожина 1977: Просвещение, s. 171) a ani Krylova žádné podstyly stylu administrativního neuvádí, avšak podle ní se administrativní styl užívá při jednáních státních institucí, při soudním líčení a během obchodních a diplomatických jednáních. (Крылова 1979: Русский язык, 132)

2.1.1 Znamky funkčního stylu administrativního (ruská tradice)

Administrativní styl je tedy jedním z funkčních stylů. Protože tento styl odolává novým vjemům a téměř se nerozvíjí, je možné o něm hovořit jako o uzavřeném konzervativním stylu. Funkcí administrativního stylu je podávat informace a sdělení, která se týkají zejména právní a administrativní činnosti. S touto funkcí tedy souvisí i cíl administrativního funkčního stylu, a to je vymezení pravidel a norem. (Капитанова: Přednášky ze Stylistiky, KSR/7STYL)

Podle Rozental'a nese administrativní styl tyto znamky:

- Ekonomické využívání jazykových prostředků, kompaktnost výkladu a jeho zhuštění,
- Rozložení materiálu je standardizované a velmi často je nutné dodržovat závazné normy, pro tento styl je také typické užívání tzv. klišé
- Velké množství termínů, nomenklaturních pojmenování, velké množství speciální slovní zásoby a frazeologismů a časté používání zkratk
- Časté je používání slovesných podstatných jmen, sekundárních předložek (*в отношении, в соответствии с, в деле, в силу, в целях* atd.) a složených spojek (*вследствие того что, ввиду того что, в связи с тем что* atd.) Nedílnou součástí jsou také ustálená slovní spojení, která spojují části souvětí (*на случай, если, на том основании, что, с тем условием, что*)
- Používání nominativních vět a výčtů a oznamovacího způsobu
- Věty mají přímý slovosled
- Používání souvětí, která odrážejí logickou závislost vět
- Nevyužívání emociálně expresivních výrazů

Všechny tyto znaky by měly vést k tomu, aby administrativní text byl přesný a aby nepřipouštěl jiný výklad. (Розенталь 1974: Высшая школа, 38)

Kožina ještě přidává další znaky administrativního funkčního stylu. Za jeden z nejpodstatnějších udává **neosobní charakter** administrativních dokumentů. To znamená, že autor administrativního textu je odsunut do pozadí. (Кожина 1977: Просвещение, 172)

2.2 Vymezení funkčního stylu administrativního (česká tradice)

Administrativní funkční styl je podle Čechové jedním ze šesti funkčních stylů. Ve své klasifikaci funkčních stylů autorka vychází z Jedličkovy klasifikace čtyř funkčních stylů: **prostěsdělovací/běžnědorozumivací, odborný, administrativní a publicistický** a tento výčet doplňuje stylem **řečnickým a uměleckým**. Tyto styly Čechová označuje jako primární neboli základní. Sekundární styly mohou být od primárních stylů odvozené, nebo stojí na pomezí dvou základních stylů. Mezi sekundární styly se tedy například řadí styl reklamy, styl esejistický, styl epistolární (dopisový, osobní korespondence, styl listovní), styl managementu, styl počítačový, telefonický styl, styl církevní komunikace atd. (Čechová 2008: Lidové noviny, 241)

Starší stylistiky administrativní funkční styl nevydělují, řadí ho k odbornému stylu, který se člení na praktickou a teoretickou oblast. (Daneš a kol. 1957: Orbis, 23) Bečka zase uvádí jiné členění, a to na dva základní funkční styly: **umělecký a odborný**, vedle kterých stojí **pragmatické funkční styly**, které jsou členěny na styl **publicistický, jednací, hospodářský a normativní**. Jednací styl uvádí jako styl vnitropodnikové agendy, styl hospodářský patří do ekonomické oblasti a úkolem stylu normativního je určovat normy a právní řád. (Bečka 1992: Academia, 34)

Žádná z uvedených publikací se však přímo nevěnuje stylu mezinárodních smluv, jen Knittlová se ve své knize Překlad a překládání zmiňuje, že administrativní styl zahrnuje i starý styl právníký a styl diplomatických listin. (Knittlová a kol. 2010: Univerzita Palackého, 139)

2.2.1 Znamky funkčního stylu administrativního (česká tradice)

Čechová řadí administrativní funkční styl do věcných objektivních stylů s odbornou funkcí sdělovací, která je spojena s funkcí **regulativní** a **operativní**. (Čechová 2008: Lidové noviny, 243) Bečka také uvádí (v jeho případě jde o styl normativní), že se tento styl od ostatních stylů odlišuje funkcí normativní. Jeho úkolem ...“je určovat normy, jak zachovávat pořádek a právní řád v organizaci společnosti.“ (Bečka 1992: Academia, 34)

Hlavním úkolem administrativních textů je **informovat**, a proto je tvoření administrativních textů poměrně náročné. Je potřeba dodržovat stanovené normy, a to v oblasti formální i obsahové, aby nedocházelo k různým vynechávkám nebo k jiným výkladům. Důležitá je **věcná správnost, výstižnost a objektivita textů**, které jsou ve většině případů v písemné podobě, ale vyskytuje se i ústní podoba, například hlášení nebo úřední jednání. Autor administrativního textu by měl mít příslušné vzdělání (například právní, ekonomické). Většinou autor textu ustupuje do pozadí, ale ani adresát ve většině případů není znám, může to být jedna osoba, podnik, instituce nebo úřad.

2.3 Právní styl (podstyl)

Vzhledem k tomu, že při sestavování mezinárodních smluv se aplikuje mezinárodní právo, považujeme za přínosné se v této části stručně zabývat právním stylem (podstylem).

Právní styl stojí na pomezí stylu administrativního a odborného. Tomášek zařazuje právní styl právě ke stylu odbornému a uvádí, že se skládá ze dvou hlavních složek:

- složka všeobecně gramatického základu (spisovná slovní zásoba a gramatický systém)
- odborné názvosloví (termíny, jazykové šablony) (Tomášek 2003: Linde Praha, 26)

Čechová na druhou stranu uvádí:...“všechny okruhy týkající se veřejné správy, tj. projevy administrativně-právní, hospodářsko-administrativní, začleňujeme pod styl administrativní.“ (Čechová 2008: Lidové noviny, 231). Stejně i Knittlová řadí právní styl ke stylu administrativnímu. (Knittlová 2010: Univerzita Palackého, 139)

V ruské tradici, jak je uvedeno výše, se právní podstyl (законодательный, юридический) řadí k administrativnímu stylu.

Vzhledem k tomu, že právní styl má velmi blízko nebo je dokonce součástí stylu administrativního, nese jako takový stejné znaky - jasnost, jednoznačnost, věcnost, stručnost a neosobnost.

2.4. Diplomatický podstyl

Dříve než se začneme věnovat znakům diplomatického podstylu, považujeme za nutné definovat, co je diplomatický jazyk. Termín „**diplomatický jazyk**“ je možné chápat dvěma způsoby. Za prvé se za diplomatický jazyk považuje jazyk, ve kterém se vedou mezinárodní jednání nebo jsou v něm napsány mezinárodní smlouvy. Do 18. století plnila funkci tohoto jazyka latina a na začátku 19. století ji vystřídala francouzština. Dnes záleží na vůli smluvních stran, ve kterém jazyce bude smlouva vyhotovena. Dvoustranné smlouvy jsou zpravidla sepsány v národních jazycích, někdy k těmto textům smluv může být po dohodě smluvních stran vyhotovena jazyková mutace v neutrálním světovém jazyku. Mnohostranné smlouvy jsou sepsány ve dvou nebo více jazycích. (Charta OSN je sepsána v pěti jazycích – anglickém, ruském, čínském, francouzském a španělském). (David 2006: Linde Praha, 94)

Za druhé diplomatický jazyk představuje souhrn speciálních termínů a frází, které se v diplomacii běžně používají.

Diplomatický podstyl je jeden z podstylů stylu administrativního a mezi jeho žánry se řadí **osobní nóta, verbální nóta, pamětní zápisy a memoranda**. (Григорьева, 2000: НВИ — ТЕЗАУРУС, s. 73). Vzhledem k tomu, že diplomatický podstyl se řadí do stylu administrativního, nese také některé jeho znaky: přesnost ve vyjadřování, jazyková standardizovanost (Крылова 1979: Русский язык, 132), užívání slovesných podstatných jmen a sekundárních předložek, oznamovacího způsobu a nominativních vět a výčtů a samozřejmě velké množství termínů. (Розенталь, 1965: Высшая школа, 39)

Terminologie má v diplomatickém podstylu osobitý charakter a podrobněji se jí budeme věnovat v kapitole 3.7.3.

Pro diplomacii je také typické, že některá slova mají jiný význam než ten, v jakém se většinou používají. Například slovo *protokol*; jak v ruštině, tak v češtině toto slovo znamená zápis z jednání, ze zasedání, ale v prostředí diplomacie toto slovo označuje souhrn společenských pravidel a zvyklostí, jimiž se upravuje styk s cizími diplomaty. (Радугин 2004: Библионика, s. 145)

Další zajímavostí diplomatického podstylu je, že je nutné dodržovat pravidla při oslovení a zakončení. Například osobní nota musí být napsána v první osobě, oslovení by mělo obsahovat slovo vážený a v závěru by se nemělo zapomenout na kompliment. V současné době by možné vynechání některého z těchto komponentů zřejmě nemělo takový význam jako v minulosti.

Velmi časté je v diplomatickém podstylu používání ustálených spojení: *международный контроль, укрепление мира и безопасности, всеобщее разоружение* atd.

V jazyce diplomacie je velmi časté užívání titulů a s tím spojených etických slov a výrazů: *король, принц, шахинташ, Его Высочество, Его Превосходительство, господин а госпожа*. Poslední dva výrazy se postupně rozšířily i do běžné praxe.

Jedním ze znaků, kterým se diplomatický podstyl liší od úředního stylu, je užívání toponym v metonymickém významu:

- *Белый дом* – vláda USA
- *Капитолий* – kongres USA
- *Даунинг стрит* – předseda vlády Velké Británie
- *Елисейский дворец* – vláda Francie
- *Кремль* – vláda Ruské federace

Ve významu vlády může vystupovat i název řeky: *Знают ли об этом на Темзе?* Název hlavního města se používá ve významu, který označuje nejvyšší státní orgán: *У Москвы слова не расходятся.*

Dalším znakem, v němž se diplomatický styl liší od stylu administrativního, je používání citově zabarvených slov a spojení. Mezi slova a spojení s kladným citovým zabarvením se řadí například: *мари мира, акт доброй воли, мирное выступление* a spojení se záporným citovým zabarvením: *холодная война, поджигатели силы, тактика переговоров ради переговоров* (snaha vyhnout se jasným závěrům), *политика выкручивания рук* (násilné nucení k dodržování daného kurzu v rámci vojenského bloku).

V diplomatickém podstylu se také vyskytují frazeologismy se záporným tónem: *дипломатия за кулисами, атомная дипломатия, тихая дипломатия.* (Григорьева, 2000: НВИ — ТЕЗАУРУС, s. 69 - 73)

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že ruský a český administrativní styl si jsou až na několik výjimek podobné. V ruské tradici je administrativní styl více diferencovaný, ale jednotlivé podstyly si jsou velmi blízké. Bylo by jednoduché zařadit mezinárodní smlouvy čistě do diplomatického podstylu, ale při bližším zkoumání je patrné, že nesou znaky i dalších dvou podstylů. Z administrativního (kancelářského) podstylu je to důraz na přesnost vyjadřování a formulaci a z legislativního (právního) podstylu je to právní znalost autorů.

2.5 Kompozice mezinárodních smluv

Text mezinárodních smluv se zpravidla skládá ze **čtyř částí**. První z nich je **preambule** neboli úvod, ve které jsou uvedeny smluvní strany, proč smlouva vzniká, jména plnomocníků a případně se také uvádí, jestli byly předloženy plné moci.

Vlastní text smlouvy je z důvodu přehlednosti rozdělen na několik částí (článků), v nichž jsou konkrétně uvedeny práva a povinnosti smluvních stran.

Závěr smlouvy je tvořen tzv. protokolárními články a je v něm upraven právní život smlouvy:

- dobu, na niž je uzavřena
- možnost a způsob prodloužení její platnosti
- podmínky výpovědi
- požadavek ratifikace nebo aprobace
- okamžik vstupu smlouvy v platnost
- označení autentického textu
- právní povaha příloh
- dohodnutý způsob urovnání sporů při aplikaci, případně výkladu smlouvy
- místo a datum uzavření smlouvy
- podpisy plnomocníků

Poslední částí smlouvy tvoří **přílohy**, které se nepodepisují. (David 2006: Linde Praha, 95)

2.6 Morfologická rovina administrativního funkčního stylu

Texty administrativního funkčního stylu jsou typické svým jmenným charakterem. Nejvíce užívaná jsou podstatná jména, která se často vyskytují v **nominativu** a **genitivu**, v obchodní korespondenci se také často vyskytuje **vokativ** (oslovení). V administrativních textech se rovněž nachází velké množství **verbálních substantiv** například: *установление контроля, оказание помощи, выяснение условий*, která někdy tvoří tzv. **substantivní řetězce**, což někdy může být podle Čechové na úkor srozumitelnosti. (Čechová 2008: Lidové noviny, 235)

Jak již bylo uvedeno výše, jedním ze znaků administrativního funkčního stylu je neosobní charakter, který je dán tím, že se v textech neobjevují osobní zájmena (*я, ты*), ale také tím, že se používají pouze podstatná jména rodu mužského, a to i pro označení například profese, kterou vykonává žena (*президент Бразилии Дилма Русеф, премьер министр Австралии Джулия Гиллард*) (Кожина, 1977: Просвещение, 177)

Co se týká přídavných jmen, užívají se jejich **krátké formy**: *обязан, должен, необходим* (v češtině to jsou modální predikativa: *třeba, možno, lze*). Případný

komparativ se tvoří opisně: *более важный* a superlativ pomocí prefixu *наи-* → *наиболее важный*. (Григорьева 2000: НВИ — ТЕЗАУРИС, 65) Dalším typickým prvkem administrativních textů jsou **participia**: *подписанный, возглавляющий, подепсанý, выhotovený*

Ze slovesných tvarů je nejčastější **infinitiv**, který je v administrativním stylu mnohem častější než v ostatních funkčních stylech, dokonce, jak uvádí Krylova, je poměr mezi infinitivem a ostatními slovesnými tvary 5:1. (Крылова 1979: Русский язык 138). Z určitých slovesných tvarů se nejčastěji používá indikativ ve všech časech a neosobní tvary sloves; v mezinárodních smlouvách je to nejčastěji 3.os.mn.č. (*страны договорились, представители заключили договор*). (Čechová 2008: Lidové noviny, 235). Co se ovšem času týká, jak Kožina, tak Krylova ve svých publikacích uvádějí termín **настоящее предписания** (должествования); Krylova uvádí, že tato forma přítomného času má za úkol upozornit na činnost, která je zákonem nařízena, to znamená upozorňovat na to, co se musí dělat. (*Каждая из Высоких Договаривающихся Сторон обязуется...*) (Крылова 1979: Русский язык, 139). V některých případech se lze setkat s časem budoucím (například v Dohodě mezi vládou ČSFR a SSSR o odchodu sovětských vojsk z ČSFR). Forma budoucího času může mít různé modální odstíny, například příkaz nebo nutnost (*Полный вывод советских войск будет осуществлен поэтапно*). (Кожина 1977: Просвещение, 175)

V administrativních textech je dáována přednost **verbonominálním konstrukcím**: *договориться* → *заключить договор*, *предложить* → *высказать предложение*, *содействовать* → *оказать содействие*

Dalším znakem administrativních textů jsou **složené jmenné předložky a spojky**: *в целях, в отношении, в соответствии с, вследствие того что, в связи с тем что, за účelem, с pomocí*

K dalším prvkům administrativních textů patří **ustálená spojení a šablony**: *вступать в законную силу, по истечении срока, в установленном порядке* (Григорьева, 2000: НВИ — ТЕЗАУРИС, 63)

2.7 Lexikální rovina administrativního funkčního stylu

V porovnání s ostatními funkčními styly je lexikum administrativního stylu celkem chudé, protože odpovídá jeho funkci, to znamená, že je neutrální a jednoznačné. Toho se dosahuje především pomocí termínů, o kterých bude více pojednávat následující kapitola. Administrativní funkční styl je nicméně bohatý na profesionalismy a slangová pojmenování. Zejména ve vnitřním styku se to týká názvů pomůcek *kůň – sešívačka, nabít koně – doplnit sešívačku*.

Je také žádoucí, aby lexikum administrativního stylu nepronikalo do jiných stylů. Tomuto problému se věnují mnohé ruské stylistiky. Krylova v souvislosti s lexikem administrativního stylu uvádí dva termíny:

- лексика с окраской официально-делового стиля
- канцеляризмы

Do první skupiny řadí slova, která jsou typická pro administrativní styl. A do druhé skupiny patří tatáž slova, avšak použitá v jiném než administrativním stylu, například ve stylu uměleckém. Pokud jsou tato slova použita náhodně, jedná se o chybu, ale je možné, že jsou pisatelem užita záměrně, a v tomto případě fungují jako expresivní prostředek. (Крылова 1979: Русский язык, 133)

Кожина „канцеляризмы“ defínuje jako: „Široce známou slovní zásobu (většinou neterminologického rázu), která má kromě administrativního charakteru (zabarvení, rázu) také emocionální zabarvení.“ (Кожина 1977: Просвещение, 112, překlad P. M.) Jejich použití jinde než v administrativním stylu považuje za chybné.

2.7.1 Archaismy a historismy

Texty administrativního funkčního stylu mohou obsahovat archaismy a historismy. V této práci jsou tyto výrazy nejvíce zastoupeny v Prozatímní smlouvě (1922) a Smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943).

Archaismus je: „jazykový prostředek (slovní tvar, slovo, syntaktická konstrukce, atp.), který zcela vyšel z užívání, příznakový svou vázaností na starší stav jazyka, vědomě oživovaný a užívaný ve speciálních slohových funkcích.“(Karlík a kol. 2002: Lidové noviny, 45) Archaismy lze podle Josefa Hubáčka dělit na **slova zastarávající** a **slova zastaralá**. Do první skupiny, jak už název napovídá, tedy patří výrazy, které se ještě používají například starší generací. A slova zastaralá jsou ta, která z aktivní slovní zásoby již vymizela. Týká se to především odborných názvů, které byly nahrazeny názvy mezinárodní povahy. Archaismy však nejsou pouze pojmenování, lze je například najít mezi spojovacími výrazy a slovesnými vazbami. (Hubáček 1987: Státní pedagogické nakladatelství, 96)

Archaismy se dělí do několika skupin:

1. archaismy hláskové (karakterizovat – charakterizovat)
2. archaismy lexikální (silozpyt – fyzika)
3. archaismy slovtvorné (přítelka – přítelkyně)
4. archaismy sémantické (hotovost – vojsko)

(Karlík a kol. 2002: Lidové noviny, 45)

Historismy se od archaismů liší tím, že na rozdíl od nich nemají v současné češtině synonyma. Tato skutečnost je dána tím, že realie, kterou toto slovo nebo slovní spojení označuje, již zanikla. Týká se to například názvů zbraní zejména z husitského období (řemdih, halapartna, palcát), názvů peněz (dukát, rýnský, tolar) nebo jmen řemeslníků (psář, platněř) (Hubáček 1987: Státní pedagogické nakladatelství, 96)

2.7.2 Termíny

Jedním ze znaků administrativního funkčního stylu je používání termínů; sice není tak časté jako u stylu vědeckého, podle Rozental'a tvoří termíny 15 % až 20 % slovní zásoby, (Розенталь 1974: Высшая школа, 33) ale i tak mají termíny v administrativním stylu své místo. Existuje celá řada definic termínů. Poštolková například uvádí: „...že termín (odborný název) je pojmenování pojmu v systému pojmů některého vědního nebo technického oboru.“ (Poštolková 1983: Academia, 24) Podle Kufnerové je termín

nezávislý na svém kontextu i na etymologickém významu. Dále také uvádí, že termíny je možné rozdělit do čtyř skupin:

1. termín v ryze technickém textu
2. termín v textech společenskovedních
3. termín v textech publicistických
4. termín v beletrii

(Kufnerová 1994: H&H, 90-92)

V Encyklopedický slovník češtiny rovněž nabízí rozdělení termínů do skupin, a to:

1. termíny týkající se vědních oborů
2. termíny výrobních a technických oborů

(Karlík a kol. 2002: Lidové noviny, 489)

Josef Hubáček nabízí poněkud jiné dělení termínů. Termíny dělí podle původu na dvě skupiny: **a) slova domácí b) slova přejatá**

Některé termíny vznikly doslovným překladem, jiné mají vedle domácího názvu i název mezinárodní a některé termíny domácí název ani nemají.

Podle struktury jsou termíny: **a) jednoslovné b) víceslovné**

Další možné dělení je na **termíny motivované a nemotivované**. Motivované termíny se tvoří tak, že svou stavbou napovídají obsah pojmu.

Další skupinu tvoří **termíny vědecké a popularizační**. Jak z názvů vyplývá, vědecké termíny jsou zpravidla používány úzkou skupinou uživatelů a s popularizačními termíny se lze setkat v učebnicích nebo příručkách.

A konečně rozdělení termínů podle způsobu jejich tvoření. Termíny jsou tvořeny **systémově** nebo **nesystémově**. „Systémovost se uplatňuje tam, kde jsou prvky téže pojmové řady tvořeny týmiž nebo podobnými prostředky.“(Hubáček 1987: Státní pedagogické nakladatelství, 64)

Bečka nabízí odlišné rozdělení termínů do tří skupin:

1. termíny odborné, označující vědecky určené, tj. definované, popř. definovatelné pojmy
2. termíny popisné, označující objekty vědecky utříděné a popsané
3. termíny technologické, označující jevy praktické aplikace vědeckého poznání (Bečka 1992: Academia, 73)

Je zřejmé, že administrativnímu stylu jsou vlastní jiné termíny než stylu vědeckému. Kožina uvádí, že v rámci administrativního stylu jsou široce používány termíny, které se staly již široce známými a jsou běžně používány. Na druhé straně jsou zde termíny, které jsou úzce specializované, jedná se především o právní termíny.

2.7.2.1 Charakteristika termínů

Jedním ze základních znaků termínů je **spisovnost**; tato vlastnost vychází z toho, že samotné texty administrativního stylu jsou spisovné. Další vlastností je **jednoznačnost**, to znamená, že termíny jsou nezávislé na kontextu a mohou být použity izolovaně. Dalšími charakteristickými znaky jsou **nocionálnost** (pojmovost) a **intelektuálnost**. Termíny také nevyjadřují expresivitu. (Poštolková 1983: Academia, 24)

V Encyklopedickém slovníku češtiny jsou uvedeny i další znaky termínů:

- ustálenost – „vlastnost zabezpečovat bezporuchovost odborné komunikace“
- systémovost - „míra, do jaké daný termín zapadá do systému terminologie daného oboru a do jaké odráží systémové sepětí termínů daného oboru“
- přesnost a jednoznačnost - „termín má pojmový význam, který je definován, termín má být jednoznačný, alespoň v rámci terminologie příslušného oboru, popř.oborů souvisejících“
- nosnost - „schopnost termínu být východiskem při tvoření dalších termínů“
- ústrojnost - „struktura termínu má být v souladu se zákonitostmi a pravidly jazykového systému“

Tyto znaky termínů bývají ještě rozšiřovány, například ideální by bylo, kdyby termín neměl žádná synonyma a byl by významově průzračný. (Karlík a kol. 2002: Lidové noviny, 488)

Svincova uvádí, že v poslední době vznikají na termíny pragmatické nároky, které jsou podmíněny specifickou funkcí termínu:

- Zavedenost termínu. To znamená, že je termín společností široce používán. V tomto případě kvalita termínu hraje významnou roli, protože, pokud je termín ve společnosti zakořeněný, a to i špatný termín, jen velmi těžko se mění.
- Současnost termínu. Zastaralé termíny jsou zaměněny novými, moderními.
- Internacionalita termínu.
- Libozvučnost termínu. Tato vlastnost má dva aspekty, za prvé termín by měl být snadno vyslovitelný, a za druhé je to samotná libozvučnost termínu. Kromě toho by termín neměl vyvolávat negativní asociace mimo úzce specializované používání. (Свинцова 2004: Gaudeamus, 35, 36)

2.7.2.2 Tvoření termínů

Tato podkapitola je věnována tvorbě termínů a vychází zejména z publikací Современный русский язык для филологических вузов (Валгина, Розенатль 1987: Высшая школа), Активные процессы в современном русском языке (Валгина 2003: Логос) a О české terminologii (Poštolková 1983: Academia). Velkou roli zde hrají příklady, které se snažíme uvádět jak v ruské, tak české variantě. Rovněž se snažíme, aby uváděné příklady pocházely z námi vybraných mezinárodních smluv nebo aby se alespoň řadily k diplomatickému nebo právnímu podstylu.

Podle Poštolkové se termíny tvoří čtyřmi způsoby:

1. morfologicky

- a) derivací
- b) skládáním
- c) abreviací

2. syntakticky

vytvářením terminologických sousloví

3. sémanticky

- a) zpřesňováním významu slov z běžně sdělovacího jazyka
- b) metaforickým a metonymickým přenášením významu

4. přejímáním cizích slov

Derivace

Derivace neboli odvozování je tvoření slov pomocí sufixů (přípon), prefixů (předpon), nebo sufixů a prefixů zároveň.

Valgina ve své knize Современный русский язык dělí ruské produktivní sufixy do čtyř skupin:

1. sufixy, které vytvářejí názvy předmětů: *-льник, -лк-а; -щик, -чик; -льн-я; -ие, ье; -к-а; -ник; -ин-а; -тор; -л-о*
2. sufixy, které vytvářejí pojmenování osob: *-щик, -чик (подписчик); -льщик; -тель, -итель (наблюдатель); -ик, -ник (политик, посланник); -овец, -ец (беженец), -ист (террорист); -ач; -ант, -янт, -ент (эмигрант); -тор (агитатор); -анец, -янец, -ин, -анин, -янин, -чанин (россиянин, американец); -ич, -ович, -евич (Павлович)*
3. sufixy, které vytvářejí abstraktní podstatná jména: *-ость, -ность (национальность); -мость, -емость (сопротивляемость); -ни-е, -н-ье, -ени-е (достижение); -аци-я, -яци-я, -фикаци-я (ратификация, нотификация, оккупация); -к-а (подписка); -и-е, -ье (парафирование); -ств-о, еств-о (вмешательство); -изм (демократизм, империализм, ревизиизм, милитаризм); -ура (диктатура); -аж (арбитраж)*
4. sufixy, které vytvářejí subjektivní hodnocení: *-ик, -чик; -к-а, -очк-а, -иц-а; -ц-е, -ц-о, -иц-е, -ец-о; -ушк-о, -юшк-о, -ушк-а, -юшк-а, -ышк-о; -ишк-о, ишк-а; -оньк-а, -еньк-а; -онк-а, -енк-а; -иц-е, -иц-а. (Валгина, Розенатль 1987: Высшая школа, 172-176)*

Z výše uvedeného je možné vyvodit, že sufixy, které Valgina uvádí, netvoří v našich diplomatických textech termíny označující předměty. Stejně je tomu i u skupiny sufixů, které vytvářejí subjektivní hodnocení. Tato skutečnost je dána tím, že jedním ze základních znaků termínů je neexpresivnost. Na druhou stranu sufixy, které tvoří pojmenování osob, mají jak v mezinárodních smlouvách, tak v diplomatickém podstylu celkově své místo; týká se to především sufixů tvořící pojmenování příslušníků

národností, i když v tomto případě se nejedná o termíny. Podobně jsou na tom také sufixy *-ич*, *-ович*, *-евич*, které velmi často tvoří jména osob. Nejvíce zastoupeny jsou v námi vybraných smlouvách termíny, které jsou tvořeny sufixy *-ащи-я*, *-ящи-я*, *-фикация-я* a sufixem *-изм*, které jsou latinského původu a patří do skupiny sufixů vytvářející abstraktní podstatná jména.

V češtině je v tomto případě situace podobná, i zde jsou nejvíce zastoupeny termíny, které jsou tvořeny sufixy latinského původu vytvářejícími abstraktní jména. Především se jedná o sufixy *-ismus/izmus* (*fašismus*, *kolonialismus*, *militarismus*) a *-ace* (*okupace*, *ratifikace*, *dislokace*, *jurisdikce*)

Mezi sufixy, které vytvářejí pojmenování osob, v diplomatické terminologii figurují sufixy *-(át)or* (*diktátor*, *korektor*, *prokurátor*), *-ec* (*zplnomocněnec*, *běžec*, *cizinec*), *-ant* (*emigrant*) a *-ista* (*socialista*, *leninista*)

Některé termíny, jak uvádí Poštolková, vznikají pomocí odvozovacích sufixů, týká se to především přídavných jmen. Jedná se hlavně o sufixy *-ový* (*tankový*), *-ný* (*životný*), *-ní* (*životní*) a *-ský/-cký* (*vojenský/hutnický*). Přípona *-ný* většinou tvoří přídavná jména jakostní a hodnotící a přípona *-ní* zase přídavná jména vztahová. (Poštolková 1984: Academia, 35)

Lze se také setkat s případy, kdy je termín tvořen neproduktivními sufixy *-oun* (*letoun*), *-oň* (*větroň*), *-mo* (*ležmo*, *snožmo*) nebo *-istý* (*kysličník manganistý*). Z cizích sufixů lze jmenovat příponu *-it*, pomocí které se tvoří názvy minerálů (*kaolit*). Z uvedených příkladů je patrné, že tyto termíny primárně do diplomatického podstylu nepatří, avšak mohou se objevit například v mezinárodních smlouvách týkajících se obchodu nebo životního prostředí.

Z prefixů, které často tvoří diplomatické termíny, lze například uvést: *анти-/anti-* (*антимилитаризм*, *antimilitarismus*); *без/бес-* (*безгражданство*); *дис-/dis-*, *дис-* (*дисбаланс*, *дислокация*, *dislokace*, *dysbalance*); *интер-/inter-* (*интернационализм*, *internacionalismus*); *контр-* (*контрпредложение*); *под-* (*подкомиссия*); *ре-/re-*

(*ремилитаризация, remilitarizace*); *сверх-* (*сверхдержава*), *super-* (*supervelmoc*).
(Русская грамматика 1980: Наука, s. 227-229)

Kompozice

Kompozice neboli skládání slov bylo po dlouhou dobu v češtině považováno za nevhodné, dokonce za nepřipustné. Bylo to dáno zejména tím, že skládání slov je typické pro němčinu a čeština se v minulosti snažila vymanit z vlivu němčiny. Nyní se však situace mění. Je to i díky tomu, že složeniny umožňují tvořit odvozeniny na rozdíl například od terminologických sousloví.

Většina složenin se skládá ze dvou složek. Jedna složka vyjadřuje rodový pojem a druhá rozlišovací vlastnost druhového pojmu. Existují složeniny určovací, vazební a slučovací. Samozřejmě se můžeme setkat i s vícesložkovými složeninami, zejména se jedná o oblast chemie a farmakologie, ale tyto termíny jsou většinou složitě čitelné a vyslovitelné, proto jsou pro běžné používání vytvořeny triviální názvy, které jsou kratší.

Z diplomatického, respektive z právního nebo politického prostředí, je možné uvést následující příklady složenin: *законопроект, законодатель, правонарушение, обороноспособность, obranyschopnost, aj.*

Dalším typem složenin jsou ty, které vznikají ze spojení složky domácí a složky přejaté. Tyto složeniny se nazývají hybridními: *subdodávka, autodoprava, миниюбка*

Abreviace

Zkratky mají největší zastoupení v odborných textech, v administrativním funkčním stylu se vyskytují méně. Nejvíce se setkáváme se zkratkami různých organizací nebo států: *Организация Объединенных Наций → ООН, Европейский союз → ЕС, Московский государственный университет → МГУ, Organizace spojených národů → OSN, Evropská Unie → EU, Velká Británie → VB.*

Zkratky je možné tvořit mnoha způsoby. Existují zkratky hláskové a slabičné. Hlášky je možné vybírat ze začátků nebo z konců slov, mohou se také vyskytovat zkratky smíšené: *Евросоюз (Европейский союз) ТОНАК (Товарна на кlobouky)*.

Z ruských a zejména sovětských reálií se zachovala zkratková slova jako: *советское хозяйство* → *совхоз*, *политический руководитель* → *политрук*.

Syntaktické tvoření termínů

Počet terminologických sousloví je na vzestupu. Existují tři typy slovních spojení:

1. spojení termínů (*дипломатическая декларация*)
2. spojení slov, která sama o sobě nejsou termíny, ale jejich spojením termín vzniká: (*необходимая оборона*)
3. terminologické frazeologismy, spojení slov, které jako celek vyjadřuje jiný pojem než jeho samostatné části (*цветные книги - дипломатия*)

Nejvíce terminologických sousloví je dvouslovných, počet víceslovných terminologických sousloví je mnohem nižší, přičemž stále narůstá tendence k univerbizaci termínů, což znamená, že se víceslovná pojmenování nahrazují jednoslovnými názvy. Jako důvod lze uvést tendenci k výrazové ekonomii a sbližování přísně spisovného a hovorového jazyka.

Zpřesňování významu slov z běžně sdělovacího jazyka

Jak již bylo uvedeno výše, pro pojmenování odborných pojmů se často využívají slova z běžného jazyka. V tomto případě se význam slova nemění, jen se zpřesní. Například slovní spojení *rodinný dům* je termínem, protože jeho obytná plocha je přesně stanovena na 120m². Slovo *dům* termínem již není, přídatným jménem *rodinný* došlo ke zpřesnění jeho významu. (Kovaříková 2009, 86)

Podobným způsobem jsou v odborném kontextu specifikovány výrazy: *война* nebo *жертва*.

Metaforické a metonymické přenášení slov

Metafory v terminologii jsou slova, která již ztratila asociace s původním pojmenováním předmětu. Například slovo *канал/kanál*: dříve toto slovo označovalo odpadovou stoku, nyní se jako termín používá v letectví, elektrotechnice, výpočetní technice nebo dokonce v medicíně a diplomacii: *канал связи, позвоночный канал, международный канал*. Často se také používají metaforické názvy lidského těla: *глава/hlava (глава государства, фрезерная голова, фрезovací hlava), пята/pata (пята арки, pata oblouku), колено/koleno (колесо трубы, koleno-zalomení), зуб/zub (зубья пилы, zuby na pile)*. Avšak jak je z příkladů patrné, v diplomatické terminologii je rozšířen pouze výraz *глава государства* a současně době se lze setkat i s výrazem *легкие Земли*, který má stejný význam i v češtině (*plíce světa – deštné pralesy*).

V poslední době se tvrdí, že metaforická pojmenování jsou na ústupu, ale díky angličtině jsou stále aktuální. Zásahu na tom mají také překladatelé, kteří tvoří doslovné názvy (kalky): *память, рать (memory), ключ, klíč (key), гнездование, hnízdování (nesting)*. Tímto způsobem je možné podporovat mezinárodní terminologickou koordinaci, ale to jen v případě, že se takto anglické termíny kalkují i v jiných jazycích.

Co se týká lexikální metonymie, lze ji tvořit několika způsoby:

1. „Použití dějového podstatného jména na pojmenování pojmu, který s tímto dějem nějak souvisí.“ (slovo *сбор* označuje činnost, ale i výsledek činnosti)
2. „Metonymické užití vlastního jména místa, kde se pojmenované předměty vyrábějí.“ (*Мюнхен — Мюнхенское соглашение*)
3. Zestručnění (*Рентгенів пристрій – рентгеноvý přístroj – rentgen*)

Metonymické pojmenování může přinášet i problémy, zejména tehdy, když jsou používány v jedné oboru. (Poštolková 1983: Academia, 34-61)

Přejímání slov a názvů z cizích jazyků

Internacionalizace jazyka je jedním z nejrozšířenějších způsobů rozšiřování slovní zásoby ruského a českého jazyka.

Do ruštiny v minulosti, ale i v současnosti proniká mnoho cizích slov. Od doby vlády Petra I. se ruština začala obohacovat německými, holandskými, ale především francouzskými a v dnešní době hlavně anglickými výrazy (viz níže).

Do češtiny zase dříve velmi pronikala německá slova, ale s nástupem národního obrození se začaly v češtině objevovat výrazy i z jiných slovanských jazyků - z ruštiny (*nozdry, nářečí*), ale i z polštiny (*mluvnice, mlž*). (Poštolková 1983: Academia, 62)

Celkově je možné říci, že ruština se nikdy nebránila velkému přejímání slov z jiných jazyků, na rozdíl od češtiny, která se tomu, zejména pak v době národního obrození, bránila, protože se obávala, že by jako malý jazyk mohla být větším jazykem (němčinou) pohlcena.

Mnoho termínů se přejímá z jazyků zemí, v nichž je daný obor nejvíce rozvinutý. Tak například italština obohatila hudební terminologii (*moderato, fortissimo, violoncello, виолончель, пианиссимо*), francouzština umění celkově (*сюрреализм, surrealismus, dadaismus*), její vliv je zřejmý i v diplomacii (*амбасе, atašé*), ale o tom bude podrobněji pojednávat následující kapitola.

V současné době, hlavně od začátku devadesátých let, je patrný velký příliv slov, která jsou přejata z angličtiny. Velké množství je jich samozřejmě v informatice (*хардвер, hardware*), sportu (*аэробика, aerobik*) nebo ekonomii (*брифинг, briefing*). Tato tendence je celkem snadno vysvětlitelná, je to dáno tím, že angličtina je mezinárodním dorozumívacím prostředkem. Hovoří se jí na konferencích, jednáních, summitech či veletrzích. Problémem však je, že se tato slova dostávají i do publicistické sféry a mohou snižovat srozumitelnost textů.

2.7.2.3 Terminologie diplomatického podstylu

Jak jsme již uvedli výše, terminologie má v diplomatickém podstylu svůj specifický charakter. V této kapitole čerpáme poznatky zejména z vědeckého článku *Дипломатическая терминология и ее особенности в разносистемных языках*, jehož autorem je Саидов Халимджон Азизович.

Většina termínů, které se v současnosti v diplomacii používají, pochází z francouzského, latinského nebo řeckého jazyka. Tato skutečnost je dána historií, kdy ve středověku dominovala latina a později ji vystřídala francouzština. Mezi tyto termíny například patří: *атташе, конвенция, пакт, аккредитование, депозитарий, коммюнике, ратификация*. Existují však i ruské termíny: *посол, наблюдатель, поверенный в делах*. Jak je na první pohled patrné, všechny tyto termíny lze rozdělit na jednoslovné (*консул, заявление, аккламация*) a víceslovné nebo složené (*дипломатический канал, международные отношения, официальные лица*). Víceslovné diplomatické termíny mají různou strukturu, ale nejrozšířenějšími jsou termíny složené z přídavného a podstatného jména: *устное заявление, политическая декларация, международный договор*, dále se setkáváme s termíny, které jsou tvořeny z dvou až třech podstatných jmen: *глава государства*, z přídavného jména a dvou jmen podstatných: *дипломатические привилегии и иммунитеты*, z dvou přídavných jmen a podstatného jména: *морское международное право*. S některými termíny je možné se setkat jak v azbuce, tak v latince: *персона нон грата – persona non grata, статус-кво – status quo*. Některé termíny se z latiny ani nepřekládají, přestože se pomocí derivace dají do ruštiny převést: *jus cogens, pacta sunt servanda, opinio juris* a již zmíněná *persona non grata*.

Dále lze ruskou diplomatickou terminologii dělit na dvě skupiny:

1. Politické, diplomatické a právní termíny se specifickou interpretací
2. Mezinárodně právní termíny

Do první skupiny tedy patří politické termíny jako: *война, агрессия, суверенитет* a diplomatické termíny: *атташе, конвенция, коммюнике*, atd. Druhou skupinu tvoří právní termíny: *правовая норма, юридическая ответственность*. Mnohé z těchto termínů vytvořily ustálená slovní spojení. Existuje také množství termínů, které se řadí do obou skupin: *ратификация, двойное гражданство, верительные грамоты*. (<http://cyberleninka.ru/article/n/diplomaticheskaya-terminologiya-i-eyo-osobennosti-v-raznosistemnyh-yazykah>)

2.8 Syntaktická rovina administrativního funkčního stylu

Mnohé syntaktické prostředky v administrativních textech mají za úkol text zhušťovat a směřovat k ekonomickému vyjadřování. K tomu slouží používání **vět jednoduchých**, kde se vyskytují **jmenné konstrukce**, které jsou nejčastěji v genitivu (*для применения мер общественного воздействия...*), a **výčty několikanásobných větných členů** (*Чехословацкая Сторона соглашается пропускать через государственную границу Чехословацкой Социалистической Республики без внимания пошлин, таможенного и пограничного досмотра*). Dále je to používání **přechodníků a participií** (*Правительство Чехословацкой Социалистической Республики, принимая во внимание...; в случаях, установленных договором*) a také **infinitivních konstrukcí** s významem nevyhnutelnosti nebo nutnosti (*Указанные решения должны быть объявлены для всеобщего сведения*). (Крылова 1979: Русский язык, 143)

V administrativních textech se rovněž vyskytují **souvěťi**, především podřadná s vedlejší větou podmínkovou (*В случае, если одна из Сторон подвергнется вооруженному нападению, то другая Сторона немедленно предоставит ей помощь*.) V mezinárodních smlouvách se lze také často setkat s vedlejší větou předmětnou nebo přívlastkovou (*Стороны заявляют, что одной из главных предпосылок обеспечения является...; ...возмещать ущерб, который может быть причинен...*).

Slovosled je v administrativním funkčním stylu **objektivní**. Réma z předchozí věty se stává tématem ve větě následující, čímž se dosahuje logičnosti výkladu. V textech administrativního funkčního stylu se můžeme setkat s **inverzním slovosledem**, kdy podmět následuje za přísudkem (*Не допускается экономическая деятельность, направленная на монополизацию и недобросовестную конкуренцию*.) (Stěpanová, Přednášky ze Stylistiky, KSR/STYL) V ruských administrativních textech se na rozdíl od českých nachází tzv. interpoziční slovosled neboli **obmykání** (*подписанные Сторонами договоры*)

Jedním ze znaků administrativního funkčního stylu je objektivita; té se dosahuje mimo jiné užíváním **pasivních konstrukcí**. (*Договор заключается на...*). (Крылова 1979: Русский язык, 143)

2.9 Textová rovina administrativního funkčního stylu

Tato kapitola se v krátkosti pokusí objasnit některé termíny spojené s textualitou. Nauka o textu je poměrně mladá, a ještě ne zcela jednoznačně chápaná lingvistická disciplína, která se konstitovala v šedesátých letech dvacátého století. Informace k této oblasti čerpáme především z monografie Zdeňky Vychodilové Výrazové prostředky textové soudržnosti v češtině v porovnání s ruštinou. Dalším zdrojem pak budou poznatky z přednášek Ladislava Vobořila Interdisciplinární přístupy k jazyku.

Na začátku této kapitoly považujeme za nutné v krátkosti objasnit, co je to text a jaká jsou jeho kritéria. Text je možné charakterizovat jako: „relativně uzavřený komunikační celek, jehož komponenty vytvářejí smysluplnou souvislost.“ (Vychodilová 2008: Univerzita Palackého, 14) Text by měl podle Beaugrandeho a Dresslera splňovat sedm kritérií:

1. koherentnost - „soudržnost obsahové oblasti, která je podporována tématem výpovědi a nemění se“
2. koheze – „soudržnost formálních prostředků obsahové koherence“
(Vychodilová 2008: Univerzita Palackého, 22)
3. intencionalita – autor tvoří text s nějakým záměrem
4. přijatelnost – v textu by měly být použity také prostředky komunikace, které jsou známy adresátovi textu
5. informativnost – každý text obsahuje alespoň jednu novou informaci
6. situativnost – na formu textu má vliv situace, v níž vzniká
7. intertextuálnost – vztah textu k jiným textům

(http://beaugrande.com/introduction_to_text_linguistics.htm)

V této práci se nejvíce budeme zabývat prvními dvěma body, protože pro texty administrativního funkčního stylu je důležité, aby byly obsahově jednoznačné, soudržné, smysluplné - tedy **koherentní**. Dále se v administrativních textech setkáváme s prostředky, které text spojují jakoby navenek, jedná se o prostředky **koheze** textu. S těmito dvěma termíny bezprostředně souvisí termín **konektor**, což je: „prostředek zajišťující návaznost (konexi) uvnitř textu i návaznost textu na komunikační situaci.“ (Čechová a kol. 1996: SPN, 34) Konektory se dělí na ty, které odkazují v rámci textu, to

jsou **konektory endoforické**, a konektory, které odkazují mimo text, a ty se nazývají **konektory exoforickými**. Konektory je možné dále rozdělit do několika skupin:

1. vlastní konektory (собственно коннекторы): *a, и, но, или,...*
2. implikační konektory (имплицирующие коннекторы): *еще, уже, исключительно,...*
3. kompoziční konektory (композиционные коннекторы): *во-первых, сначала, потом, наконец,...*
4. textové orientátory (текстовые ориентиры): *здесь, сейчас, выше, ниже, нижеследующий,...*
5. kontaktní prostředky (контактоустанавливающие средства): *ну, вы знаете, как известно,...*
6. metatextové komentáře (метатекстовые комментарии): *точнее, иными словами, так сказать,...*

Dalším termínem, s nímž se v rámci textové lingvistiky setkáváme, je **koreference**. Tento pojem označuje odkazování v textu z jednoho místa k druhému. **Anaforou** se označuje odkazování zpátky k něčemu, co už bylo v textu zmíněno, a pojem **katafora** označuje odkazování v rámci textu dopředu. S tímto jsou rovněž spojeny termíny **antecedent** a **postcedent** (koreferenční dvojice), což jsou výrazy, které označují stejný předmět řeči – **denotát**.

V textové lingvistice se dále můžeme setkat s termínem **deixe**. Rozlišuje se deixe textová, endoforická a deixe situační, exoforická, která poukazuje na vztah sdělovaného obsahu k mimojazykové skutečnosti. (Vychodilová 2008: Univerzita Palackého, 17)

Koreferenční vztahy mohou být v textu realizovány **lexikálním opakováním**, které je možné z formálně-kvantitativního hlediska dělit na:

- plné opakování
- částečné opakování
- rozšířené opakování

Pro úplnost ještě uvedeme dělení z hlediska významového:

- opakování téhož plnovýznamového pojmenování

- renominalizace synonymem v úzkém smyslu
- perifráze
- apelativum – proprium
- proprium – apelativum
- hyponymum – hyperonymum
- hyperonymum – hyponymum
- renominace metaforou nebo metonymií
- renominace tzv. kontextovými synonymy

Dále mohou být koreferenční vztahy realizovány **pronominalizací**, kterou chápeme jako: „substituci, zastoupení plnovýznamového pojmenování zájmenem.“ (Vychodilová 2008: Univerzita Palackého, 93)

3. Specifika jazyka Prozatímní smlouvy

Vzhledem k tomu, že první smlouva, která byla uzavřena mezi ČR a RF, je z lingvostylistického hlediska velmi specifická, považujeme za nutné v následující kapitole stručně nastínit, jaká byla situace českého jazyka po ustanovení Československé republiky a jak se změnila ruština po roce 1917.

3.1 Jazyková situace v Rusku po roce 1917

Velká říjnová revoluce kromě jiného zapříčinila, že z ruštiny vymizely výrazy spojené se starým carským režimem a místo nich začaly do jazyka pronikat slova spojená s marxisticko-leninskou naukou. Vznikaly buď zcela nové výrazy, nebo stará slova získala jiný význam. Jedním z cílů nové ruské vlády bylo vymýcení náboženství, což s sebou přinášelo i zanikání (zapomínání) s tím spojených výrazů. Případně tyto výrazy získávaly ironický nádech. V této době také do ruštiny proniklo velké množství cizích slov, což bylo spojeno se snahou rozvoje vědy a technických oborů, ta však nemají úzce specializovaný charakter jako v jiných zemích, v Rusku se tyto výrazy rozšířily i mezi běžné uživatele jazyka. (Виноградов 1978: Наука, 62)

Po revoluci začaly mizet rozdíly mezi dialekty nižších a vyšších vrstev a mnoho výrazů (především vojenský a námořnický žargon) proniklo do spisovné ruštiny. Tyto výše uvedené tendence však nejsou zcela jasně patrné v Prozatímní smlouvě z roku 1922. Jak totiž uvádí Vinogradov: „Proletářská revoluce po zlikvidování vykořisťovatelských tříd vyvolala širokou demokratizaci hovorového a částečně písemného (novinového, publicistického a vědecky-populárního) jazyka.“ (Виноградов 1978: Наука, 64, Překlad P. M.) Jak je zde patrné, není zde uveden jazyk úřední (administrativní), ve kterém je vyhotovena výše uvedená Prozatímní smlouva.

3.2 Jazyková situace po vzniku Československé republiky

První světová válka neměla na charakter českého jazyka velký vliv, ale bylo jasné, že po vzniku Československého státu bude potřeba spisovný český jazyk více zkoumat a rozvíjet. Hlavním důvodem bylo, že se čeština stala úředním jazykem, což pro ni byla zcela nová funkce. Bylo potřeba vytvořit nové termíny, zejména v úřední a vojenské oblasti, a také sjednotit a hlavně zjednodušit stylovou stránku jazyka. Úřední (administrativní) jazyk byl v této době velmi šroubovaný. Je to patrné i na příkladu Prozatímní smlouvy, kdy téměř každý její článek je tvořen jednou dlouhou větou. Za tímto účelem od počátku dvacátých let vycházel časopis Naše úřední čeština. Další časopis, který se zabýval stavem spisovné češtiny byla, Naše řeč, kde se od počátku jejího vzniku (1916, 1917) střetávala dvě křídla. První zastupoval František Bílý, který zastával názor, že měřítkem jazykové správnosti češtiny je čeština starší. Na druhé straně stál Josef Zubatý, který zastával liberálnější pojetí spisovného jazyka. Podobný názor zástával i pozdější vedoucí redaktor časopisu Naše řeč Václav Ertl. Podle něj se i spisovná čeština musela vyvíjet, jako všechno ostatní kolem, a proto je potřeba považovat za správné to, na čem se shoduje většina. Toto je možné sledovat na příkladu infinitivu zakončeného na *-t*, který byl považován za chybný, avšak postupně se tento tvar dostal na stejnou úroveň jako tehdy spisovně správné zakončení infinitivu na *-ti*.

Z dnešního hlediska je také jiné psaní cizích slov, protože autoři publikace Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví z roku 1913, dávali přednost psaní odborných názvů v původním, cizím tvaru. (Cuřín 1985: Státní pedagogické nakladatelství, 113-119)

3.2.1 Jazyk československý

V Prozatímní smlouvě (1922) a Smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943) se uvádí, že tyto dvě smlouvy byly vedle jazyka ruského vyhotoveny v jazyce československém. Vzhledem k tomu, že v ostatních smlouvách je již zmíněn pouze jazyk český, chtěli bychom situaci ohledně československého jazyka v této kapitole krátce objasnit.

Po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku Československé republiky v roce 1918 bylo kromě jiného potřeba vypořádat se s jazykovou situací na území nově vzniklého státu. Nakonec byl v březnu roku 1920 vyhlášen ve Sbírce zákonů jazykový zákon č.122/1920. Tento zákon byl důležitý hned ze dvou důvodů. Za prvé se v něm řešila ochrana menšin, k čemuž se Československo zavázalo podpisem saintgermanské smlouvy, a za druhé bylo možné tento zákon chápat jako možné vymezení vůči Němcům, kteří v Československu dále žili.

Hned v prvním paragrafu tohoto zákona je uvedeno: „Jazyk československý jest státním, oficiálním jazykem republiky...“ (<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1703&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>). Tvůrci zákona vycházeli zejména ze všeobecného používání výrazu československý (československý národ, československý stát,...). Nicméně se ozvaly i hlasy, které toto pojetí kritizovaly s tím, že tvůrci považují československý jazyk za jediný jazyk a češtinu a slovenštinu jen za znění tohoto jazyka. (Weyr 1937: Melatrich, 339). Avšak jak uvádí Sobota: „Výrazem „jazyk československý“ má býti toliko vyslovena úplná rovnost a vzájemnost obou těchto jazykových větví v celé republice.“ (Sobota 1927: Barvič&Novotný, 23)

Nicméně i přes rozepře a kritiku, zejména ze strany německy hovořících obyvatel, se českoslovenština stala úředním jazykem, který se používal během soudních, úředních aj. jednání, dále to byl jazyk státovek a bankovek a velící jazyk v tehdejší československé armádě. Jazyk československý zůstal oficiální jazykem až do roku 1948, kdy byl zrušen předpisem 150/1948 Sb.

4. Praktická jazyková analýza vybraných mezinárodních smluv

V této části diplomové práce se pokusíme na základě teoretických poznatků, které jsou uvedeny v předchozích kapitolách, analyzovat vybrané mezinárodní smlouvy z hlediska morfologie, lexikologie, syntaxe, stylistiky a pozornost bude také věnována rozboru textu. Tato analýza by pak měla potvrdit nebo vyvrátit fakt, že se vybrané smlouvy řadí k administrativnímu funkčnímu stylu. Přesto, že se nejedná o vzájemné překlady, pokusíme se rovněž porovnat dané jazykové verze mezi sebou a určit mezi nimi rozdíly, přičemž za primární budeme považovat ruské texty. Vše bude podloženo příklady z analyzovaných mezinárodních smluv.

Ještě bychom chtěli podotknout, že vzhledem k délce názvů jednotlivých smluv, budou tyto názvy zkráceny a zjednodušeny a to na: Prozatímní smlouva (1922), Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943), Smlouva o dočasném pobytu sovětských vojsk (1968) a Dohoda o odchodu sovětských vojsk (1990).

4.1 Morfologická analýza

Tato kapitola je věnována morfologickému rozboru mezinárodních smluv. Pozornost je v ní soustředěna zejména na ty slovní druhy, které mají v textech smluv specifickou funkci.

4.1.1 Podstatná jména

Pro texty administrativního funkčního stylu je typický jmenný charakter a nejinak je tomu i u všech čtyř vybraných smluv, kde podstatná jména spolu s jmény přídavnými jasně dominují nad slovesy. Podstatná jména se nejčastěji vyskytují v genitivu, a to jak v ruských verzích: *заявление представительства, право приема, укрепление дружбы, обеспечение безопасности, президент республики, политика мира*, tak v českých: *posílení míru, rozvoj přátelství a spolupráce, dodržování zásad, odchod vojsk, ustanovení Dohody, udržení míru, respektování nezávislosti*.

V úvodech smluv se také často nacházejí i podstatná jména v instrumentálu a v lokálu. Důvodem je, že se v preambuli uvádí, mezi kým byla smlouva uzavřena a čeho se týká:

Соглашение между Правительством Чехословацкой Социалистической Республикой и Правительством Союза Советских Социалистических Республик о выводе...

Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o odchodu...

V ruských textech smluv se dále nacházejí verbální substantiva, která v některých případech vytvářejí substantivní řetězce, ale ty se ve vybraných smlouvách vyskytují zřídka, avšak jak je patrné z následujících příkladů, v českých verzích smluv mají substantivní řetězce také své místo.

укрепление мира, стабильности и безопасности

upevňování míru, stability a bezpečnosti

в целях обеспечения безопасности стран социалистического сотрудничества за účelem zajištění безопасности zemí socialistického společenství

при соблюдении принципов международного права

při dodržování zásad mezinárodního práva

Ve vybraných smlouvách se dále setkáváme s abstraktními substantivy, která označují vztahy a děje: *дружба/ přátelství, безопасность/ bezpečnost, суверенитет/ suverenita*, atd.

4.1.2 Přídavná jména

Vzhledem k tématice vybraných smluv se v textu často vyskytují přídavná jména vztahová: *гитлеровский/ hitlerovský, чехословацкий/ československý, советский/ sovětský, правовой/ právní, дипломатический/ diplomatický, финансовый/ finanční, военный/ vojenský, государственный/ státní*. Jakostní adjektiva se v textu vyskytují mnohem méně a přivlastňovací adjektiva se v něm vůbec nenacházejí. Velmi zřídka frekventovaný komparativ je vytvořen jak analyticky *более широкий*, tak synteticky *скорее*.

V teoretické části této práce bylo uvedeno, že se v textech administrativního stylu vyskytují krátké formy přídavných jmen, avšak v textech sledovaných mezinárodních smluv je krátkých forem přídavných jmen minimum. V ruských verzích smluv jsou naopak hojně zastoupena participia:

...помощь по вопросам преследования наказуемых действий, указанных в пунктах...

...обязательства, вытекающие из...

...окажет...поддержку и помощь, находящиеся в ее распоряжении

S participii se rovněž setkáváme i v českých verzích textů:

...část sovětských vojsk, nacházejících se v Československé republice...

Majetkové a finanční otázky vznikající v souvislosti...

...aplikovat režim fakticky existující...

Občas také můžeme narazit na to, že ruská participia jsou v české verzi rozvolněna vedlejší větou, viz kapitola 5.4.2.1.

4.1.3 Zájmena

Z důvodu snahy o maximální explicitnost vyjadřování se textech smluv téměř nenacházejí osobní zájmena ve funkci čistě zájmenné, i když je možné najít i několik výjimek:

...которые связаны с ней (Германией) в актах агрессии в Европе.

...которые с ним (Нěмецкем) spojenы в úточных чїнех в Европе.

Ve Smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943) se vyskytují zájmena neurčitá, jsou ale ve funkci zájmen záporných, o čemž svědčí i česká verze textů.

... не заключать без взаимного согласия какого-либо перемирия...

...nesjednávati bez vzájemné dohody žádného příměří...

...не принимать участия в какой-либо коалиции...

...неúčastniti se žádné koalice...

Tyto příklady jsou vzaty ze Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943), čímž se v české verzi mimo jiné vysvětluje archaické zakončení infinitivu na -ti (viz kapitola 5.3.2)

Dále lze ve smlouvách nalézt vztahové zájmeno *друг друга*, které má v české verzi textu ekvivalent *vzájemně*, tedy příslovce.

...оказывать друг другу всяческую возможную экономическую помощь
...poskytovati si vzájemně veškerou možnou hospodářskou pomoc.

Компетентные чехословацкие и советские органы могут взаимно обращаться друг к другу с просьбой...

Пříslušné československé a sovětské orgány mohou vzájemně žádat...

Vztažné zájmeno *который*, které se v textech analyzovaných smluv často vyskytuje, má v souvětí funkci uvozovacího výrazu vedlejších vět, o nichž je podrobněji pojednáno v kapitole 5.4.3.

4.1.4 Slovesa

Jak již bylo uvedeno výše, ve všech analyzovaných mezinárodních smlouvách v souladu s principy administrativního funkčního stylu dominují jména, slovesa hrají pouze druhořadou roli. Tohoto stavu je v administrativních textech možné dosáhnout používáním verbonominálních spojení. Jedná se o multiverbizační pojmenování, s nimiž se setkáváme zejména v ruských verzích smluv: *оказывать помощь и поддержку, не принимать участия, приложить усилия, принимать во внимание*. I v českých verzích smluv můžeme na verbonominální spojení narazit (*poskytovat pomoc a podporu*), avšak jen zřídka, protože v českých verzích textů se upřednostňují jednoslovné výrazy: *neúčastniti se, usilovat*, i když i čeština má k některým výrazům víceslovné ekvivalenty (*vynaložit úsilí*). Tímto se také projevuje fakt, že ruština na rozdíl od češtiny víc tíhne analytizmu.

Za zajímavost je možné považovat, že se v textech vyskytují všechny časy a dokonce se v jednotlivých smlouvách jejich používání střídá.

Временное нахождение советских войск на территории Чехословацкой Социалистической Республики не нарушает ее суверенитета.

Dočasný pobyt sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky nenaruší její suverenitu.

V tomto případě je v české verzi smlouvy použito sloveso vidu dokonavého, které odkazuje do budoucnosti. Také je zde možné říci, že se jedná o tzv. „настоящее предписания". Budoucí čas má v následujícím příkladu odstín příkazu.

Советские войска, лица, входящие в их состав, и члены семей этих лиц, находящиеся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, будут соблюдать...

Sovětská vojska, osoby k nim příslušející a členové rodin těchto osob, nacházející se na území Československé socialistické republiky, будou zachovávat...

čas minulý se vyskytuje hlavně v úvodech smluv:

Правительство Чехословацкой Социалистической Республики и Правительство Союза Советских Социалистических Республик...согласились о нижеследующем:

Влада Československé socialistické republiky a vlada Svazu sovětských socialistických republik...se dohodly na následujícím:

Avšak ve všech případech mají slovesa tvar třetí osoby jednotného nebo množného čísla. Tato skutečnost vyplývá z neosobního charakteru textu.

Mnohem menší frekvenci než, ve většině případů dominantní, indikativ má ve sledovaných textech kondicionál.

Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются, что в случае, если одна из них оказалась бы вовлеченной в послевоенный период в военные действия...

Vysoké smluvní strany se zavazují, že v případě, že by jedna z nich byla zavlečena v poválečné době do válečných akcí...

Avšak v tomto případě použití podmiňovacího slovesného způsobu primárně vyplývá ze sdělovaného obsahu.

Vzhledem k tomu, že se ve smlouvách jednotlivé země k něčemu zavazují, jsou za tímto účelem v ruských textech použita slovesa, která vyjadřují různé odstíny nutnosti, nebo modální predikativa, za kterými následuje sloveso v infinitivu. V českých verzích analyzovaných smluv tuto funkci plní modální slovesa, jejichž množství je díky dlouhodobému vlivu němčiny mnohem větší než v ruštině, kde fungují pouze dvě modální slovesa (хотеть, мочь)

Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются не вступать в период нынешней войны...

Высоké smluvní strany se zavazují nevstupovati po dobu nynější války...

Лица, упомянутые в настоящей статье, должны быть гражданами страны...

Osoby uvedené v tomto článku musí být příslušníky země...

Dalším typickým znakem administrativního stylu je užívání trpného rodu, díky kterému je informace ještě více zdůrazněna.

Полный вывод советских войск с территории Чехословацкой Социалистической Республики будет осуществлен поэтапно.

Úplný odchod sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky se uskuteční po etapách.

Расчеты за поставки производятся в валюте Чехословацкой Социалистической Республики.

Zúčtování za dodávky se provádí v měně Československé socialistické republiky.

Ve všech vybraných mezinárodních smlouvách se nachází přechodníkové konstrukce, které mají za úkol, stejně jako participia, text zhušťovat. Nicméně přechodníků je v textech smluv méně než zmíněných přídavných jmen slovesných. Používání přechodníků

je dnes v českém jazyce běžně chápáno jako znak archaičnosti a téměř se v textech nevyskytuje, avšak v českých verzích všech smluv se přechodníky nacházejí a nejedná se jen o smlouvy starší, ale právě i v té nejmladší Dohodě o odchodu sovětských vojsk z roku 1990 se přechodníky vyskytují, zejména však v preambuli smlouvy.

*Правительство Чехословацкой Социалистической Республики и
Правительство Союза Советских Социалистических Республик, принимая
во внимание Заявление...подтверждая свою твердую решимость...выражая
волю соблюдать обязательства...*

*Влада Československé socialistické republiky a vláda Svazu sovětských
socialistických republik, berouce v úvahu prohlášení...potvrzující své pevné
odhodlání...vyjadřující vůli dodržovat závazky...*

Toto je příklad přechodníku přítomného, který je odvozen od slovesa vidu nedokonavého a kterým se vyjadřuje souběžnost jevů. Druhý typ přechodníku minulého odvozeného od slovesa vidu dokonavého, který vyjadřuje děj předešlý, se ve smlouvách vyskytuje již méně.

...которые, обменявшись своими полномочиями,...

...kteří, vyměnivše své plné moci,...

4.1.5 Předložky

Analyzované texty mezinárodních smluv obsahují jak přeložky primární: *на, от, о, об, между, для, в, после, против...*, tak předložky sekundární, které jsou typické pro administrativní funkční styl, z nichž nejčastějšími jsou: *в целях, в качестве, в соответствии, в связи с.*

...назначили в качестве своих уполномоченных

...určili jako své полномочники

...в соответствии с Заявлением..

...в souladu s prohlášením...

...в целях обеспечения безопасности...

...za účelem zajištění безопасности...

4.1.6 Spojky

V textech administrativního funkčního stylu by se měly vyskytovat složené spojky s plnovýznamovým slovem (například *в то время, как; благодаря тому, что; в связи с тем что; в силу того что*), což by posilovalo jmenný charakter textu, avšak v analyzovaných smlouvách se tyto spojky vyskytují zřídka. Nejčastěji lze v textech smluv narazit na souřadící spojku *и* nebo *а, или*; ze spojek podřadicích to pak jsou: *если, чтобы, что, причем, так как*

4.1.7 Shrnutí

Ve všech textech analyzovaných smluv dominují podstatná jména, která jsou často ve formě genitivu nebo také v lokálu či instrumentálu. Vyšší nominálnosti textů je v některých případech dosaženo používáním verbálních substantiv.

Jedním ze znaků administrativních textů jsou krátké formy přídavných jmen, avšak v případě vybraných mezinárodních smluv je jejich množství minimální. Naopak participia, která plní funkci kondezátorů, jsou v textech hojně zastoupena.

Na slovesa lze narazit jak v čase přítomném, tak i pro administrativní styl netypickém, v čase minulém. Budoucí čas má ve sledovaných smlouvách odstín příkazu. Kromě indikativu se v jedné ze smluv nachází i kondicionál. Nicméně ve smlouvách se setkáváme i se zcela typickými znaky administrativního funkčního stylu, jako jsou přechodníkové konstrukce, třetí osoba množného čísla nebo verbonominální spojení, která jsou však více zastoupena v ruských textech analyzovaných smluv. Tím se také projevuje, ve srovnání s češtinou, větší tíhnutí ruštiny k analytizmu.

V textech smluv se vyskytují předložky jak primární, tak i sekundární. V případě spojek by se dalo očekávat větší množství spojek tvořených plnovýznamovými slovy.

Přesto, že se během morfologického rozboru ukázalo několik odchylek od principů administrativního funkčního stylu, zejména pak v rovině sloves, lze, nejen na základě

vysoké nominálnosti textů, vybrané mezinárodní smlouvy z morfologického hlediska řadit ke stylu administrativnímu.

4.2 Lexikální analýza

Tato kapitola bude zaměřena především na diplomatickou terminologii. Ve vybraných smlouvách se vzhledem k jejich tématu také nachází určité množství termínů, které patří do oblasti vojenské, obchodní a právní. Dále bude tato kapitola věnována archaickým výrazům a historismům. A na konec se bude zabývat problematikou klišé.

4.2.1 Termíny

Ruské a české termíny, které se v textech analyzovaných smluv nacházejí, lze z hlediska jejich struktury rozdělit do následujících skupin:

Jednoslovné termíny, které mohou být často přejeté z jiného jazyka: *нейтралитет, ведомство, коалиция, президиум, республика, ратификация, война, удар, сверженост, полномочник, министерство, президент.*

Víceslovné termíny

V analyzovaných smlouvách obou jazyků převažují nad jednoslovnými termíny termíny víceslovné, a to především termíny dvouslovné tvořené z jména přídavného a podstatného: *международный закон/mezinárodní zákon, дипломатические привилегии/diplomatické výsady, ратификационные грамоты/ratifikační listiny, внутренние дела/vnitřní záležitosti*, nebo z dvou podstatných jmen: *глава представительства, пункт пересечения, акт агрессии, zásada suverenity, политика миру*

Ve vybraných smlouvách se vyskytly i tříslavné termíny, a to složené z dvou podstatných jmen a přídavného jména: *лицо дипломатического корпуса/osoba diplomatického sboru, политика постоянной дружбы/politika trvalého přátelství*

a z dvou přídavných jmen a jména podstatného: *Высокая Договаривающаяся Сторона/Vysoká smluvní strana*

4.2.1.1 Tvoření termínů

Jednoslovné termíny se tvoří morfologicky, sémanticky nebo se přejímají z jiných jazyků. Víceslovné termíny se nejčastěji tvoří syntaktickým způsobem.

Derivace

Ve vybraných smlouvách se vyskytují termíny, které vznikly derivací, tedy odvozením pomocí sufixů a prefixů: *ратификация, независимость, представительство, militarismus, socialismus, nezávislost*

Kompozice

Ke kompozici, tedy k tvorbě termínů pomocí skládání slov, více tíhne ruština a tato skutečnost je potvrzena i v textech analyzovaných smluv, kde jasně dominuje počet ruských složenin nad českými: *международный, полномочие, госграница, военнослужащий, законодательство, mezinárodní, plnomocník*

Abreviace

Abreviace se v daných mezinárodních smlouvách vyskytuje zřídka a jedná se především o zkratky názvů států, a to v Prozatímní smlouvě (1922):

P.C.Ф.C.P.

RSFSR

(Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика)

(Ruská sovětská federativní socialistická republika)

Ч.C.P.

ČSR

(Чехословацкая Республика)

(Československá republika)

v jednom případě ve Smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943):

Союз ССР

Svaz SSR

(Союз Советских Социалистических Республик)

(Svaz sovětských socialistických republik)

a v Dohodě o odchodu sovětských vojsk (1990) je to zkratka mezinárodní organizace:

ООН

OSN

(Организация Объединенных Наций)

(Organizace spojených národů)

Metaforické a metonymické přenášení slov

Tento způsob tvoření termínů není v námi vybraných smlouvách příliš rozšířený.

Vyskytuje se pouze v ruských textech: *глава представительства, глава государства*

Přejímání slov z cizích jazyků

Jak již bylo uvedeno v teoretické části (kapitola 3.6.2), diplomatický podstyl, respektive termíny diplomatického podstylu pocházejí z francouzského, latinského nebo řeckého jazyka: *ратификация/ratifikace* (latina), *политика/politika* (řečtina), *дипломатия/diplomacie* (řečtina).

V těchto výše uvedených případech mají přejaté ruské termíny v české verzi ekvivalenty, které jsou rovněž cizího původu. Následující přejaté termíny mají v analyzovaných textech české ekvivalenty, přestože přejaté formy pro ně v českém jazyce také existují:

агрессия (latina)

útok (agrese)

суверенитет (francouština)

svrchovanost (suverenita)

Syntaktické tvoření termínů

Víceslovná terminologická sousloví v případě daných mezinárodních smluv vznikla buď spojením termínů: *дипломатические привилегии, консульский представитель, международное право, мировá dohoda, socialistická republika*, nebo spojením slov, která sama o sobě termíny nejsou, ale jejich spojením termín vzniká: *пункт пересечения, внутренние дела, внутренние záležitosti*. Těchto terminologických sousloví je však v analyzovaných smlouvách méně.

4.2.2 Archaismy a historismy

Archaismy, neboli slova zastarávající nebo zastaralá, a historismy, výrazy označující již neexistující reálie, se v textech administrativního funkčního stylu vyskytují poměrně často. V našem materiálu se největší počet archaismů nachází, jak lze očekávat, v

Prozatímní smlouvě (1922) a Smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943).

Archaismy se dělí do čtyř skupin na archaismy sémantické, slovotvorné, lexikální a hláskové, které jsou v českých verzích smluv zastoupeny nejvíce: *oficielní, organisace, autentický, president*. Dále se ve smlouvách nachází jeden příklad archaismu slovotvorného – *odbočka* (ve významu pobočka). Archaismy sémantické a lexikální se v uvedených českých verzích smluv nenacházejí. Archaismy však nemusí být pouze v oblasti pojmenování, typickým znakem archaičnosti analyzovaných smluv jsou též archaismy gramatické, například zakončení infinitivu na *-ti* (*Zastupitelstva budou mítí právo stýkati se...*) a používání slovesného tvaru *jest*.

Ruská verze Prozatímní smlouvy také nabízí archaická pojmenování a znaky. Hned v úvodu smlouvy jsou za zkratkami částí názvů států tečky *P.C.Ф.C.P, Ч.C.P*. Dále se ve smlouvě nachází lexikální archaismy typu *предрешиаться* (v české verzi nepředbíhat řešení) a *учинить*, jehož synonymem je v současné době *совершить*, a ukazovací zájmeno *сея*.

Archaické znaky jsou rovněž patrné v syntaktické rovině textu a pravopisu, i když, jak se během analýzy daných smluv ukázalo, nemusí jít nutně o znaky archaické, ale o pouhé pravopisné chyby.

Co se historismů týká, ve vybraných smlouvách se nacházejí pouze dva: *telegram/телеграмма*¹ a *radiogram/радиограмма*², to však platí jen pro českou verzi, protože v Rusku se telegrafní spojení stále používá.

4.2.3 Kliše

V mezinárodních smlouvách se často vyskytují ustálená spojení neboli kliše:

1

Služba posílání telegramů byla v České republice oficiálně ukončena 31.3. 2010. V Rusku je tato služba v některých oblastech dále využívána.

2 Radiogram sloužil k posíláním zpráv v morseovce přes rádio.

*Правительство Чехословацкой Социалистической Республики и
Правительство Союза Советских Социалистических Республик....решили
заключить настоящий Договор и согласились о нижеследующем:*

*Влада Československé socialistické republiky a vláda Svazu sovětských
socialistických republik...se rozhodly uzavřít tuto smlouvu a dohodly se na tomto:*

Настоящее Соглашение вступает в силу со дня его подписания.

Tato dohoda vstupuje v platnost dnem podpisu.

Ve smlouvách se vzhledem k jejich tématům vyskytují ustálená spojení i z jiných oblastí, například ze sféry ekonomické:

Советская Сторона берет на себя расходы...

Sovětská strana ponese náklady...

nebo právní:

Споры, которые могут возникнуть..., подлежат рассмотрению...

Spory, které mohou vzniknout..., se projednávají...

4.2.4 Shrnutí

V textu smluv se podle očekávání vyskytuje poměrně velké množství termínů, a to jak jednoslovných, tak víceslovných, složených ze dvou i tří slov. Během analýzy daných termínů se ukázalo, že k jejich vytvoření byly využity všechny možné způsoby, které jsou popsány v teoretické části této práce.

Dále se ve smlouvách, zejména v Prozatímní smlouvě (1922) a Smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943), vyskytují archaické výrazy a dva případy historismu.

V žádné ze smluv se v souladu s charakterem textů nevyskytují slova s citovým zabarvením, na druhou stranu se v textu nachází množství ustálených spojení a klišé. Na základě tohoto lexikologického rozboru je možné konstatovat, že se texty vybraných mezinárodních smluv řadí k administrativnímu stylu.

4.3 Syntaktická analýza

Tato kapitola se zabývá syntaktickým rozbořem textů vybraných mezinárodních smluv. Pozornost je v ní věnována zejména větným členům, polovětným konstrukcím s participii nebo přechodníky, pasivním konstrukcím a v neposlední řadě také souvětím a slovosledu.

4.3.1 Větné členy

Tato kapitola je věnována základním větným členům (podmět, přísudek), problematice přívlastku a předmětu a rovněž otázce několikanásobných větných členů.

4.3.1.1 Podmět

Přesto, že je možné podmět vyjádřit tzv. syntaktickým substantivem, tedy například přídavným jménem nebo infinitivem, žádná z těchto variant se v textech smluv nevyskytuje. Ve většině případů je podmět vyjádřen podstatným jménem a jen velmi zřídka tuto roli plní zájmeno.

Полный вывод советских войск с территории Чехословацкой Социалистической Республики будет осуществлен поэтапно...

Úplný odchod sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky se uskuteční po etapách...

Они соглашаются развивать в возможно широких масштабах...

Jsou dohodnuty v tom, že budou vyvíjeti v měřítku co možná nejširším...

Zde, v české verzi, se místo osobního zájmena využívá konstrukce s podmětem nevyjádřeným, který odkazuje na Vysoké smluvní strany. Tato situace je dána systémovou odlišností mezi českým a ruským jazykem, kdy se ve spisovné ruštině podmět musí alespoň explicitně vyjádřit v podobě zájmena.

Ve smlouvách je dále možné narazit na **bohatě rozvinutý podmět**.

Высокие Договаривающие Стороны обязуются не вступать...

Úplné smluvní strany se zavazují nevstupovat...

4.3.1.2 Přísudek/Predikát

V textech smluv se vyskytují téměř všechny typy přísudků, z nichž převažuje:

přísudek slovesný vyjádřený plnovýznamovým slovesem:

причем ,первый этап завершится 31 мая 1990 года...

пříčemž první etapa bude ukončena do 31.května 1990...

a přísudek slovesný vyjádřený analytickou formou pasivu s pomocným slovesem
быть/být

Остальные войска будут выведены...

Ostatní vojska budou odsunuta...

přísudek slovesný složený sestávající z modifikátoru a plnovýznamového slovesa v
infinitivu

*Компетентные чехословацкие и советские органы могут обращаться друг
к другу...*

Пříslušné československé a sovětské orgány могут взаимně žadать...

přísudek jmenný se sponou

лицом, входящим в состав советских войск, является военнослужащий...

особой, příslušející k sovětským vojskům, je příslušník...

přísudek analytický vyjádřený ustáleným verbonominálním spojením

*Правительство Чехословацкой Социалистической Республики окажет
содействие...*

Vláda Československé socialistické republiky poskytne součinnost...

*Полномочные правительства Р.С.Ф.С.Р.и полномочные правительства
Ч.С.Р. ... заключили договор...*

*Plnomocníci vlády RSFSR a plnomocníci vlády Československé
Republiky...uzavřeli smlouvu...*

4.3.1.3 Přívlastek

Ruština dává na rozdíl od češtiny přednost **přívlastku neshodnému**, ale ne vždy tak tomu musí být, jak se ostatně ukazuje v textech vybraných smluv, kde se překvapivě nachází množství **přívlastků shodných**, které lze na základě způsobu jejich vyjádření rozdělit do několika skupin:

1. přívlastek shodný vyjádřený přídavným jménem: *международный договор, государственная граница, советские войска, vojenské útvary, stálé posádky*
2. přívlastek shodný vyjádřený participiem: *действующее законодательство, соответствующие ведомства, odpovídající forma*
3. přívlastek shodný vyjádřený zájmenem: *все усилия, svůj úmysl*
4. přívlastek shodný vyjádřený řadovou číslovkou: *второй этап, оба текста, третья держава, první etapa*

Přívlastek neshodný je ve většině případů ve vybraných smlouvách vyjádřen podstatným jménem v genitivu: *вывод войск, акт агрессии, пункт пересечения, принцип суверенитета.*

V převážné většině případů je patrné nahrazení přívlastku neshodného v ruštině přívlastkem shodným v češtině: *útočný čin, hraniční přechod*, ale ne vždy to musí platit: *odchod vojsk.*

V textech smluv se rovněž sporadicky vyskytuje **přívlastek beze shody**:

<i>совершено в городе Прага</i>	<i>dáno v Praze</i>
<i>стремление к развитию</i>	<i>snaha o rozvoj</i>
<i>ее суверенитет</i>	<i>její suverenita</i>

4.3.1.4 Předmět

Předmět neboli objekt je vedlejší větný člen, který může být závislý na přídavném jménu, citoslovci a hlavně v našem případě na slovese:

Расчеты за поставки производятся в валюте...

Зúčtovává за доставку se provádí в мѣнѣ...

Предмет může být substituční (субстанциональный) nebo situační, v tomto případě může být предмет vyjádřen infinitivem. V textech je častěji zastoupen případ první, ale druhá možnost se také vyskytuje:

...решили заключить...

...rozhodli se sjednatí...

...обязуются не вступать...

...se zavazují nevstupovati...

Dále se rozlišuje předmět přímý a nepřímý. Předmět přímý je ve formě akuzativu bez předložky:

...будут соблюдать законодательство... ...будou zachovávat právní řád...

Предметы непрямые jsou předložkové i bezpředložkové v ostatních pádech.

...Правительство предоставит советским войскам... (dativ)

...Влада poskytne sovětským vojskům...

Лица, ..., освобождаются от контроля... (genitiv)

Осoby, ..., jsou osvobozeny od kontroly...

4.3.1.5 Několikanásobné větné členy

Ve všech vybraných smlouvách se vyskytují věty nebo souvětí s několikanásobnými větnými členy. Je to dáno zejména faktem, že se ve smlouvách nachází řada výčtů a příkladů.

Můžeme například narazit na **několikanásobný podmět**:

*Правительство Чехословацкой Социалистической Республики и
Правительство Союза Советских Социалистических
Республик...согласились...*

*Советские войска, лица, входящие в их состав, и члены семей этих
лиц...будут соблюдать...*

několikanásobný přívlastek:

Имущественные и финансовые вопросы...

několikanásobný předmět:

Правительство Чехословацкой Социалистической Республики предоставит...казачерный и жилой фонд...помещения, аэродромы, средства связи и транспорта, электроэнергию и другие услуги.

a několikanásobný přísudek:

Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются не вести переговоров и не заключать перемирия...

Otázka několikanásobného přísudku může být problematická. Někteří lingvisté považují za několikanásobné přísudky všechny ty přísudky, které se vztahují k jednomu podmětu, avšak jiní již tyto přísudky určují jako části souvětí souřadného. Tento postoj je také často zaujímán v českém prostředí. (Flídrová, Žaža 2013: Tribun EU, 81)

4.3.2 Věty jednoduché

V textech smluv ve velké míře převažují věty jednoduché dvojčlenné, které jsou velmi často rozvinuty polovětnými konstrukcemi s participii nebo již méně často přechodníkem. S větou jednočlennou se ve smlouvách setkáváme jen zřídka:

Совершено в Москве 26 февраля 1990 в двух экземплярах...

Дано в Москве дне 26. únора 1990 ve dvou vyhotoveních...

4.3.2.1 Polovětné konstrukce s participiemi

Ve všech textech vybraných mezinárodních smluv se nachází mnoho polovětných konstrukcí s přidavným jménem slovesným. Úkolem těchto konstrukcí je text zestručňovat a zhušťovat.

V českých verzích smluv jsou tyto konstrukce buď zachovány;

Советские войска, лица, входящие в их состав, и члены семей этих лиц, находящиеся на территории Чехословацкой Социалистической Республики...

Советская војска, osoby k nim пříslušející a členové rodin těchto osob, nacházející se na území Československé socialistické republiky...

nebo jsou rozvolněny vedlejší větou:

Советские войска, временно находящиеся на территории Чехословацкой Социалистической Республики...

Sovětská vojska, která se dočasně nacházejí na území Československé socialistické republiky...

4.3.2.2 Polovětné konstrukce s přechodníkem

Přechodníkových konstrukcí je v textech smluv mnohem méně než výše zmíněných konstrukcí s participiemi a nacházejí se zejména v úvodech smluv. Jejich funkcí je text zhušťovat.

Přestože se přechodníkové konstrukce v češtině vyskytují zřídka a jsou považovány za znak určité archaičnosti, ve všech vybraných smlouvách mají ruské přechodníkové konstrukce v českých verzích rovněž přechodníkové protějšky, a to i ve smlouvě z roku 1990.

Учитывая Договор о дружбе, взаимной помощи и послевоенном сотрудничестве...

Майíce на зřетели Smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci...

Желая содействовать после войны...

Пřejíce si spolupracovati po válce...

Přechodníky mohou být v českém jazyce nahrazeny větou vedlejší, větou hlavní nebo substantivní konstrukcí.

4.3.2.3 Pasivní konstrukce

Jak již bylo uvedeno v teoretické části této práce, jedním ze znaků administrativního funkčního stylu je používání pasivních konstrukcí, pomocí kterých je zajištěna objektivita textů.

Обмен ратификационными грамотами будет произведен в Москве как можно скорее.

Умѣна ратификаčních listin bude provedena v Moskvě co možná nejdříve.

Численность и места дислокации советских войск,..., определяются по согласованию...

Росет а мiста стáлых посáдек совѣтскýх войск...se určíjí dohodou...

4.3.3 Souvětí

Jedním ze znaků administrativního funkčního stylu jsou složitá souvětí. Ve vybraných smlouvách se nacházejí nejen **souvětí souřadná**, zejména slučovací, ale také často souvětí podřadná s **vedlejší větou přívlastkovou**, které jsou, jak je uvedeno v kapitole 5.3.3, uvozovány vztahným zájmenem *который*:

Имущественные и финансовые вопросы,..., которые не будут урегулированы до момента их полного вывода, будут разрешены отдельным соглашением Сторон, которое будет заключено...

Матетkové а finanční otázky,..., které nebudou upraveny до doby jejich úplného odchodu, budou vyřešeny zvláštní dohodou stran, která bude sjednána...

Dále jsme ve smlouvách narazili na **vedlejší větu podmínkovou**:

..., если одна из них оказалась бы вовлеченной в послевоенный период в военные действия с Германией,..., то Другая Высокая Договаривающаяся Сторона...

..., že by jedna z nich byla zavlčena v poválečné době до válečných акcí s Německem..., druhá Vysoká smluvní strana...

a také **vedlejší větu předmětnou**:

...договорились о том, что часть советских войск...

...se dohodly na том, že část sověтскýх войск...

4.3.4 Slovosled

Slovosled je ve všech smlouvách ve velké většině objektivní a opravdu jen výjimečně je možné v ruské verzi narazit na interpoziční slovosled, tzv. obmykání, které se v českých verzích textů přeformulovává.

...будет распространяться фактически существующий на момент заключения настоящего Соглашения режим...

...bude aplikovat režim fakticky existující v době sjednání této dohody...

4.3.5 Shrnutí

V textech smluv převažují věty dvojčlenné jednoduché, které jsou rozváděny polovětnými konstrukcemi s participií nebo přechodníky. Díky těmto kondenzátorům je dosaženo ekonomického vyjadřování a text je zhuštěný. Objektivitu textu pak podtrhávají pasivní konstrukce. V poněkud menší míře jsou v textu zastoupena souvětí souřadná a hlavně pak souvětí podřadná s vedlejší větou přívlastkovou. Slovosled je v souladu s principy administrativního funkčního stylu objektivní, avšak dalo by se očekávat, že se v textech častěji objeví slovosled interpoziční.

Co se týká větných členů, v textech smluv je podmět ve většině případů vyjádřen podstatným jménem a jen v minimální míře zájmenem. Dále se ve smlouvách nachází několik druhů přísudků a za překvapivé je možné považovat, že v ruských textech smluv převažuje přívlastek shodný nad přívlastkem neshodným. Předmět je v textech analyzovaných smluv závislý pouze na slovese. Vzhledem k tomu, že se ve smlouvách nachází několik výčtů, je možné v textech narazit na případy několikanásobných větných členů.

Na základě výše uvedené syntaktické analýzy je možné konstatovat, že texty smluv odpovídají principům administrativního funkčního stylu.

4.4 Textová analýza

Tato kapitola se bude zejména zabývat kohezí textu a soustředíme se na zjištění, jaké konektory jsou za tímto účelem v textech smluv nejvíce zastoupeny. Druhá část pak bude

věnována lexikálnímu opakování a pronominalizaci jako prostředkům koreferenčních vztahů.

4.4.1 Konektory

V textech smluv mají největší zastoupení vlastní konektory, tedy hlavně spojky a textové orientátory, které mají podobu přídavných jmen:

*...решили заключить настоящий Договор и согласились о нижеследующем:
...se rozhodly uzavřít tuto smlouvu a dohodly se na tomto:*

При осуществлении торговых сношений между Ч.С.Р. и Р.С.Ф.С.Р. следует придерживаться следующих положений:

При provádění obchodních styků mezi ČSR a RSFSR dlužno přihlížeti k těmto zásadám:

V těchto příkladech má ruský textový orientátor český ekvivalent v podobě ukazovacího zájmena.

Вышеупомянутая неприкосновенность не означает...

Выше змíненá nedotknutelnost neznamená...

По мимо указанных выше отправок...

Кромě výше uvedených zásilek...

Ostatní typy konektorů se ve smlouvách nenacházejí, což může souviset s tím, že se jedná o texty administrativního funkčního stylu, kde například kontaktné prostředky nemají místo.

4.4.2 Deixe

S deixí exoforickou se setkáváme v úvodech vybraných smluv, kde se odkazuje k již dříve uzavřeným smlouvám, například ve Smlouvě o dočasném pobytu sovětských vojsk (1968), se autoři odvolávají na Smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943):

Учитывая Договор о дружбе, взаимной помощи и послевоенном сотрудничестве от 12 декабря 1943,...

Toto je příklad deixe situační a časové, kde jsou použity strukturované designátory, tedy konkrétní označení času.

Větší zastoupení má však v textech smluv deixe endoforická, zejména pak anafora, kdy se v textech odkazuje zpět již k řečenému:

(Статья 12) Выплата сумм,...., будет осуществляться компетентными органами Сторон в случаях, предусмотренных статьей 10,...

4.4.3 Lexikální opakování

Toho, aby byly texty smluv co nejvíce jasné a aby se vyloučila možnost jakékoliv dezinterpretace, se dosahuje častým plným lexikálním opakováním:

Временно нахождение советских войск на территории Чехословацкой Социалистической Республики не нарушает ее суверенитета. Советские войска не вмешиваются во внутренние дела Чехословацкой Социалистической Республики.

Dočasný pobyt sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky nenasuší její suverenitu. Sovětská vojska se nevměšují do vnitřních záležitostí Československé socialistické republiky.

Остальные войска...будут выведены с территории Чехословакии. Вывод этих войск начнется...

Ostatní vojska... budou odsunuta z území Československé socialistické republiky. Odsun těchto vojsk se zahájí...

V tomto příkladě byl použit identifikátor *этом/ten*, který brání nedorozumění.

Dále se v analyzovaných smlouvách setkáváme s částečným lexikálním opakováním:

Советские войска, лица, входящие в их состав, и члены семей этих лиц,...
Sovětská vojska, osoby k nim příslušející a členové rodin těchto osob,...

a již méně často s rozšířeným lexikálním opakováním:

Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются, что в случае, если одна из них оказалась бы вовлеченной в послевоенный период в военные действия с Германией,..., то Друга Высокая Договаривающаяся Сторона немедленно окажет Договаривающейся Стороне, вовлеченной таким образом в военные действия...

Vysoké smluvní strany se zavazují, že případě, že by jedna z nich byla zavlečena v poválečné době do válečných akcí s Německem,..., druhá Vysoká smluvní strana neprodleně poskytne Smluvní straně, zavlečené takovým způsobem do válečných akcí...

4.4.4 Pronominalizace

Dále se ve smlouvách často setkáváme s pronominalizací, tedy tím, že je plnovýznamové slovo nahrazeno zájmenem:

...не заключать... мирного договора с Германией или с каким-либо ином государством, связанным с ней в актах агрессии в Европе.

...nesjednávati...mírové smlouvy s Německem nebo s kterýmkoli jiným státem, s ním spojeným v útočných činech v Evropě.

Страны назначат Уполномоченных по делам вывода советских войск, на которых возлагается решение...

Страны jmenují zmocněnce pro záležitosti odchodu sovětských vojsk, kterí budou řešit...

4.4.5 Shrnutí

Texty smluv jsou obsahově logické a provázané. Ve většině případů je toho dosaženo pomocí spojek, které plní funkci konektorů. Z dalších prostředků, které napomáhají lepší orientaci v textu, jsou hojně zastoupené textové orientátory. Ostatní konektory jsou v textech smluv zastoupeny minimálně nebo vůbec.

Ve smlouvách také můžeme narazit na deixi exoforickou a hlavně pak na deixi endoforickou, kdy je využíváno anaforické odkazování.

Časté lexikální opakování, ať už plné, částečné nebo rozšířené, zaručuje, že text smluv bude správně chápán a že nedojde k žádnému nedorozumění, které by, v případě těchto smluv, mohlo mít vážné následky. V několika případech se můžeme ve vybraných smlouvách setkat s pronominalizací.

4.5 Stylistická analýza

Ze stylistického hlediska se všechny vybrané mezinárodní smlouvy řadí k administrativnímu stylu, konkrétněji podle Rozental'a k „официально-документальному стилю“.

Je zřejmé, že vzhledem k závažnosti daných smluv byl jejich obsah pečlivě promyšlen a konzultován. Všechny smlouvy mají velmi neosobní charakter, který se projevuje používáním sloves ve tvaru třetí osoby čísla množného nebo trpného slovesného rodu.

Ve smlouvách se dále nacházejí termíny typické pro diplomatickou (politickou) sféru, ale i pro sféru vojenskou a právní (*агрессия, полигон, военная юстиция*), které by měly zaručovat, že nebude docházet k žádným nedorozuměním a že smlouvy budou jasné, srozumitelné a přesné.

Ve smlouvách si dále můžeme všimnout množství archaismů, nejvíce se jich však nachází v Prozatímní smlouvě z roku 1922. V dalších smlouvách se jejich počet snižuje, avšak úplně nemizí. To naznačuje, že se jazyk vyvíjí, a zároveň jejich přítomnost i v novějších textech ukazuje, že administrativní funkční styl je stylem konzervativním.

Jedním ze znaků administrativního stylu je ekonomické využívání jazykových prostředků a zhuštěnost výkladu. Ve vybraných textech se toho dosahuje používáním přechodníků a participií. Dalším znakem administrativního stylu jsou složitá souvětí, která často zaujmají polovinu strany textu. Jedná se především o souvětí souřadná. Podřadná souvětí se většinou vyskytují s vedlejší větou podmínkovou, přívlastkovou nebo předmětnou.

4.5.1 Kompozice textu

Jedním z nejtypičtějších znaků administrativních textů je předem dané rozložení materiálu a v případě mezinárodních smluv musí jejich kompozice odpovídat podmínkám daným mezinárodním právem.

V preambuli neboli v úvodu jsou uvedeny smluvní strany, jména plnomocníků, v případě Prozatímní smlouvy jsou jména plnomocníků dopsána rukou.

*Полномочные правительства Р.С.Ф.С.Р в лице... и полномочные
правительства Ч.С.Р. в лице...*

*Правительство Чехословацкой Социалистической Республики и
Правительство Союза Советских Социалистических Республик...*

Z úvodů všech smluv se rovněž dozvídáme důvod vzniku daných smluv.

Po úvodu následuje vlastní text smlouvy, který je z důvodu přehlednosti členěn do jednotlivých článků vymezujících práva a povinnosti smluvních stran. Nejdlejší z námi vybraných smluv je Prozatímní smlouva z roku 1922, která obsahuje 21 článků, a nejkratší je Dohoda z roku 1990 o odchodu sovětských vojsk, která je tvořena pouze 7 články. Za zajímavost lze považovat, že v Prozatímní smlouvě (1922) a Smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943) jsou jak v ruské, tak v české verzi uváděny číslovky, za kterými je tečka: *Статья I., Článek I.* a ve zbylých dvou smlouvách (Smlouva o dočasném pobytu vojsk, Dohoda o odchodu sovětských vojsk) jsou uváděny číslovky bez tečky: *Статья I, Článek I.* Článek číslo jedna je ve všech případech psán římskou číslicí, zbytek pak jsou číslice arabské. Tato skutečnost je zřejmě dána tím, že smlouvy byly vyhotoveny na psacím stroji. Výjimku tvoří pouze česká verze Prozatímní smlouvy, kde je článek číslo jedna napsán slovy: *Článek první*

Ze závěrů všech smluv se dozvídáme, na jak dlouho je daná smlouva uzavřena: *Настоящий Договор остается в силе в течении двадцати лет...za jakých podmínek může být vypovězena: Ни одна из сторон не может отказаться от настоящего договора без предварительного за шесть месяцев предупреждения., okamžik vstupu smlouvy v platnost: Настоящее Соглашение вступает в силу со дня его подписания.* A také v jakých jazykových variantách je smlouva vyhotovena a kdy, kde a

kým byla podepsána: *Совершено в Москве 26 февраля 1990 года в двух экземплярах, каждый на чешском и русском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу.* Podpisy představitelů stran jsou uvedeny po pravé a levé straně dokumentu. V případě prvních dvou smluv jsou ještě připojeny pečeti.

U žádné ze smluv nebyly přiloženy přílohy, buď je daná smlouva neobsahovala, nebo se, jako v případě smlouvy z roku 1968, jedná o tajné přílohy, které nám nebyly v Archivu Ministerstva zahraničních věcí poskytnuty.

5. Texty smluv v zrcadle dobových událostí

V této kapitole se pokusíme vybrané mezinárodní smlouvy zhodnotit z pohledu doby, ve které vznikly. Budeme se snažit zjistit, jestli se v jejich textech odráží doba jejich vzniku nebo daná politická situace. Dále bychom zde také chtěli v krátkosti shrnout, jak se v průběhu let jazyk změnil, zejména tedy český jazyk.

Prozatímní smlouva (1922)

Prozatímní smlouva z roku 1922 je co do počtu jednotlivých článků nejdelší ze všech analyzovaných smluv, avšak z hlediska obsahu se řadí k těm méně významným. Jádrem smlouvy totiž je zřizování zastupitelstev obou zemí, které by měly pomoci k navázání a rozvoji hospodářských a obchodních vztahů. Z textu jasně vyplývá, že v dané době oba státy nic jiného řešit nechtějí. Je to jasné již v první článku smlouvy, kde se uvádí: „...přítomnou dohodou (se) nepředbíhá řešení otázky uznání de jure vlády druhé země.“ A v článku deset, ve kterém se říká, že se touto smlouvou neřeší úhrady vzájemných náhrad. Zajímavý je článek dvanáctý, v němž se strany zavazují, že nebudou bránit návratu příslušníků druhé země zpátky do jejich domovů. Zde bychom mohli vidět určité zajištění toho, že se nebude opakovat situace, která nastala při návratu československých vojáků z Ruska po roce 1918. Ostatní články smlouvy se týkají obchodování nebo obnovení poštovních a dopravních vztahů.

Z lingvistického pohledu jsou zejména v české verzi časté archaické výrazy a obraty, s nimiž se v mladších smlouvách již nesetkáváme. I v ruské verzi smlouvy můžeme narazit na řadu zastaralých výrazů, ale i z hlediska interpunkce se zde nachází některé odchylky.

Avšak jak je již výše uvedeno, může se jednat i o chyby, protože jak se během analýzy ukázalo, i v ostatních smlouvách se gramatické chyby vyskytují, což považujeme za velmi překvapivé, protože na takové vysoké úrovni by se dalo očekávat, že texty budou přesné a bezchybné.

Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (1943)

Podepsáním této smlouvy Edvard Beneš završil své snažení o poválečném obnovení Československa a zároveň si zajistil pomoc velkého a přátelského Sovětského svazu. Jak už název říká, smlouva pojednává o poválečné pomoci a spolupráci mezi zeměmi, avšak nic konkrétního se k tomu neuvádí. Za zajímavé považujeme, že se tato dohoda odvolává na Smlouvu o vzájemné pomoci z roku 1935, protože, jak víme, o čtyři roky později vznikl Pakt Ribbentrop-Molotov, začala druhá světová válka a SSSR na pomoc Československu zapomnělo. Avšak ve chvíli podepsání této smlouvy se na tuto skutečnost zřejmě diplomaticky neupozorňovalo.

Přestože na začátku této kapitoly uvádíme, že se budeme snažit smlouvy hodnotit z pohledu doby, ve které vznikly, nemůžeme si odpustit upozornit na dva body, které se ve smlouvě nacházejí a které v současnosti vidíme jinak, než je v době vyhotovení smlouvy viděl Edvard Beneš a snad i Josif Stalin.

V článku číslo čtyři se uvádí, že obě země po válce navážou těsné přátelské a obchodní vztahy, avšak zároveň se zavazují, že budou respektovat suverenitu a svrchovanost druhého státu a že se nebudou vměšovat do jeho vnitřních záležitostí. Avšak jak dnes víme, během Jaltské a Postupimské konference a roku 1948 v Československu se na tento bod zapomnělo.

Dále se v závěrečném článku číslo šest uvádí, že smlouva je platná po dobu dvaceti let, tedy až do roku 1963, a pak dalších pět let, pokud jedna ze zemí rok před uplynutím platnosti smlouvu nevypoví. Je zřejmé, že Československo smlouvu v roce 1963, respektive v roce 1962, nevypovědělo, ale prodloužilo, a této skutečnosti je pak využito ve Smlouvě o dočasném pobytu sovětských vojsk v roce 1968.

Jazyk smlouvy již není tak šroubovaný a archaický jako jazyk Prozatímní smlouvy, ale i zde se nachází některé zastaralé výrazy. Velkou úctou si obě země vyjadřují mimo jiné tím, že se ve smlouvách používá obrat *Высокие Договаривающиеся Стороны/Vysoké smluvní strany*, který se v ostatních smlouvách již nevyskytuje.

Vzhledem k tomu, že nevíme, která jazyková verze vznikla jako první, nelze určit, jestli se česká verze smlouvy inspirovala tou ruskou nebo to bylo naopak. Avšak na mnoha místech v textu je patrné kopírování druhého jazyka.

Smlouva o dočasném pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky (1968)

Úvod této smlouvy se odvolává na stanoviska Smlouvy o vzájemné pomoci z roku 1943, které, jak je uvedeno výše, vlastně porušuje. Přestože je v článku druhém uvedeno, že sovětská vojska nenaruší svrchovanost Československé socialistické republiky a že se nebudou vměšovat do jejích vnitřních záležitostí, následující články a i praxe dalších dvaceti let mluví o opaku.

O smlouvě lze dále říct, že je opravdu velmi podrobná. Řeší se v ní, kde budou vojáci a jejich rodinní příslušníci bydlet nebo jak budou cestovat. Dále smlouva řeší otázky právní a majetkové povahy. Tuto přesnost a podrobnost je možné vysvětlit tím, že sovětská strana chtěla zajistit, aby nemohlo docházet k žádným mylným interpretacím. Stanoviska této smlouvy pak byla ještě potvrzena v roce 1970 Smlouvou o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci.

Je jasné, že první návrh této smlouvy vznikl na sovětské straně. Ministerstvo zahraničních věcí ČR nám neposkytlo informace, jestli byl obsah smlouvy z československé strany nějak upravován a konzultován, jak to většinou bývá, nebo byl hned přijat.

Jazyk československé smlouvy je zde (podle očekávání) silně inspirován ruskou verzí, napovídá tomu i velmi častý výskyt participií i přechodníků.

Dohoda o odchodu sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky (1990)

Pokud porovnáme tuto dohodu se smlouvou z roku 1968 o dočasném pobytu sovětských vojsk, může nás překvapit, že tato smlouva čítá pouze sedm krátkých článků, v nichž se řeší odchod sovětských vojsk, avšak nelze to považovat za znak laxnosti nebo nepřesnosti, protože se v textu nachází několik odkazů k již dojednaným skutečnostem, které naznačují, že před sestavením smlouvy probíhala vyjednávání. Například v článku prvním je uvedeno: „V první etapě se uskuteční odchod podstatné části sovětských vojsk v souladu se společně vypracovaným harmonogramem.“ Zde by nás mohlo překvapit vágní spojení *podstatné části*, avšak ze zbytku sdělení vyplývá, že počet odcházejících vojáků je znám.

Narozdíl od předchozí smlouvy s určitostí víme, že tato dohoda vznikla z popudu a návrhu československé strany a že sovětská strana s tímto návrhem příliš nesouhlasila, ale vzhledem k tomu, jaká vnitřní situace v Sovětském svazu panovala a že se východní blok vlastně rozpadl, jí nezbývalo nic jiného než smlouvu podepsat.

To, že se v české verzi této celkem mladé smlouvy nacházejí přechodníky, nám potvrzuje fakt, že administrativní funkční styl je stylem konzervativním.

Závěr

V úvodu této diplomové práce jsme si stanovili několik cílů. Jedním z nich bylo i stručné osvětlení problematiky mezinárodních smluv toho, jaké existují druhy mezinárodních smluv a jak mezinárodní smlouvy vznikají. Během tohoto bádání se potvrdila i naše domněnka, že výraz smlouva a dohoda (договор — соглашение) označují tutéž skutečnost.

Dalším cílem práce bylo prozkoumat na materiálu mezinárodních smluv, které byly uzavřeny mezi Českou republikou a Ruskou federací, problematiku administrativního funkčního stylu, a to jak v ruském, tak v českém prostředí. Během této analýzy se ukázalo, že jak v ruské, tak české tradici existuje několik možností, jak styly klasifikovat, a že český administrativní styl nebyl dlouhou vydělován jako samostatný styl. Dále se ukázalo, že administrativní funkční styl je v ruském prostředí na rozdíl od českého administrativního stylu více diferencovaný, například Grigorjeva v rámci administrativního stylu vyděluje tři podstyly: legislativní, administrativní a diplomatický. Totéž Moskvín, který ale jednotlivé podstyly pojmenovává odlišně: právní, kancelářský a diplomatický. Avšak v obou případech si jsou uvedené podstyly svými znaky velmi blízké.

Texty mezinárodních smluv nemůžeme jednoznačně přiřadit pouze k diplomatickému podstylu, protože nesou znaky i ostatních dvou podstylů. Z administrativního (kancelářského) podstylu je to důraz na přesnost vyjadřování a formulaci a z legislativního (právního) podstylu je to právní znalost jeho tvůrců. V českém prostředí se s takovýmto dělením na podstyly nesetkáváme, výjimku však tvoří Tomášek, který vyděluje právní podstyl, avšak nepřirazuje ho ke stylu administrativnímu, ale ke stylu odbornému. Z výše uvedeného jsme vyvodili závěr, že se texty mezinárodních smluv řadí k administrativnímu funkčnímu stylu, a to jak v českém, tak v ruském prostředí.

V následujících kapitolách jsme se snažili osvětlit morfologickou, lexikální a syntaktickou rovinu administrativních textů a rovněž jsme se věnovali rovině textové. V kapitole týkající se lexikální roviny jsme se hlavně zabývali problematikou termínů a archaismů, které jsou pro administrativní styl typické. Tyto teoretické poznatky jsme pak

následně využili při praktické analýze vybraných mezinárodních smluv, na jejímž základě jsme došli k závěru, že texty mezinárodních smluv odpovídají znakům typickým pro administrativní funkční styl.

Z morfologického hlediska se smlouvy vyznačují nominálností, tedy tím, že jména převažují nad slovesy. Je toho dosaženo množstvím verbálních substantiv. V rozporu s principy administrativního stylu se v textech téměř nenacházejí krátké formy přídavných jmen, avšak participia plnicí funkci kondenzátoru jsou hojně zastoupena, a to i v českých verzích, kde je možné jejich rozvolnění. Se slovesy se setkáváme jak v čase budoucím, tak hlavně v čase přítomném s tzv. „настоящим предписания". Dále pak, zejména v ruských verzích smluv, převažují verbonominální spojení, která mají v české verzi jednoslovné ekvivalenty, a to přes to, že existují i dvouslovné ekvivalenty. Tato skutečnost nám potvrzuje, že ruský jazyk tíhne více k analytizmu než jazyk český.

Nedílnou součástí textu analyzovaných smluv jsou termíny, a to především z diplomatické oblasti, ale v závislosti na tématech, kterých se smlouvy týkají, můžeme narazit i na terminologii z oblasti právní nebo ekonomické. Nejvíce jsou v textech zastoupeny dvouslovné termíny, které jsou tvořeny syntakticky. Jednoslovné termíny jak ruské, tak české jsou ve valné většině přejímány z jiných jazyků, a to především z francouzštiny, latiny nebo řečtiny. Přítomnost archaismů nejen ve starších smlouvách z první poloviny dvacátého století nám potvrzuje fakt, že texty administrativního stylu si zachovávají konzervativní charakter.

V textech analyzovaných smluv dominují věty jednoduché dvojčlenné, které jsou rozvinuty polovětnými konstrukcemi s participii nebo o něco méně s přechodníkem. Tyto konstrukce mají za úkol text zestručňovat a zhušťovat. V českých verzích daných smluv jsou tyto konstrukce často zachovávány, ale můžeme narazit i na případy, v nichž je místo participia či přechodníku zvolena varianta s vedlejší větou. Objektivina textů je mimo jiné zajišťována pasivními konstrukcemi, a to v obou jazykových variantách textů. Za překvapivé můžeme považovat fakt, že oproti očekávané převaze přívlastku neshodného se v ruských verzích sledovaných smluv častěji setkáváme s přívlastkem shodným, který je typičtější pro češtinu. Vzhledem k tomu, že se ve smlouvách nachází

mnoho výčtů, není překvapivé, že se v textech vyskytují několikanásobné větné členy. Pozornost však je nutné věnovat několikanásobnému přísudku, kdy jsou některými lingvisty, zejména pak v českém prostředí, všechny přísudky vázící se k jednomu podmětu již považovány za části souvětí souřadného.

Texty zkoumaných mezinárodních smluv jsou provázané pomocí konektorů, z nichž nejvíce jsou zastoupeny spojky, a lepší orientaci v textu zajišťují textové orientátory. Pro texty mezinárodních smluv je více než důležité, aby byly jasné a zřetelné a nemohlo dojít k žádným mylným interpretacím; za tímto účelem se v analyzovaných smlouvách setkáváme s lexikálním opakováním a také pronominalizací.

Kromě výše uvedeného také rozložení textu potvrzuje, že analyzované mezinárodní smlouvy odpovídají principům administrativního funkčního stylu.

Za další cíl práce jsme si stanovili pokusit se odhalit, zda je v textech smluv nějakým způsobem odražena doba, v níž smlouvy vznikly. Samozřejmě z dnešního pohledu je doba vzniku nejvíce rozpoznatelná v Prozatímní smlouvě z roku 1922 a ve Smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci z roku 1943, kde se kromě archaických výrazů nacházejí i odkazy k okolnostem, za nichž byly smlouvy uzavřeny. Smlouva z roku 1968 o dočasném pobytu sovětských vojsk je velmi podrobná a je z ní cítit snaha dosáhnout co nejpřesnějšího výkladu. Na druhou stranu Dohoda o odchodu sovětských vojsk uzavřená v roce 1990 je překvapivě krátká, avšak nacházejí se v ní odkazy na již dříve dohodnuté skutečnosti.

Analýza mezinárodních smluv nám přinesla mnoho nových poznatků, například o průběhu vzniku mezinárodních smluv, ale také i to, že je možné v takových mezinárodně důležitých textech, jakými beze sporu mezinárodní smlouvy jsou, nalézt gramatické chyby, a to v obou jazykových verzích.

Tvorba diplomové práce nás obohatila v rozšíření a prohloubení znalostí z oblasti teorie lingvistiky, které jsme v rámci našeho, zejména bakalářského, oboru neměli možnost získat.

РЕЗЮМЕ

Данная дипломная работа занимается лингвостилистическим анализом избранных международных договоров, заключенных между Чешской Республикой и Российской Федерацией. Тему работы мы выбрали главным образом из-за нашего интереса к истории и политике обеих стран.

Предпосылкой возникновения настоящей работы было обеспечение избранных международных договоров, которые нам были предоставлены в Архиве Министерства иностранных дел Чешской Республики. Анализируемые нами договоры были избраны на основе их лингвистического разнообразия и их неспорного значения для Чешской Республики.

Первой целью дипломной работы является краткое освящение проблематики международных договоров, как они возникают, какие виды договоров существуют и существует ли разница между договором и соглашением. Вторая цель — теоретический анализ официально-делового функционального стиля с точки зрения русской и чешской традиции и применение полученных знаний на практике, т. е. на конкретных текстах международных договоров. Последней целью является попытка найти в текстах черты, с помощью которых можно узнать время и политическую обстановку их составления.

Во время писания дипломной работы мы опирались на работы выдающихся русских и чешских теоретиков Свинцовой, Кожины, Крыловой, Розенталя, Виноградова или Валгины и других. Из чешских теоретиков мы хотели бы подчеркнуть работы Чеховой, Бечки, Данеша, Губачека или Поштолковой. В главе, касающейся международных договоров, мы использовали работы Чепелки, Давида, Немечка и других.

Дипломная работа состоит из пяти глав, причем первые три главы касаются теоретических знаний и четвертая глава посвящена практическому анализу избранных международных договоров. Последняя, пятая глава, касается анализа договоров с точки зрения времени их составления.

В первой главе мы обратили внимание на проблематику международных договоров. Существует несколько видов международных договоров, например, по количеству участников: двусторонние, многосторонние и универсальные; по форме: письменные, которые более частые, и устные; или по содержанию: политические, экономические и другие. Чепелка характеризует международный договор (соглашение, конвенцию, пакт, протокол,...) как договор, подписанный представителями государств, которые данным способом выражают волю быть настоящим договором обязаны. Как видно, международным договором считаются и договоры с другим названием. Далее мы занимаемся процессом составления международных договоров. Здесь мы хотим подчеркнуть факт, что отдельные языковые варианты международных договоров возникают самостоятельно. Это значит, что они не переводятся.

Следующая часть данной главы посвящена кратко представлению конкретных избранных международных договоров. К ним относятся Временный договор между Российской Социалистической Федеративной Советской Республикой и Чехословацкой Республикой (1922), Договор о дружбе, взаимной помощи и послевоенном сотрудничестве между Чехословацкой Республикой и Союзом Советских Социалистических Республик (1943), Договор между правительством Чехословацкой Социалистической Республики и Правительством Союза Советских Социалистических Республик об условиях временного пребывания советских войск на территории Чехословацкой Социалистической Республики (1968), Соглашение между правительством Чехословацкой Социалистической Республики и Правительством Союза Советских Социалистических Республик о выводе советских войск с территории Чехословацкой Социалистической Республики (1990).

Во второй главе внимание обращается на теоретический анализ официально-делового функционального стиля. Официально-деловой стиль в русской традиции подразделяется на несколько подстилей. Розенталь выделяет два подстиля: официально-документальный и обиходно-деловой. Также Москвин и Григорьева выделяют подстили официально-делового стиля: юридический (законодательный),

канцелярский (административный), дипломатический. В чешской традиции такого подразделения нет, однако знаки чешского официально-делового стиля похожи на знаки русского официально-делового стиля: экономия языковых средств, объективность текстов, широкое использование терминов, стандартное расположение материала, отсутствие эмоционально-экспрессивных средств, безличный характер текстов. Учитывая то, что в международных договорах применяется международное право, мы коротко обсудили чешский юридический стиль (подстиль), стоящий на границе между официально-деловым и научным стилем. Томашек данный подстиль включает в научный стиль, так как он содержит два компонента:

- компонент грамматической основы
- терминологию

Однако другие чешские лингвисты (Чехова, Книттлова) включают юридический подстиль в официально-деловой стиль.

Подробнее чем юридическим подстилем мы занимались дипломатическим подстилем. Вначале мы обсудили термин дипломатический язык, у которого два значения. Первое значение — это язык, на котором ведутся переговоры или на котором составлены международные договоры. В 18-ом и 19-ом веке данную роль выполнял латинский и французский языки. В настоящее время договоры составляются на языках договаривающихся сторон. Второе значение дипломатического языка — это совокупность терминов и оборотов обыкновенно в дипломатии использованных.

Дипломатический подстиль является составной частью официально-делового стиля, и поэтому у него и подобные знаки: большое количество терминов, точность изложения, безличный характер, и другие. В рамках дипломатического подстиля необходимо соблюдать некоторые правила, например, в личной ноте обращение нужно написать в первом лице и оно должно содержать слово уважаемый и в заключении личной ноты должен находиться комплимент. Очень часто в дипломатическом подстиле находятся устойчивые обороты. Неотъемлемой частью дипломатических документов являются формулы вежливости, упортебление

титулов и этикетная лексика: *король, Его Высочество, Его Превосходительство*. Дипломатический подстиль отличается от официально-делового стиля употреблением топонимов в метонимическом значении: *Белый дом* — правительство США, *Елисейский дворец* - правительство Франции, *Кремль* — правительство России. Следующая характерная для дипломатический подстиль черта — это применение эмоционально окрашенных слов и словосочетаний, например, словосочетания с положительной окраской: *марш мира, мирное выступление* или словосочетания с отрицательной окраской: *холодная война, тактика переговоров ради переговоров*.

В следующих частях данной главы мы рассмотрели официально-деловой стиль на морфологическом, лексическом и синтаксическом уровнях и мы также занимались текстовым уровнем и конкретной композицией международных договоров. Международный договор состоит из четырех частей — преамбулы, самого текста договора, состоящего из статей, заключения и приложений.

Главным знаком официально-делового стиля на морфологическом уровне является именной характер. В текстах официально-делового стиля наиболее распространены имена существительные в именительном и родительном падежах, также часто встречаются отглагольные существительные, в некоторых случаях образующие субстантивные цепи. Имена прилагательные главным образом употребляются в краткой форме или в виде причастий. Глаголы часто имеют форму настоящего времени так называемого предписания (должествования) изъявительного наклонения, однако высокий процент глаголов имеет форму инфинитива. Типичными для официально-делового стиля являются сложные предлоги и союзы.

На лексическом уровне для официально-делового стиля характерна однозначность, выраженная при помощи терминов. Термины отличаются литературностью, однозначностью, интеллектуальностью и ноциональностью. Большое внимание мы уделяли способам образования терминов. Термины образуются морфологически посредством деривации, композиции или аббревиации. Терминологические словосочетания образуются синтаксически — сочетанием двух терминов,

сочетанием слов, которые не являются терминами, но их сочетанием термин возникает, или сочетанием слов, которые как одно целое выражают другое значение, чем отдельные его части. Термины также можно образовать семантическим путем посредством уточнения значения обыкновенных слов или метафорическим и метонимическим переносом слов. Последним методом, посредством которого образуются термины, является заимствование из иностранных языков. При Петре I попадало в русский язык много заимствований из немецкого, голландского и главным образом из французского языка. Чешский язык находился долгое время под влиянием немецкого языка. Однако в настоящее время оба языка заимствуют большое количество слов, терминов из английского языка, как языка международного общения.

Кроме терминов мы также обратили внимание на употребление архаизмов и историзмов. Архаизмы определяются как устарелые или устаревшие выражения, уже почти неиспользуемые. Историзмы обозначают уже несуществующие явления (название денег).

С синтаксической точки зрения для официально-деловых текстов характерны простые предложения, в которых можно наблюдать перечисление однородных членов предложения. Сжатости текстов достигается применением причастных и деепричастных оборотов. В официально-деловом стиле также используются сложные предложения с придаточным условным. Относительно порядка слов, в предложении он объективный, но часто мы встретимся с обмыканием.

С точки зрения текстового уровня для официально-делового стиля необходимо, чтобы тексты были когерентными — их содержание было однозначное и осмысленное. Взаимосвязанность текстов и ориентацию в тексте обеспечивают коннекторы и текстовые ориентиры. Далее в текстах официально-делового стиля можно найти лексический повтор и прономинализацию.

Третья глава настоящей работы посвящена представлению языковой ситуации в России и в Чехословакии после 1917-ого года. В русский язык попали слова,

связанные с марксизмом-ленинизмом — образовались или новые слова или старые слова получили новое значение, также вместе с развитием науки и технических отраслей русский язык заимствовал много терминов. Однако указанные тенденции не проявляются в тексте Временного договора. С другой стороны в Чехословакии чешский язык надо было реформировать, так как он получил новую функцию, когда он стал официальным языком. С указанным была также связана проблема чехословацкого языка.

Четвертая глава представляет собой практический анализ избранных международных договоров с точки зрения используемых в текстах договоров морфологических, лексических, синтаксических, стилистических и текстовых средств. Нашей целью является доказательство или опровержение утверждения, что тексты данных международных договоров относятся к официально-деловому стилю. Здесь еще раз надо напомнить факт, что отдельные языковые варианты договоров не являются переводами.

В анализируемых нами договорах в соответствии с принципами официально-делового стиля преобладают имена существительные в родительном падеже. Часто в текстах анализируемых договоров находятся отглагольные существительные, которые в некоторых случаях образуют субстантивные цепи (*укрепление мира, стабильности и безопасности*). В русских текстах договоров мы предполагали повышенное употребление кратких форм прилагательных, но наше предположение не подтвердилось. Однако именно в русских текстах находится много причастий, которые мы также часто встречаем в чешских вариантах договоров. Что касается глаголов, их позиция по сравнению с именами второстепенная. Они часто в текстах находятся в настоящем времени в так называемом настоящем предписания изъявительного наклонения, хотя в некоторых случаях глаголы имеют форму прошедшего и будущего времени. Однако во всех случаях применяется третье лицо множественного или меньше единственного числа. Именно в русских вариантах договоров находятся вербономинальные конструкции, имеющие в чешском варианте однословный эквивалент (*приложить усилия - usilovat*). Данный факт доказывает, что русский язык тяготеет к аналитизму. Частыми в текстах являются

вторичные предлоги, но что касается союзов мы ожидали больше сложных союзов с однозначными словами.

В анализируемых нами договорах находится много терминов, относящихся к дипломатической области. В текстах преобладают термины, состоящие из двух или трех слов, которые были образованы синтаксически (*дипломатические привилегии, vnitřní záležitosti*). Однословные термины часто заимствованы из иностранных языков, прежде всего из французского, латинского и греческого языка. Данные термины имеют в чешском тексте также заимствованные эквиваленты (*ратификация/ratifikace*) но также встречаются и чешские эквиваленты (*агрессия/útok*). Однословные термины далее образованы посредством деривации или композиции, более типичной для русский язык.

Архаизмы встречаются во всех анализируемых нами договорах, так как они являются носителями консервативного характера текстов. В текстах договоров также употребляется повышенное количество клише.

С точки зрения синтаксического анализа, в договорах преобладают простые двусоставные предложения, развитые причастными или деепричастными оборотами, задачей которых является сделать текст более сжатым. Вышеприведенные конструкции в чешских вариантах договоров также находятся. Объективность анализируемых текстов достигнута применением пассивных конструкций. Учитывая то, что в договорах находится много перечислений, в текстах употребляются однородные члены предложения. Подлежащее в большинстве случаев выражено именем существительным, далее в текстах договоров встречаются разные виды сказуемого. Интересно, что в русских вариантах договоров не преобладает несогласованное определение, а определение согласованное. Порядок слов в большинстве случаев объективный, но в русских текстах встречается обмыкание.

Для связывания текстов анализируемых нами договоров применены, главным образом, собственные коннекторы — союзы и лучшая ориентация в текстах

обеспечена текстовыми ориентирами (*Вышеупомянутая/Výše zmíněná*). Частый лексический повтор исключает возможность плохой интерпретации текстов и гарантирует их однозначность. Далее в текстах договоров можно встретиться с прономинализацией.

Вышеуказанный анализ является достаточным доказательством нашего предположения, что тексты избранных международных договоров относятся к официально-деловому стилю, по Розенталю к официально-документальному стилю. Содержание договоров тщательно консультировано и продумано. Тексты договоров объективные, лишены эмоционально-окрашенных выражений, и насыщенные терминами. Следующей характерной чертой анализируемых договоров является в достаточной мере экономическое использование языковых средств.

Продуманная композиция договоров также подтверждает, что анализируемые нами договоры относятся к официально-деловому стилю. Все договоры начинаются с преамбулы, в которой указаны договаривающиеся стороны. Собственный текст договоров состоит из статей и в заключении показан срок действия договоров и также подписи представителей сторон.

Последняя глава настоящей работы посвящена отдельным избранным договорам, в которых мы стремились найти черты, указывающие на время их составления и имеющие и неязыковое значение.

Временный договор является длиннейшим договором из анализируемых нами договор, но по значению он не так важный как остальные договоры. В нем находится большое количество архаизмов, узнаваемых как в русском, так в чешском варианте.

Договор о дружбе, взаимной помощи и послевоенном сотрудничестве содержит несколько, со современной точки зрения, интересных пунктов, например, четвертая статья, в которой стороны обязуются невмешиваться во внутренние дела другой

страны. На данный договор позже ссылается Договор об условиях временного пребывания советских войск на территории Чехословацкой Социалистической Республики. Указанный договор отличается своей точностью и подробностью. С другой стороны Соглашение о выводе советских войск с территории Чехословацкой Социалистической Республики состоит только из семи статей, но это нельзя считать признаком неаккуратности, потому что в тексте договора находятся несколько ссылок на уже договоренные факты.

В заключение мы констатировали, что мы достигли назначенных целей и что данная дипломная работа нам принесла новые знания не только в области лингвистики, но и также в области международных договоров и работы в архиве.

Bibliografie

Primární zdroje

Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Fond mezinárodních smluv 1918 – 2009

Zákony na webu [online]. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.sbcz.cz/>

Sekundární zdroje

Seznam české použité literatury

BEČKA, Josef V. *Česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1992, 467 p. ISBN 80-200-0020-8.

CUŘÍN, František. *Vývoj spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 184 s. publikace č. 160021/1

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 381 s. ISBN 978-807-1069-614.

ČECHOVÁ, Marie. *Komplexní jazykové rozbor*. 2., uprav. vyd. Praha: Státní pedagogické nakl., akciová společnost, 1996, 263 p. ISBN 80-859-3727-1.

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 761 s. ISBN 80-864-3257-2.

DANEŠ, František. *Kapitoly z praktické stylistiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1957, 133 s.

DAVID, Vladislav, Pavel SLADKÝ a František ZBOŘIL. *Mezinárodní právo veřejné*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, 447 s. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-720-1628-8.

DEJMEK, Jindřich, Jan NĚMEČEK a Slavomír MICHÁLEK. *Diplomacie Československa: Diplomacy of Czechoslovakia*. Vydání první. volumes. ISBN 97880200228512.

FLÍDROVÁ, Helena, ŽAŽA, Stanislav. *Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским*. V Tribunu EU vyd. 1. Editor Aleš Brandner. Brno: Tribun EU, 2013, 157 s. ISBN 978-802-6303-558.

HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 224 s. publikace č. 160025/1

Encyklopedický slovník češtiny. Praha: NLN, 2002, 604 s. ISBN 80-710-6484-X.

KAPITÁNOVÁ, Jindřiška: *Přednášky ze Stylistiky*, KSR/7STYL

KLIMEK, Antonín a Eduard KUBŮ. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995, 115 p. ISBN 80-852-4188-9.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *Překlad a překládání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 291 s. ISBN 978-802-4424-286.

KOVAŘÍKOVÁ, Lucie. *Ruské právní texty a jejich lexikálně-gramatická charakteristika (v částečné konfrontaci s češtinou)* [online]. 2009 [cit. 2014-10-29]. Dostupné z: <http://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=20759319586>. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

NĚMEČEK, Jan. *Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939-1945: dokumenty*. Vyd. 1. Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 1998-1999, 2 v. ISBN 80-854-7547-2.

POŠTOLKOVÁ, Běla. *O české terminologii*. 1. vyd. Praha: Academia, 1983.

SOBOTA, Emil. *Národní právo československé*. Brno: Barvič&Novotný, 1927

STĚPANOVÁ, Ludmila, Přednášky ze Stylistiky, KSR/STYL

ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 4. rozšíř. vyd. Praha: Lidové noviny, 2004, 574 s. Dějiny států. ISBN 80-710-6658-3.

TOMÁŠEK, Michal. *Překlad v právní praxi*. 2. dopl. vyd. Praha: Linde, 2003, 143 s. ISBN 80-7201-427-7.

VOBOŘIL, Ladislav: Přednášky z Interdisciplinární přístup k jazyku, KSR/7IPJ

VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Výrazové prostředky textové soudržnosti v češtině v porovnání s ruštinou: [na materiále zájmených lexémů "ten/etot", "to/eto" a jejich funkčních ekvivalentů]*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, 263 s. ISBN 978-802-4420-677.

WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melatrich, 1937, 339 s.

Seznam ruské použité literatury

ВАЛГИНА, Н. С. *Активные процессы в современном русском языке*. Москва: Логос, 2003, 304 с. ISBN 5-94010-092-9

ВАЛГИНА, Н. С., РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. *Современный русский язык*. Москва: Высшая школа, 1987, 480 с.

ВИНОГРАДОВ, В. В. *История русского литературного языка*, Москва: Наука, 1978, 319 с.

ГРИГОРЬЕВА, О. Н. *Стилистика русского языка*, Москва: НВИ — ТЕЗАУРУС, 2000, 164 с. ISBN 5-89191-032-2

ЗЕМСКАЯ, Е. А. *Словообразование как деятельность*. Москва: КомКнига, 2005, 220 с. ISBN 5-484-00259-1

КОЖИНА, М. Н. *Стилистика русского языка*, Москва: Просвещение, 1977, 223 с.

КОСТОМАРОВ, В. Г. *Языковой вкус эпохи*, Москва: Педагогика-Пресс, 1997, 248 с.
ISBN 5-7155-0689-1

КРЫЛОВА, О. А. *Основы функциональной стилистики русского языка*. Москва: Русский язык, 1979, 223 с.

МОСКВИН, В. П. *Стилистика русского языка. Теоретический курс*, Ростов на Дону: ФЕНИКС, 640 с. ISBN 5-222-08125-7

РАДУГИН, А. А. *Русский язык и культура речи: учебное пособие*, Москва: Библионика, 2004, 238 с. ISBN 5986850017

РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. *Практическая стилистика русского языка*, Москва: Высшая школа, 1974, 351 с

Русская грамматика 1980: Наука, с. 227-229

СВИНЦОВА, И. Ю. *Культура русской речи и практическая стилистика русского языка*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, 390 с. ISBN 80-7041-378-6

ШВЕДОВА, Н. Ю. *Русская грамматика, Том 1*. Москва: Наука, 1980, 709 с.

Seznam použitých internetových zdrojů

Československá republika. Jazykový zákon: 122/1920. In: *Sb.* Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1703&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

DE BEAUGRANDE, Robert-Alain a Wolfgang DRESSLER. [online]. [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: http://beaugrande.com/introduction_to_text_linguistics.htm

Morfologická typologie jazyků - Wikipedie. *Wikipedie, otevřená encyklopedie*. [online]. [cit. 2012-10-12]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Morfologick%C3%A1_typologie_jazyk%C5%AF>.

Významné dny. HAKAUF, Martin. *Informační centrum vlády* [online]. [cit. 2014-09-09]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/20--vyroci-odchodu-sovetskych-vojsk-a-ukonceni-vojenske-okupace-ceskoslovenska--85082/>

Саидов Халимджон Азизович, *Дипломатическая терминология и ее особенности в разносистемных языках* [online]. [cit. 2014-10-01] Dostupné z:<http://cyberleninka.ru/article/n/diplomaticheskaya-terminologiya-i-eyo-osobennosti-v-raznosistemnyh-yazykah>

Slovníky

HANČILOVÁ, Libuše. *Rusko-český politický slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, 1074 s. publikace č. 25411/1

Rusko-český, česko-ruský velký slovník. 1. vyd. V Brně: Lingea, 2009, 1359 s. ISBN 978-808-7062-654.

<http://politike.ru/dictionary/1289>

<http://slovník.seznam.cz/>

ВРЕМЕННЫЙ ДОГОВОР

между

Российской Социалистической Федеративной Советской Республикой и
Чехословацкой Республикой.

Полномочные правительства Р.С.Ф.С.Р. в лице:

*Галина Николаевна Мостовская председателем
Торговой Делегации Р.С.Ф.С.Р. в Ч.С.Р.*

и полномочные правительства Ч.С.Р. в лице:

*доктора Вацлава Пирсы, полномочного министра и
г-на Яна Абрамака члена чехословацкой секции Министратва
Международных дел.*

надежным образом уполномоченные своими правительствами, в целях ус-
тановления торговых и экономических сношений между обоими государст-
вами и исходя из необходимости взаимного соблюдения каждой из догово-
ривающихся сторон нейтралитета в случае конфликта одной из них с тре-
тьей державой, заключили договор следующего содержания:

Статья I.

В обоих государствах учреждаются представительства, а именно:
в Москве - представительство Ч.С.Р. для Р.С.Ф.С.Р., а в Праге - пред-
ставительство Р.С.Ф.С.Р. для Ч.С.Р. В случае, если окажется необходи-
мым, представительству могут быть присоединены отделения в важных
центрах данного государства при условии согласия на это со стороны
правительства страны. Каждое из этих представительств является един-
ственным представительством подлежащего государства в другой стране,
причем вопрос о признании де-юре правительства другой страны не пред-
решается настоящим договором.

ПРИМЕЧАНИЕ: Оба правительства обязуются соответственно
сему прекратить всекие официальные сношения с разного рода учрежде-
ниями и представительствами организации и лицами, имеющими целью борь-
бу с правительством другой страны.

Статья 2.

Главы и два члена представительств обоих государств будут

пользоваться всеми правами и преимуществами лиц дипломатического корпуса. Лица, возглавляющие отделения, будут пользоваться всеми правами и преимуществами, предоставленными международным правом и национальными законами консульским представителям. Главн представители будут являться аккредитованными при центральном ведомстве иностранных дел той страны, для которой представительства учреждены. Представительства будут иметь право непосредственных сношений с вышеупомянутыми ведомствами, а в делах торговых и репатриационных с подлежащими центральными ведомствами, отделения же представительств с местными властями.

ПРИМЕЧАНИЕ: Лица упомянутые в настоящей статье должны быть гражданами страны их назначившей.

Статья 3.

Остальной персонал представительств будет пользоваться равными правами с лицами аналогичного служебного положения представительств других государств.

Статья 4.

Оба правительства обязуются принять меры к тому, чтобы представительству другой страны было предоставлено необходимое и подходящее помещение, равно как и для квартиры главы представительства и персонала последнего.

Статья 5.

Представительствам, на ряду с другими дипломатическими привилегиями, предоставляется право приема и отправки курьеров не больше, как один раз в неделю с запечатанными пакетами

пакетами весом не превышающими десяти килограммов для каждого курьера, не подлежащими осмотру. Помимо указанных выше отправок, представительства и отделения будут иметь право беспрепятственного получения для собственного пользования посредством курьеров и по почте периодических печатных изданий и книг, издаваемых в их стране.

Статья 6.

Представительства каждой страны будут пользоваться правом выдавать визы и паспорта, удостоверять документы и обладать всеми другими правами подобного рода, которые принадлежат официальным представителям других иностранных правительств в данной стране.

Статья 7.

Телеграммы и радиogramмы представительств будут пользоваться преимуществом в смысле их отправки и передачи перед частными телеграммами.

Статья 8.

Обе стороны принимают на себя обязательство, что их правительства будут воздерживаться от всякой пропаганды, направленной против правительства, государственных и иных общественных учреждений или социально-политической системы *других* ~~государств, в которых они пребывают~~ *государств, в которых они пребывают* и что они не будут принимать участия в политических и социальных конфликтах, могущих произойти в этих государствах.

Статья 9.

Граждане Р.С.Ф.С.Р. будут пользоваться на территории Ч.С.Р. и граждане Ч.С.Р. на территории Р.С.Ф.С.Р. всеми обще-гражданскими правами и преимуществами, которые предоставлены или которые в будущем будут предоставлены гражданам какого либо третьего государства, за исключением прав и преи-

имущества, которыми пользуются в Р.С.Ф.С.Р. граждане соответствующих республик.

Статья 10.

Все договаривающиеся стороны согласны, что настоящий договор не предвещает вопроса о могущих существовать между ними взаимных претензиях об уплате компенсаций или вопроса о восстановлении в правах той или другой стороны их граждан.

Статья 11.

Правительство Ч.С.Р., в стремлении возможно скорее содействовать восстановлению экономической жизни Р.С.Ф.С.Р. обязуется оказывать поддержку каждому целесообразному пожеланию своих граждан, направленному к вышеуказанной цели.

Со своей стороны, правительство Р.С.Ф.С.Р. обязуется гарантировать чехословацким гражданам, которые по его решению и в силу особых соглашений, заключенных с соответствующими органами Р.С.Ф.С.Р., начнут на территории Р.С.Ф.С.Р. экономическую деятельность, полную юридическую защиту личности и имущества и оказывать им в этой экономической деятельности всестороннюю поддержку. В отдельных случаях будут заключены соглашения об особых гарантиях для инвестированных капиталов.

Тем же образом правительство Ч.С.Р. признает за правительством Р.С.Ф.С.Р. и его органами в случае осуществления ими на территории Ч.С.Р. торговой деятельности права юридического лица.

Статья 12.

Все договаривающиеся стороны обязуются не препятствовать возвращению на родину гражданам другой страны и оказывать в этом направлении все возможное содействие наравне с гражданами других стран оснований.

Статья 13.

После заключения настоящего договора обе стороны примут надлежащие меры для возобновления почтовых, телеграфных и транспортных сношений на основе международных договоров и соглашений.

Статья 14.

При осуществлении торговых сношений между Ч.С.Р. и Р.С.Ф.С.Р. следует придерживаться следующих положений:

1/. Всякая торговая деятельность должна производиться согласно законам каждой из договаривавшихся сторон.

2/. Что касается Р.С.Ф.С.Р., то монополия внешней торговли принадлежит правительству Р.С.Ф.С.Р. и осуществляется при помощи уполномоченных для этого органов.

3/. Все торговые сделки, относящиеся к территории Р.С.Ф.С.Р. и заключенные с частными группами или с частными лицами, действующими не от имени правительства Р.С.Ф.С.Р. и не в качестве его уполномоченных или с его разрешения, будут считаться нарушением настоящей статьи.

Статья 15.

Граждане, фирмы и юридические лица одной страны при заключении юридических сделок с гражданами, фирмами или юридическими лицами другой страны, будут иметь право заключать эти сделки со внесением пункта о третейском разбирательстве или устанавливать подсудность споров, вытекающих из этих сделок, судам любой страны, по взаимному соглашению.

Статья 16.

Имущество правительства Р.С.Ф.С.Р. в Ч.С.Р. и обратно пользуется охраной, присвоенной международным правом имуществу правительства дружественной страны.

Статья 17.

Представительство каждой из договаривающихся сторон имеет право, с согласия правительства другой страны призывать из своего государства специалистов для обсуждения технических, экономических, юридических и иных вопросов. О вышеупомянутом согласии должно ходатайствовать центральное ведомство иностранных дел через представительство другой стороны. Такие ходатайства должны быть рассмотрены в возможно короткий срок.

Статья 18.

Обе договаривающиеся стороны обязуются не налагать ареста и не производить конфискации имущества или товаров, ввозимых на их территорию другой стороной или ее гражданами, если при ввозе соблюдалось законы и предписания, имеющие силу на данной территории.

Статья 19.

Чехословацким гражданам, отправляющимся с торговой целью и на основании сего договора в Р.С.Ф.С.Р. с соблюдением существующих паспортных предписаний, гарантируется неприкосновенность привезенного ими с собой имущества, а также имущества законно приобретенного ими на территории Р.С.Ф.С.Р.

Вышеупомянутая неприкосновенность не означает однако право вывоза приобретенного в России имущества за границу, каковой вывоз допускается лишь на точном основании законов и правил о монополии внешней торговли и таможенных законов Р.С.Ф.С.Р.

Статья 20.

Настоящий договор составлен в двух экземплярах.

а именно на русском ^и чехословацком языках, и оба текста являются подлинными.

Настоящий договор будет утвержден каждым из договаривающихся государств на основании их законов и вступит в силу со дня ~~смены~~ ^{смены} сообщениями об утверждении договора.

Ни одна из сторон не может отказаться от настоящего договора без предварительного за шесть месяцев предупреждения.

Статья 21.

В случае прекращения настоящего договора представителям будет предоставлена возможность оставаться в стране своего пребывания в течение не менее шести месяцев для полной ликвидации дел.

В подтверждение чего вышеназванные полномочные подписали настоящий договор с приложением своих печатей.

Учинено в Праге. июня. ~~Сухар~~ дня 1922 года.

Пав. Машовский

J. S. G. G. G.

В. В. В. В.

Prozatímní smlouva
mezi
Československou Republikou a RSFSR .

Plnomocníci vlády Československé Republiky :
Dr. Václav Girsá, zplnomocněný ministr a
Ing. Jan Dvořák, šef ekonomické sekce ministerstva
zahraničních věcí

a plnomocník vlády RSFSR :

Pavel Nikolajevič Mostovenko, předseda obchodní
delegace RSFSR v ČSR,

zmocnění náležitým způsobem svými vládami, zamýšlejíce navázati obchodní a hospodářské styky mezi oběma státy a vycházejíce z nutnosti vzájemného zachování neutrality každou ze smluvních stran v případě konfliktu jedné z nich s třetí mocností, uzavřeli smlouvu tohoto obsahu :

Článek první.

V obou státech zřizují se zastupitelstva a to : v Moskvě - zastupitelstvo ČSR pro RSFSR a v Praze zastupitelstvo RSFSR pro ČSR. Ukáže-li se toho potřeba, budou moci k zastupitelstvům býti přidruženy odbočky v důležitých střediscích dotyčného státu s podmínkou souhlasu se strany vlády země. Každé z těchto zastupitelstev jest jediným zastupitelstvem příslušného státu v druhé zemi, při čemž se přítomnou dohodou nepředbývá řešení otázky uznání de iure vlády druhé země.

P o z n á m k a :

V souhlase s tím obě vlády se zavazují přerušiti veškeré oficiální styky s různými zřízeními i zastupitelstvy organisací a osobami, majícími za účel boj s vládou druhé země.

Článek 2.

Přednostové a dva členové zastupitelstev obou států budou požívati všech práv a výhod osob diplomatického sboru. Přednostové odboček budou požívati všech práv a výhod, vyhrazených mezinárodním právem a místními zákony konsulárním zástupcům. Přednostové zastupitelstev jsou akreditováni u ústředního úřadu pro zahraniční věci té země, pro kterou zastupitelstva se zřizují. Zastupitelstva budou míti právo stýkati se bezprostředně s výše zmíněnými úřady, a ve věcech obchodních i repatriačních s příslušnými ústředními úřady odbočky zastupitelstev pak - s úřady místními.

P o z n á m k a :

Osoby uvedené v tomto článku, musí býti příslušníky země, která je ustanovila.

Článek 3.

Ostatní personál zastupitelstev bude požívati stejných práv jako osoby v analogické služební situaci u zastupitelstev jiných států.

Článek 4.

Obě vlády zavazují se učiniti opatření, aby zastupitelstvu druhé země byly vyhrazeny potřebné a vhodné úřední místnosti, jakož i byty pro přednostu i personál zastupitelstva.

Článek 5.

Vedle jiných diplomatických výsad vyhražuje se zastupitelstvům právo přijímati a vysílati kurýry, ne více než jedenkrát za týden se zapečetěnými balíky, jichž váha nepřevyšuje 10 kg na každého kurýra a které nepodléhají prohlídce. Kromě výše uvedených zásilek zastupitelstva i odbočky budou míti právo přijímati bez překážky pro vlastní použití po kurýrech i poštou periodické tiskopisy a knihy, vydávané v jejich zemi.

Článek 6.

Zastupitelstva každé země budou míti právo vydávati visa a pasy, ověřovati dokumenty a vykonávati veškerá jiná práva podobného druhu, která přísluší oficielním zástupcům jiných cizích vlád v dané zemi.

Článek 7.

Telegramy a radiogramy zastupitelstev budou požívati přednosti co do vypravení i doručení před telegramy soukromými.

Článek 8.

Obě strany přijímají závazek, že jejich vlády zastupitelstva budou se zdržovati jakékoliv propagandy, na-

duše
šle

mířené proti vládě, státním a jiným veřejným zříze-
ním aneb sociálně-politickému systému ^{drúhé smluvní} ~~země, ve které~~
~~strany~~ a že se nezúčastní politických a sociálních
sporů, jež by v těchto státech mohly vzniknouti.

Článek 9.

příslušníci RSFSR budou požívati na území
ČSR a příslušníci ČSR na území RSFSR všech všeobecně
občanských práv a výhod, které jsou vyhrazeny nebo
kterých se v budoucnu dostane příslušníkům kteréhoko-
liv třetího státu, s vyloučením práv a výhod, kterých
požívají v RSFSR příslušníci s ní spojených repu-
blik.

Článek 10.

Obě smluvní strany shodují se v tom, že
přítomnou smlouvou nepředbíhá se řešení otázky vzá-
jemných nároků na placení náhrad po případě mezi nimi
stávajících anebo otázky restituce práv té či oné
strany neb jejich příslušníků.

Článek 11.

Vláda ČSR, vedena snanou přispěti co nej-
více k obnově hospodářského života RSFSR zavazuje se
podporovati každý účelný počin svých příslušníků smě-
řující k uvedenému cíli.

Naproti tomu vláda RSFSR zavazuje se za-
ručiti československým příslušníkům, kteří s jejím
svolením a na základě zvláštních ujednání, uzavřených

s příslušnými orgány RSFSR, zahájí na území RSFSR hospodářskou činnost, plnou právní ochranu osoby a majetku a poskytnou jim v této hospodářské činnosti všestrannou podporu. V jednotlivých případech budou uzavřena ujednání o zvláštních zárukách pro investované kapitály.

Stejným způsobem vláda ČSR přiznává vládě RSFSR a jejím orgánům práva právnické osoby, pokud budou na území ČSR obchodně činnými.

Článek 12.

Obě smluvní strany zavazují se, že nebudou překážeti návratu příslušníků druhé země do vlasti a že budou v tomto směru poskytovat všemožnou podporu na stejných základech jako u příslušníků jiných zemí.

Článek 13.

Po uzavření přítomné smlouvy učiní obě strany vhodná opatření pro obnovení poštovních, telegrafních a dopravních styků na základě mezinárodních dohod a ujednání.

Článek 14.

při provádění obchodních styků mezi ČSR a RSFSR dlužno přihlížeti k těmto zásadám :

- 1./ veškerá obchodní činnost budiž provozována podle zákonů každé ze smluvních stran.
- 2./ Pokud se týká RSFSR, přísluší monopol zahraničního obchodu vládě RSFSR a vykonává se za pomoci orgánů k

tomu zmocněných.

3./ Veškerá obchodní ujednání, vztahující se k území RSFSR a učiněná se soukromými skupinami nebo soukromými osobami, nejednajícími ani jménem vlády RSFSR ani jako její zmocněnci ani s jejím svolením, budou považována za porušení tohoto článku.

Článek 15.

příslušníci, firmy a právnické osoby jedné země budou mít při uzavírání právních ujednání s příslušníky, firmami neb právnickými osobami druhé země právo, uzavřít tato ujednání s doložkou o rozhodčím soudě nebo ustanovit pro spory vyplývající z těchto ujednání příslušnost soudů kterékoliv z obou zemí podle vzájemné dohody.

Článek 16.

Majetek vlády RSFSR v ČSR i naopak požívá ochrany přiznané mezinárodním právem majetku vlády země spřátelené.

Článek 17.

Zastupitelstvo každé ze smluvních stran má právo se souhlasem vlády druhé země povolávat ze svého státu znalce k posouzení technických, hospodářských, právních a jiných otázek. O tento souhlas požádá ústřední úřad pro zahraniční věci prostřednictvím zastupitelstva druhé strany. Žádosti takové budou co nejrychleji vyřizovány.

Článek 18.

Obě smluvní strany zavazují se, že nebudou sekvestrovati a konfiskovati majetku neb zboží dováženého do jejich území druhou stranou aneb jejími příslušníky, bylo-li při dovozu dbáno zákonů a předpisů platných v daném území.

Článek 19.

Československým příslušníkům, kteří cestují za obchodem na základě této smlouvy do RSFSR zachovávajíce platné pasové předpisy, zaručuje se nedotknutelnost přivezeného jimi majetku a rovněž majetku jimi zákonně na území RSFSR nabytého.

Výše zmíněná nedotknutelnost neznamena však práva na vývoz majetku v Rusku nabytého do ciziny, kterýžto vývoz připouští se jedině na přesném základě zákonů a pravidel o monopolu zahraničního obchodu a celních zákonů RSFSR.

Článek 20.

Tato smlouva vyhotovuje se ve dvou stejnopisech a to v řeči československé a ruské. Oba texty jsou autentické.

Smlouva bude v každém ze smluvních států schválena podle jeho zákonů a nabude působnosti dnem, kdy budou vyměněna sdělená o jejím schválení.

Smlouva nemůže býti zrušena žádnou smluvní stranou jinak, než po předchozí šestiměsíční výpovědi.

Článek 21.

V případě zrušení této smlouvy poskytně se zastupitelstvům možnost zůstat v zemi pobytu nejméně šest měsíců k úplné likvidaci jich činnosti.

Na doklad toho podepsali shora jmenovaní plnomocníci tuto smlouvu a přiložili na ni své pečeti.

Dáno v P r a z e, dne *pátého* června 1922.

Kab. Moscovicova

Dr. Jiráček
J. Dvořák

Д О Г О В О Р
О ДРУЖБЕ, ВЗАИМНОЙ ПОМОЩИ И ПОСЛЕВОЕННОМ СОТРУДНИЧЕСТВЕ
МЕЖДУ ЧЕХОСЛОВАЦКОЙ РЕСПУБЛИКОЙ И СОЮЗОМ СОВЕТСКИХ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

Президент Чехословацкой Республики и Президиум Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик, желая изменить и дополнить Договор о взаимной помощи, существующий между Чехословацкой Республикой и Союзом ССР и подписанный в Праге 16 мая 1935 года, и подтвердить условия Соглашения между Правительством Чехословацкой Республики и Правительством Союза Советских Социалистических Республик о совместных действиях в войне против Германии, подписанного 18 июля 1941 года в Лондоне; желая содействовать после войны поддержанию мира и предотвращению дальнейшей агрессии со стороны Германии и обеспечить постоянную дружбу и послевоенное мирное сотрудничество между собой, решили заключить с этой целью Договор и назначили в качестве своих уполномоченных:

Президент Чехословацкой Республики – Зденека Фирлингера, Посла Чехословацкой Республики в Советском Союзе,

Президиум Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик – Вячеслава Михайловича Молотова, Народного Комиссара Иностранных Дел,

которые, обменявшись своими полномочиями, найденными в полном порядке и составленными в соответствующей форме, согласились о нижеследующем:

Статья 1.

Высокие Договаривающиеся Стороны, согласившись взаимно об"единиться в политике постоянной дружбы и дружественного послевоенного сотрудничества, так же, как и взаимной помощи, обязываются оказывать друг другу военную и другую помощь и поддержку всякого рода в нынешней войне против Германии и всех тех государств, которые связаны с ней в актах агрессии в Европе.

Статья 2.

Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются не вступать в период нынешней войны в какие-либо переговоры с гитлеровским правительством или с каким-либо иным правительством в Германии, которое не отказывается ясно от всяких агрессивных намерений, и не вести переговоров и не заключать без взаимного согласия какого-либо перемирия или мирного договора с Германией или с каким-либо иным государством, связанными с ней в актах агрессии в Европе.

Статья 3.

Подтверждая свою довоенную политику мира и взаимной помощи, выраженную в их Договоре, подписанном в Праге 16 мая 1935 года, Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются, что в случае, если одна из них оказалась бы вовлеченной в послевоенный период в военные действия с Германией, которая возобновила бы свою политику "Дранг нах Остен", или с каким-либо из государств, которое об"единилось бы с Германией непосредственно или в какой-либо иной форме в такой войне, то Другая Высокая Договаривающаяся Сторона немед-

ленно окажет Договаривающейся Стороне, вовлеченной таким образом в военные действия, всяческую военную и другую поддержку и помощь, находящиеся в ее распоряжении.

Статья 4.

Высокие Договаривающиеся Стороны, учитывая интересы безопасности каждой из них, соглашаются на тесное и дружественное сотрудничество в период после восстановления мира и действовать в соответствии с принципами: взаимного уважения к их независимости и суверенитету, равно как и невмешательства во внутренние дела другого государства. Они соглашаются развивать в возможно более широких масштабах свои экономические отношения и оказывать друг другу всяческую возможную экономическую помощь после войны.

Статья 5.

Каждая из Высоких Договаривающихся Сторон обязуется не заключать какого-либо союза и не принимать участия в какой-либо коалиции, направленных против другой Высокой Договаривающейся Стороны.

Статья 6.

Настоящий Договор вступает в силу немедленно после его подписания и подлежит ратификации в возможно короткий срок; обмен ратификационными грамотами будет произведен в Москве как можно скорее.

Настоящий Договор остается в силе в течение двадцати лет с момента подписания, причем, если одна из Высоких Договаривающихся Сторон в конце указанного периода в

двадцать лет не сделает, за 12 месяцев до срока, заявления о своем желании отказаться от Договора, он будет продолжать оставаться в силе на следующие пять лет, и так каждый раз, до тех пор, пока одна из Высоких Договаривающихся Сторон не сделает за 12 месяцев до окончания текущего пятилетия письменного предупреждения о своем намерении прекратить его действие.

В удостоверение чего Уполномоченные подписали настоящий Договор и приложили к нему свои печати.

Составлен в двух экземплярах, каждый на чехословацком и русском языках.

Оба текста имеют одинаковую силу.

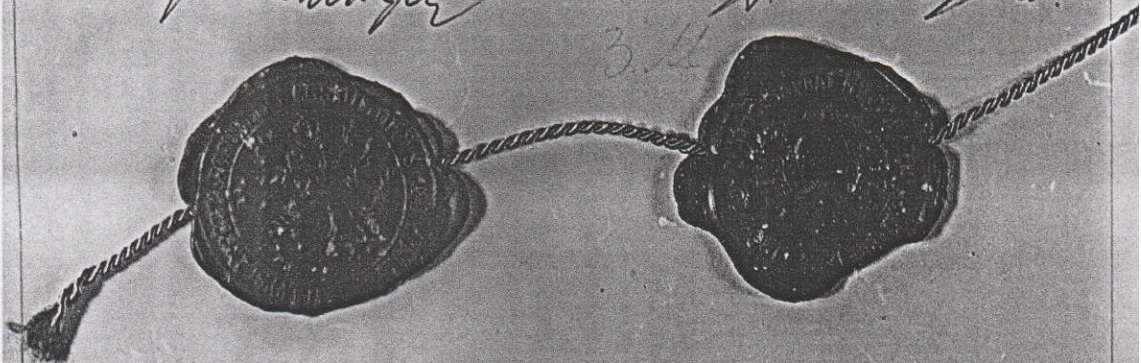
Москва, 12 декабря 1948 года.

ПО УПОЛНОМОЧИЮ
ПРЕЗИДЕНТА ЧЕХОСЛОВАЦКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

J. Fiedinger

ПО УПОЛНОМОЧИЮ
ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА СССР

В. Молотов

S M L O U V A
O PŘÁTELSTVÍ, VZÁJEMNÉ POMOCI A POVÁLEČNĚ SPOLUPRÁCI
MEZI ČESKOSLOVENSKOU REPUBLIKOU A SVAZEM SOVĚT-
SKÝCH SOCIALISTICKÝCH REPUBLIK

President Československé republiky a Presidium Nejvyššího sovětu Svazu sovětských socialistických republik, přejíce si pozměniti a doplniti Smlouvu o vzájemné pomoci, existující mezi Československou republikou a Svazem SSR, podepsanou v Praze dne 16. května 1935, a potvrditi ustanovení Dohody mezi Vládou Československé republiky a Vládou Svazu sovětských socialistických republik o společném postupu ve válce proti Německu, podepsané 18. července 1941 v Londýně; přejíce si spolupracovati po válce o udržení míru a zabránění novému útoku se strany Německa a zabezpečiti trvalé přátelství a poválečnou vzájemnou mírovou spolupráci, rozhodli se sjednati za tím cílem Smlouvu a určili jako své plnomocníky:

President Československé republiky - Zdeňka Fierlingera ,
velvyslanec Československé republiky v Sovětském svazu,

Presidium Nejvyššího sovětu Svazu sovětských socialistických republik - Vjačeslava Michajloviče Molotova, lidového komisaře zahraničních věcí,

kteří, vyměnivše své plné moci, jež shledali v úplném pořádku i vyhotovené v odpovídající formě, dohodli se na tomto .:

Č l á n e k 1.

Vysoké smluvní strany, dohodnuvše se vzájemně, že se sjednotí v politice trvalého přátelství a přátelské poválečné spolu-

práce, jakož i vzájemné pomoci, zavazují se poskytovat i jedna druhé vojenskou i jinou pomoc a podporu všeho druhu v nynější válce proti Německu a všem těm státům, které jsou s ním spojeny v útočných činech v Evropě.

Č l á n e k 2.

Vysoké smluvní strany se zavazují nevstupovati po dobu nynější války v žádná jednání s hitlerovskou vládou neb s kteroukoli jinou vládou v Německu, která se jasně nevzdá všech útočných záměrů, a nevésti jednání ani nesjednávati bez vzájemné dohody žádného příměří neb mírové smlouvy s Německem neb s kterýmkoli jiným státem, s ním spojeným v útočných činech v Evropě.

Č l á n e k 3.

Potvrzující svou předválečnou politiku míru a vzájemné pomoci, vyjádřenou v jejich Smlouvě, podepsané v Praze 16. května 1935, Vysoké smluvní strany se zavazují, že v případě, že by jedna z nich byla zavlečena v poválečné době do válečných akcí s Německem, které by obnovilo svou politiku „Drang nach Osten“, neb s kterýmkoli ze států, který by se spojil s Německem přímo neb v jakékoli jiné formě v takové válce, druhá Vysoká smluvní strana neprodleně poskytne Smluvní straně, zavlečené takovým způsobem do válečných akcí, veškerou vojenskou i jinou podporu a pomoc, které jsou jí k dispozici.

Č l á n e k 4.

Vysoké smluvní strany, majíce na zřeteli zájmy bezpečnosti každé z nich, jsou dohodnuty o těsné a přátelské spolupráci v do-

bě po obnovení míru, i o tom, že budou jednati v shodě se zásadami: vzájemného respektování své nezávislosti a svrchovanosti, jakož i nevměšování do vnitřních věcí druhého státu. Jsou dohodnuty v tom, že budou vyvíjeti v měřítku co možná nejširším své hospodářské styky a poskytovat si vzájemně veškerou možnou hospodářskou pomoc po válce.

Č l á n e k 5.

Každá z Vysokých smluvních stran se zavazuje neuzavíratí žádného spojení a neúčastniti se žádné koalice, namířených proti druhé Vysoké smluvní straně.

Č l á n e k 6.

Tato Smlouva vstupuje v platnost ihned po podpisání a podléhá ratifikaci v době co možná nejkratší; výměna ratifikačních listin bude provedena v Moskvě co možná nejdříve.

Tato Smlouva zůstává v platnosti po dobu dvaceti let od okamžiku podepsání, při čemž, jestliže jedna z Vysokých smluvních stran ke konci stanoveného dvacetiletého údobí neučiní do 12 měsíců před uplynutím lhůty sdělení o svém přání vypověděti Smlouvu, platnost její bude se prodlužovati na dalších pět let, a tak pokaždé, dokud jedna z Vysokých smluvních stran neučiní do 12 měsíců před uplynutím běžícího pětiletí písemného oznámení o svém úmyslu ukončiti její účinnost.

Na potvrzení toho plnomocníci podepsali tuto Smlouvu a připojili k ní své pečeti.

Sepsáno ve dvou vyhotoveních, každé v jazyce českosloven-
ském a ruském.

Obě znění mají stejnou platnost.

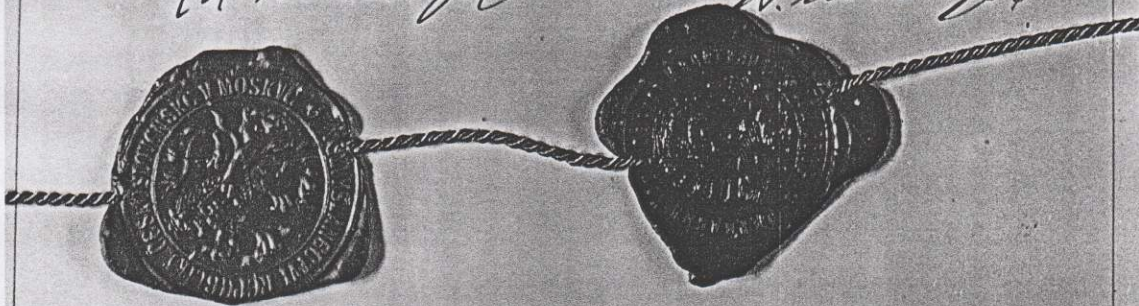
Moskva, 12. prosince 1943.

Z PLNÉ MOCI
PRESIDENTA ČESKOSLOVENSKÉ
REPUBLIKY

J. Fierlinger

Z PLNÉ MOCI
PRESIDIA NEJVYŠŠÍHO
SOVĚTU SSSR

N. Illarionov

signatura L 4.448

Or.

ДОГОВОР

между Правительством Чехословацкой Социалистической Республики и Правительством Союза Советских Социалистических Республик об условиях временного пребывания советских войск на территории Чехословацкой Социалистической Республики

Правительство Чехословацкой Социалистической Республики и Правительство Союза Советских Социалистических Республик,

Преисполненные решимости приложить все усилия для укрепления дружбы и сотрудничества между Чехословакией и Союзом Советских Социалистических Республик, а также между всеми странами социалистического содружества и для защиты завоеваний социализма, упрочения мира и безопасности в Европе и во всем мире в соответствии с Заявлением Братиславского Совещания от 3 августа 1968 года,

Учитывая Договор о дружбе, взаимной помощи и послевоенном сотрудничестве от 12 декабря 1948 г., продленный Протоколом от 27 ноября 1963 г.,

В соответствии с договоренностью, достигнутой в ходе чехословацко-советских переговоров, проходивших в Москве 23-26 августа и 3-4 октября 1968 г.,

решили заключить настоящий Договор и согласились о нижеследующем:

Статья I

Правительство Союза Советских Социалистических Республик, действуя с согласия Правительств Народной Республики Болгарии, Венгерской Народной Республики, Герман-

ской Демократической Республики, Польской Народной Республики, и Правительство Чехословацкой Социалистической Республики договорились о том, что часть советских войск, находящихся в Чехословацкой Социалистической Республике, временно остается на территории Чехословацкой Социалистической Республики в целях обеспечения безопасности стран социалистического содружества от усиливающихся реваншистских устремлений западногерманских милитаристских сил.

Остальные войска Союза Советских Социалистических Республик, а также войска Народной Республики Болгарии, Венгерской Народной Республики, Германской Демократической Республики и Польской Народной Республики в соответствии с документами Московских переговоров 23-26 августа и 3-4 октября 1968 г. будут выведены с территории Чехословакии. Вывод этих войск начнется после ратификации обеими Сторонами настоящего Договора и будет осуществлен поэтапно в течение двух месяцев.

Численность и места дислокации советских войск, временно остающихся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, определяются по согласованию между Правительствами Чехословацкой Социалистической Республики и Союза Советских Социалистических Республик.

Советские войска, временно находящиеся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, остаются в подчинении Советского Военного Командования.

Статья 2

1. Временное нахождение советских войск на территории Чехословацкой Социалистической Республики не нарушает её суверенитета. Советские войска не вмешиваются во внутренние дела Чехословацкой Социалистической Республики.

2. Советские войска, лица, входящие в их состав, и члены семей этих лиц, находящиеся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, будут соблюдать действующее в Чехословацкой Социалистической Республике законодательство.

Статья 3

1. Советская Сторона берет на себя расходы по содержанию советских войск на территории Чехословацкой Социалистической Республики.

2. Правительство Чехословацкой Социалистической Республики предоставит советским войскам, лицам, входящим в их состав, и членам семей этих лиц на период временного пребывания их в Чехословацкой Социалистической Республике казарменный и жилой фонд в военных городках, служебные, складские и другие помещения, аэродромы со стационарными сооружениями и оборудованием, средства государственной сети связи и транспорта, электроэнергию и другие услуги.

Полигоны, стрельбища и учебные поля будут использоваться совместно с Чехословацкой Народной Армией.

Порядок и условия пользования перечисленными объектами, а также коммунальными, торговыми и другими услугами будут определены по согласованию Договаривающихся Сторон.

Статья 4

Советские воинские части, лица, входящие в состав советских войск, и члены семей этих лиц могут следовать в Чехословацкую Социалистическую Республику к местам дислокации советских войск и из Чехословацкой Социалистической Республики как в прямых поездах и вагонах, принадлежащих Советскому Союзу, так и с пересадкой из вагонов одной страны в вагоны другой страны, а также автомобильным и воздушным транспортом.

Лица, входящие в состав советских войск, и члены семей этих лиц освобождаются от паспортного или визового контроля при въезде, пребывании и выезде из Чехословацкой Социалистической Республики.

Пункты и порядок пересечения чехословацко-советской границы, способы контроля, а также виды и формы соответствующих документов определяются по согласованию Договаривающихся Сторон.

Статья 5

Чехословацкая Сторона соглашается пропускать через государственную границу Чехословацкой Социалистической Республики без взимания пошлин, таможенного и пограничного досмотра:

- советские войска и лиц, входящих в их состав, следующих в составе воинских частей, подразделений и команд;

- все воинские грузы, в том числе грузы, предназначенные для торгово-бытового обслуживания советских войск;

- лиц, входящих в состав советских войск, следующих в Чехословацкую Социалистическую Республику и выезжающих из Чехословацкой Социалистической Республики одиночным порядком или вместе с членами их семей, с вещами их личного пользования при предъявлении таможенным органам документов на право перехода госграницы Чехословацкой Социалистической Республики.

Ввезенное в Чехословацкую Социалистическую Республику Советской Стороной имущество, снаряжение и боевая техника могут быть вывезены в Союз Советских Социалистических Республик без обложения пошлинами и сборами.

Статья 6

1. Торгово-бытовое обслуживание личного состава советских войск, временно находящихся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, членов семей лиц, входящих в состав советских войск, будет осуществляться через советские торгово-бытовые предприятия.

2. Чехословацкая Сторона будет поставлять советским торгово-бытовым предприятиям товары в пределах количеств, согласованных между компетентными торговыми организациями Чехословацкой Социалистической Республики и Союза Советских Социалистических Республик по действующим в Чехословацкой Социалистической Республике государственным розничным ценам, с предоставлением торговой скидки, принятой для соответствующих торговых предприятий Чехословацкой Социалистической Республики.

Расчеты за поставки производятся в валюте Чехословацкой Социалистической Республики.

3. Чехословацкая Сторона по контрактам, заключенным между ответственными чехословацкими и советскими внешнеторговыми организациями, по ценам, действующим в торговых отношениях между Чехословацкой Социалистической Республикой и Союзом Советских Социалистических Республик, будет поставлять в согласованных количествах продовольственные и промышленные товары, в том числе топливо (уголь, кокс, дрова) для планового снабжения советских войск.

Статья 7

Правительство Чехословацкой Социалистической Республики будет предоставлять Правительству Союза Советских Социалистических Республик необходимые суммы в чехословацких кронах на расходы, связанные с временным пребыванием советских войск на территории Чехословакии. Размер этих сумм будет устанавливаться по договоренности между компетентными органами Договаривающихся Сторон.

Статья 8

Порядок расчетов за услуги, предусмотренные статьей 3, а также по суммам в чехословацких кронах, предоставляемых в соответствии со статьей 7 настоящего Договора, будет установлен дополнительным Соглашением между Договаривающимися Сторонами в полуторамесячный срок после вступления в силу настоящего Договора. Пересчет указанных сумм в чехословацких кронах в переводные рубли будет производиться, исходя из соотношения внутренних цен и тарифов Чехословацкой Социалистической Республики и внешнеторговых цен.

Статья 9

Вопросы юрисдикции, связанные с временным пребыванием советских войск на территории Чехословацкой Социалистической Республики, регулируются следующим образом.

1. По делам о преступлениях и проступках, совершенных лицами, входящими в состав советских войск, или членами их семей на территории Чехословацкой Социалистической Республики, применяется чехословацкое законодательство и действуют чехословацкие суды, прокуратура и другие чехословацкие органы, компетентные по вопросам преследования наказуемых деяний.

Дела о преступлениях, совершенных советскими военнослужащими, расследуются военной прокуратурой и рассматриваются органами военной юстиции Чехословацкой Социалистической Республики.

2. Постановления пункта первого настоящей статьи не применяются:

а) в случае совершения лицами, входящими в состав советских войск, или членами их семей преступлений или проступков только против Советского Союза, а также против лиц, входящих в состав советских войск, или членов их семей;

б) в случае совершения лицами, входящими в состав советских войск, преступлений или проступков при исполнении служебных обязанностей в районах дислокации воинских частей.

По делам, указанным в подпунктах "а" и "б", компетентны советские суды, прокуратура и другие органы, действующие на основе советского законодательства.

3. В случае совершения наказуемых действий против советских войск, временно находящихся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, а также против лиц, входящих в их состав, виновные в этом лица будут нести такую же ответственность, как и за наказуемые действия против вооруженных сил Чехословацкой Социалистической Республики и лиц, входящих в их состав.

4. Компетентные чехословацкие и советские органы могут взаимно обращаться друг к другу с просьбой о передаче или принятии юрисдикции в отношении отдельных дел, предусмотренных в пунктах 1 и 2 настоящей статьи. Такие просьбы будут рассматриваться благожелательно.

5. Компетентные чехословацкие и советские органы будут оказывать взаимно друг другу правовую и всякого рода другую помощь по вопросам преследования наказуемых действий, указанных в пунктах 1, 2 и 3 настоящей статьи.

Статья 10

1. Правительство Союза Советских Социалистических Республик согласно возмещать Правительству Чехословацкой Социалистической Республики материальный ущерб, который может

быть причинен Чехословацкому государству действиями или упущениями советских воинских частей или лицами из их состава, а также ущерб, который может быть причинен советскими воинскими частями или лицами из их состава при исполнении служебных обязанностей чехословацким гражданам, учреждениям или гражданам третьих государств, находящимся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, — в обоих случаях в размерах, установленных (на основании предъявленных претензий и с учетом постановлений чехословацкого законодательства) Уполномоченными по делам временного пребывания советских войск в Чехословацкой Социалистической Республике, назначаемыми согласно статье 13 настоящего Договора.

Споры, которые могут возникнуть из обязательств советских воинских частей, подлежат рассмотрению на тех же основаниях.

2. Правительство Союза Советских Социалистических Республик согласно также возмещать Правительству Чехословацкой Социалистической Республики ущерб, который может быть причинен чехословацким учреждениям и гражданам, а также гражданам третьих государств, находящимся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, в результате действий или упущений лиц из состава советских войск, совершенных не при исполнении служебных обязанностей, а также в результате действий или упущений членов семей лиц из состава советских войск — в обоих случаях в размерах, установленных компетентным чехословацким судом, на основании претензий, предъявленных лицам, причинившим ущерб.

Статья II

1. Правительство Чехословацкой Социалистической Республики согласно возмещать Правительству Союза Советских Социалистических Республик ущерб, который может быть причи-

нен имуществу советских воинских частей, временно находящихся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, и лицам, входящим в состав советских войск, действиями или упущениями чехословацких государственных учреждений - в размерах, установленных Уполномоченными по делам временного пребывания советских войск в Чехословацкой Социалистической Республике, на основании предъявленных претензий и с учетом чехословацкого законодательства.

Споры, которые могут возникнуть из обязательств чехословацких государственных учреждений перед советскими воинскими частями, подлежат рассмотрению на тех же основаниях.

2. Правительство Чехословацкой Социалистической Республики согласно также возмещать Правительству Союза Советских Социалистических Республик ущерб, который может быть причинен советским воинским частям, временно находящимся на территории Чехословацкой Социалистической Республики, лицам, входящим в состав советских войск, и членам семей этих лиц в результате действий и упущений чехословацких граждан - в размерах, установленных чехословацким судом, на основании претензий, предъявленных к лицам, причинившим ущерб.

Статья 12

Возмещение ущерба, предусмотренного в статьях 10 и 11, будет производиться Сторонами в течение трех месяцев со дня принятия решения Уполномоченными по делам временного пребывания советских войск в Чехословацкой Социалистической Республике или вступления в силу решения суда.

Выплата сумм, причитающихся потерпевшим лицам, частям и учреждениям, будет осуществляться компетентными органами Сторон в случаях, предусмотренных статьей 10, - чехословацкими органами, статьей 11 - советскими органами.

Статья 13

С целью надлежащего регулирования текущих вопросов, связанных с временным пребыванием советских войск в Чехословацкой Социалистической Республике, Правительство Чехословацкой Социалистической Республики и Правительство Союза Советских Социалистических Республик назначают своих Уполномоченных по делам временного пребывания советских войск в Чехословацкой Социалистической Республике.

Статья 14

1. В толковании настоящего Договора:

"лицом, входящим в состав советских войск", является:

- а) военнослужащий Советской Армии;
- б) гражданское лицо, являющееся советским гражданином и работающее в частях советских войск, временно находящийся на территории Чехословацкой Социалистической Республики.

2. "Членами семей лиц, входящих в состав советских войск", являются:

- а) супруги,
- б) не состоящие в браке дети,
- в) близкие родственники, находящиеся на иждивении этих лиц.

3. "Местом дислокации" является территория, выделенная Правительством Чехословацкой Социалистической Республики или местными органами власти в распоряжение советских войск, включающая места расположения воинских частей.

Статья 15

Настоящий Договор вступит в силу после его ратификации обеими Сторонами и будет действовать в течение временного нахождения советских войск на территории Чехословацкой Социалистической Республики.

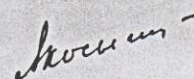
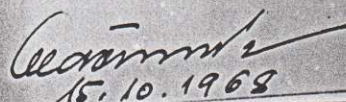
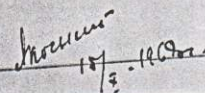
Договор может быть изменен с согласия Договаривающихся Сторон.

Совершено в городе Праге "16." октября 1968 года в двух подлинных экземплярах, каждый на чешском и русском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ
ПРАВИТЕЛЬСТВА ЧЕХОСЛОВАЦКОЙ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ
СОВЕТА МИНИСТРОВ СОЮЗА
СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

S M L O U V A

mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky

Vláda Československé socialistické republiky a vláda Svazu sovětských socialistických republik

rozhodnuty usilovat o upevnění přátelství a spolupráce mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik a rovněž mezi všemi zeměmi socialistického společenství a o ochranu vymožeností socialismu, o posílení míru a bezpečnosti v Evropě a na celém světě v souladu s prohlášením Bratislavské porady ze dne 3. srpna 1968,

majíce na zřeteli Smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci ze dne 12. prosince 1943, prodlouženou Protokolem ze dne 27. listopadu 1963,

ve shodě s ujednáním, dosaženým v průběhu československo-sovětských jednání v Moskvě ve dnech 23.—26. srpna a 3.—4. října 1968

se rozhodly uzavřít tuto smlouvu a dohodly se na tomto:

Článek 1

Vláda Svazu sovětských socialistických republik, jakož i vojska Bulharské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky, a vláda Československé socialistické republiky se dohodly na tom, že část sovětských vojsk, nacházejících se v Československé socialistické republice, zůstává dočasně na území Československé socialistické republiky za účelem zajištění bezpečnosti země socialistického společenství před silnými revanšistickými snahami západoněmeckých militaristických sil.

Ostatní vojska Svazu sovětských socialistických republik, jakož i vojska Bulharské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Německé demokratické republiky a Polské lidové republiky budou v souladu s dokumenty Moskevských jednání ve dnech 23.—26. srpna a 3.—4. října 1968 odsunuta z území Československé socialistické republiky. Odsun těchto vojsk se zahájí po ratifikaci této smlouvy oběma stranami a uskuteční se po etapách v průběhu dvou měsíců.

Počet a místa stálých posádek sovětských vojsk, dočasně zůstávajících na území Československé socialistické republiky, se určují dohodou mezi vládami Československé socialistické republiky a Svazu sovětských socialistických republik.

Sovětská vojska, která se dočasně nacházejí na území Československé socialistické republiky, zůstávají podřízena sovětskému vojenskému velení.

Článek 2

1. Dočasný pobyt sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky nenaruší její suverenitu. Sovětská vojska se nevměšují do vnitřních záležitostí Československé socialistické republiky.

2. Sovětská vojska, osoby k nim příslušející a členové rodin těchto osob, nacházející se na území Československé socialistické republiky, budou zachovávat právní řád, platný v Československé socialistické republice.

Článek 3

1. Sovětská strana ponese náklady, spojené s vydržováním sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky.

2. Vláda Československé socialistické republiky poskytne sovětským vojskům, osobám k nim příslušejícím a členům jejich rodin po dobu jejich dočasného pobytu v Československé socialistické republice kasárna a byty uvnitř kasáren, služební, skladovací a jiné prostory, letiště se stálými stavbami a zařízeními, prostředky státní spojovací sítě, dopravní prostředky, elektrickou energii a jiné služby.

Vojenské výcvikové prostory, střelnice a cvičiště budou využívány společně s Československou lidovou armádou.

Způsob a podmínky využívání výše uvedených objektů, jakož i komunálních, obchodních a jiných služeb se stanoví po dohodě smluvních stran.

Článek 4

Sovětské vojenské útvary, osoby, které jsou příslušníky sovětských vojsk, a členové jejich rodin mohou cestovat do míst, kde jsou rozmístěna sovětská vojska v Československé socialistické republice a z Československé socialistické republiky jak v přímých vlacích a vagónech, patřících Sovětskému svazu, tak i s přestupem z vagónů jedné země do vagónů druhé země a rovněž automobilovými nebo leteckými dopravními prostředky.

Osoby, které jsou příslušníky sovětských vojsk, a členové jejich rodin jsou osvobozeny od kontroly, pokud jde o pasy a víza, při příjezdu, pobytu a výjezdu z Československé socialistické republiky.

Hraniční přechody a způsob překračování československo-sovětské hranice a rovněž způsob kontroly, druhy a formuláře příslušných dokladů se stanoví po dohodě smluvních stran.

Článek 5

Československá strana souhlasí s tím, že přes státní hranice Československé socialistické republiky budou bez vybírání cla a bez celní a pohraniční prohlídky přecházet:

— sovětská vojska a osoby k nim příslušející, které cestují jako příslušníci vojenských útvarů, jednotek a velitelství;

— veškerý vojenský náklad, včetně nákladu, určeného pro obchodní a pobytové zabezpečení sovětských vojsk;

— osoby, které jsou příslušníky sovětských vojsk, cestující do Československé socialistické republiky a z Československé socialistické republiky jednotlivě nebo společně se členy rodin a s předměty osobní potřeby, a to na základě dokladů, opravňujících k přechodu státní hranice Československé socialistické republiky, které předloží celním orgánům.

Majetek, přivezený sovětskou stranou do Československé socialistické republiky, výzbroj a výstroj a bojová technika mohou být vyvezeny do Svazu sovětských socialistických republik bez vybírání cla a poplatků.

Článek 6

1. Zabezpečení příslušníků sovětských vojsk, dočasně umístěných na území Československé socialistické republiky, a členů rodin osob, které jsou příslušníky sovětských vojsk, pokud jde o obchod a služby, budou provádět sovětské obchodní podniky.

2. Československá strana bude dodávat těmto sovětským obchodním podnikům zboží v množství, dohodnutém mezi příslušnými obchodními organizacemi Svazu sovětských socialistických republik a Československé socialistické republiky za státní maloobchodní ceny, platné v Československé socialistické republice a bude poskytovat obchodní rábat, obvyklý u příslušných obchodních podniků Československé socialistické republiky.

Zúčtování za dodávky se provádí v měně Československé socialistické republiky.

3. Československá strana bude podle kontraktů, uzavřených mezi příslušnými československými a sovětskými organizacemi zahraničního obchodu a za ceny, které platí v obchodních vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik, dodávat v do-

hodnutých množstvích potravinářské a průmyslové zboží, včetně paliva (uhlí, koks, palivové dříví) pro zásobování sovětských vojsk v rámci jejich plánu potřeb.

Článek 7

Vláda Československé socialistické republiky bude poskytovat vládě Svazu sovětských socialistických republik potřebné částky v československých korunách na výdaje, spojené s dočasným pobytom sovětských vojsk na československém území. Rozsah těchto částek se určí po dohodě mezi příslušnými orgány smluvních stran.

Článek 8

Způsob zúčtování za služby, předvídané v článku 3 a způsob zúčtování částek v československých korunách, poskytovaných ve shodě s článkem 7 této smlouvy, bude stanoven v dodatkové dohodě mezi smluvními stranami ve lhůtě jednoho a půl měsíce po vstupu této smlouvy v platnost. Při přepočtu těchto částek, vyjádřených v československých korunách, na převoditelné ruble, se bude vycházet ze vzájemného poměru mezi vnitřními cenami a sazbami, platnými v Československé socialistické republice, a zahraničně obchodními cenami.

Článek 9

Otázky jurisdikce, spojené s dočasným pobytom sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky se upravují takto:

1. Při trestných činech a přestupcích, které na území Československé socialistické republiky spáchají osoby, příslušející k sovětským vojskům nebo členové jejich rodin, se uplatňuje československé právo a působí československé soudy, prokuratura a jiné orgány, příslušné pro otázky stíhání trestných činů.

Trestné činy, které spáchají sovětsští vojáci, vyšetřuje vojenská prokuratura a jsou projednávány orgány vojenské justice Československé socialistické republiky.

2. Ustanovení bodu prvního tohoto článku se nevztahují:

- a) na případy, kdy osoby, příslušející k sovětským vojskům nebo členové jejich rodin, spáchají trestné činy nebo přestupky pouze proti Sovětskému svazu, jakož i proti osobám, příslušejícím k sovětským vojskům nebo členům jejich rodin;
- b) na případy, kdy osoby, příslušející k sovětským vojskům, spáchají trestné činy nebo přestupky při plnění služebních povinností v prostorech stálých posádek vojenských útvarů.

V případech, uvedených v bodech „a“ a „b“, jsou příslušné sovětské soudy, prokuratura a jiné orgány, které jednají podle sovětského práva.

3. V případě spáchání trestných činů proti sovětským vojskům, dočasně se nacházejícím na území Československé socialistické republiky, jakož i proti osobám, příslušejícím k těmto vojskům, mají viníci stejnou odpovědnost jako za trestné činy proti ozbrojeným silám Československé socialistické republiky a proti osobám k nim příslušejícím.

4. Příslušné československé a sovětské orgány mohou vzájemně žádat o postoupení nebo převzetí jurisdikce v jednotlivých případech, uvedených v odstavcích 1 a 2 tohoto článku. Takové žádosti budou posuzovány blahovolně.

5. Příslušné československé a sovětské orgány si budou vzájemně poskytovat právní a veškerou jinou pomoc při stíhání trestných činů, uvedených v bodech 1, 2 a 3 tohoto článku.

Článek 10

1. Vláda Svazu sovětských socialistických republik souhlasí s tím, že nahradí vládě Československé socialistické republiky hmotné škody, které mohou být Československému státu způsobeny činy nebo opomenutím sovětských jednotek nebo osob k nim příslušejících, jakož i škody, které mohou být způsobeny sovětskými jednotkami nebo osobami k nim příslušejícími, při plnění služebních povinností Československým občanům, institucím nebo občanům třetích států, nacházejícím se na území Československé socialistické republiky, — v obou případech ve výši, stanovené (na základě uplatněných nároků a při respektování československého práva) zmocněnci pro záležitosti dočasného pobytu sovětských vojsk v Československé socialistické republice, kteří jsou jmenováni podle článku 13 této Smlouvy.

Spory, které mohou vzniknout ze závazků sovětských jednotek, se projednávají podle stejných zásad.

2. Vláda Svazu sovětských socialistických republik souhlasí rovněž s tím, že nahradí vládě Československé socialistické republiky škody, které mohou být způsobeny Československým institucím a občanům, jakož i občanům třetích států, nacházejícím se na území Československé socialistické republiky, činy nebo opomenutím osob, příslušejících k sovětským vojskům, jichž se dopustí nikoliv při plnění služebních povinností, jakož i činy nebo opomenutím členů rodin osob, příslušejících k sovětským vojskům — v obou případech ve výši stanovené příslušným Československým soudem na základě nároků, uplatněných proti osobám, které způsobily škodu.

Článek 11

1. Vláda Československé socialistické republiky souhlasí s tím, že nahradí vládě Svazu sovětských socialistických republik škody, které mohou být způsobeny na majetku sovětských vojenských jednotek, dočasně se nacházejících na území Československé socialistické republiky, a osobám, při-

slušejícím k sovětským vojskům, činy nebo opomenutím československých státních institucí — ve výši, stanovené zmocněnci pro záležitosti dočasného pobytu sovětských vojsk v Československé socialistické republice na základě uplatněných nároků a při respektování československého práva.

Spory, které mohou vzniknout ze závazků československých státních institucí vůči sovětským vojenským jednotkám, se projednávají podle stejných zásad.

2. Vláda Československé socialistické republiky souhlasí rovněž s tím, že nahradí vládě Svazu sovětských socialistických republik škody, které mohou vzniknout sovětským vojenským jednotkám, dočasně se nacházejícím na území Československé socialistické republiky, osobám, příslušejícím k sovětským vojskům, jakož i členům rodin těchto osob činy nebo opomenutím československých občanů — ve výši, stanovené Československým soudem, na základě nároků, uplatněných proti osobám, které způsobily škodu.

Článek 12

Škody, předvídané v článku 10 a 11, nahradí strany do tří měsíců ode dne, kdy zmocněnci pro záležitosti dočasného pobytu sovětských vojsk v Československé socialistické republice rozhodnou nebo kdy rozhodnutí soudu se stane právoplatným.

Výplatu částek, které mají dostat poškozené osoby, jednotky a instituce, provedou příslušné orgány stran, a to v případech, uvedených v článku 10 — Československé orgány a v článku 11 — sovětské orgány.

Článek 13

Vláda Československé socialistické republiky a vláda Svazu sovětských socialistických republik jmenují své zmocněnce pro záležitosti dočasného pobytu sovětských vojsk v Československé socialistické republice za účelem náležitého řešení běžných otázek, spojených s dočasným pobytem sovětských vojsk v Československé socialistické republice.

Článek 14

Při výkladu této smlouvy je

1. „osobou, příslušející k sovětským vojskům“:

- a) příslušník Sovětské armády;
- b) civilní osoba, která je sovětským občanem a pracuje v útvech sovětských vojsk, dočasně se nacházejících na území Československé socialistické republiky.

2. „členy rodin osob, příslušejících k sovětským vojskům“:

- a) manželky;
- b) děti, pokud neuzavřely sňatek;
- c) blízcí příbuzní, pokud jsou odkázáni na výživu těchto osob.

3. „místem stálých posádek“ je území, vyhrazené k dispozici sovětským vojskům vládou Česko-

slovenské socialistické republiky nebo místními orgány státní moci, včetně míst, kde jsou rozmístěna sovětská vojska.

Článek 15

Tato smlouva vstoupí v platnost po ratifikaci oběma stranami a zůstane v platnosti, pokud se

sovětská vojska dočasně budou nacházet na území Československé socialistické republiky.

Smlouva může být změněna po dohodě smluvních stran.

Dáno v Praze 16. října 1968 ve dvou původních vyhotoveních, každé v českém a ruském jazyce, přičemž obě znění mají stejnou platnost.

Předseda vlády
Československé socialistické republiky:
O. Černík v. r.

Předseda Rady ministrů
Svazu sovětských socialistických republik:
A. Kosygin v. r.

Пříloha č. 7 – Соглашение о выводе советских войск с территории Чехословацкой Социалистической Республики (1990)

СОГЛАШЕНИЕ

между Правительством Чехословацкой Социалистической Республики и Правительством Союза Советских Социалистических Республик о выводе советских войск с территории Чехословацкой Социалистической Республики

Правительство Чехословацкой Социалистической Республики и Правительство Союза Советских Социалистических Республик,

принимая во внимание Заявление Чехословацкого Правительства от 3 декабря 1989 года и Заявление Советского Правительства от 4 декабря 1989 года, в том числе их правовые аспекты,

руководствуясь стремлением к развитию традиционной дружбы и сотрудничества между Чехословацкой Социалистической Республикой и Союзом Советских Социалистических Республик при последовательном соблюдении принципов международного права, закрепленных в Уставе ООН, в том числе принципов уважения суверенитета и невмешательства во внутренние дела,

подтверждая свою твердую решимость всесторонне способствовать укреплению мира, стабильности и безопасности в Европе и во всем мире,

выражая волю соблюдать обязательства, вытекающие из Варшавского Договора о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи от 14 мая 1955 года,

согласились о нижеследующем:

Статья I

I. Полный вывод советских войск с территории Чехословацкой Социалистической Республики будет осуществлен поэтапно, причем

и. А.

первый этап завершится 31 мая 1990 года, второй этап - 31 декабря 1990 года и третий этап - 30 июня 1991 года.

2. На первом этапе будет выведена существенная часть советских войск в соответствии с совместно разработанным графиком.

Статья 2

Правительство Чехословацкой Социалистической Республики окажет необходимое содействие Советской стороне при выводе советских войск с территории Чехословацкой Социалистической Республики.

Статья 3

В период до полного вывода советских войск с территории Чехословацкой Социалистической Республики на эти войска будет распространяться фактически существующий на момент заключения настоящего Соглашения режим, включая имущественные, финансовые и другие вопросы, с учетом возможных изменений в условиях взаимных расчетов и платежей.

Статья 4

Стороны назначат Уполномоченных по делам вывода советских войск, на которых возлагается решение практических вопросов, вытекающих из выполнения соответствующих положений настоящего Соглашения.

Статья 5

Имущественные и финансовые вопросы, возникающие в связи с выводом советских войск, будут рассматриваться Уполномоченными по делам вывода советских войск и разрешаться соглашениями между соответствующими ведомствами Чехословацкой Социалистической Республики и Союза Советских Социалистических Республик.

и. А.

Статья 6

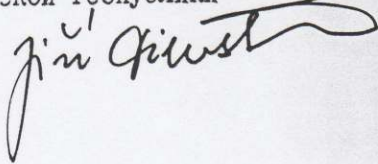
Имущественные и финансовые вопросы, связанные с советскими войсками в Чехословацкой Социалистической Республике, которые не будут урегулированы до момента их полного вывода, будут разрешены отдельным соглашением Сторон, которое будет заключено не позднее, чем через два года со дня вступления в силу настоящего Соглашения

Статья 7

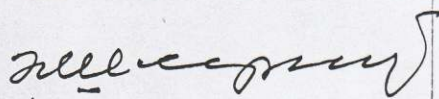
Настоящее Соглашение вступает в силу со дня его подписания

Совершено в Москве 26. февраля 1990 года в двух экземплярах, каждый на чешском и русском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу.

За Правительство Чехо-
словацкой Социалистиче-
ской Республики

За Правительство Союза
Советских Социалистиче-
ских Республик

и. А.

71/1990 Sb.

SDĚLENÍ

federálního ministerstva zahraničních věcí

Federální ministerstvo zahraničních věcí sděluje, že dne 26. února 1990 byla v Moskvě podepsána Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o odchodu sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky. Dohoda vstoupila v platnost na základě svého článku 7 dnem podpisu.

České znění Dohody se vyhláší současně.

DOHODA

mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o odchodu sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky

Vláda Československé socialistické republiky a vláda Svazu sovětských socialistických republik,

berouce v úvahu prohlášení československé vlády z dne 3. prosince 1989 a prohlášení sovětské vlády ze dne 4. prosince 1989, včetně jejich právních aspektů,

vedeny snahou o rozvoj tradičního přátelství a spolupráce mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik při důsledném dodržování zásad mezinárodního práva zakotvených v Chartě OSN, včetně zásad respektování suverenity a nevměšování do vnitřních záležitostí,

potvrzující své pevné odhodlání všestranně napomáhat upevňování míru, stability a bezpečnosti v Evropě a na celém světě,

vyjadřující vůli dodržovat závazky vyplývající z Varšavské smlouvy o přátelství, spolupráci a

vzájemné pomoci ze dne 14. května 1955,
se dohodly na následujícím:

Čl.1

1. Úplný odchod sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky se uskuteční po etapách, přičemž první etapa bude ukončena do 31. května 1990, druhá etapa do 31. prosince 1990 a třetí etapa do 30. června 1991.

2. V první etapě se uskuteční odchod podstatné části sovětských vojsk v souladu se společně vypracovaným harmonogramem.

Čl.2

Vláda Československé socialistické republiky poskytne sovětské straně při odchodu sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky nezbytnou součinnost.

Čl.3

V období do úplného odchodu sovětských vojsk z území Československé socialistické republiky se na tato vojska bude aplikovat režim fakticky existující v době sjednání této dohody, včetně majetkových, finančních a jiných otázek, s přihlédnutím k případným změnám v podmínkách vzájemného zúčtovacího a platebního styku.

Čl.4

Strany jmenují zmocněnce pro záležitosti odchodu sovětských vojsk, kteří budou řešit praktické otázky vyplývající z provádění příslušných ustanovení této dohody.

Čl.5

Majetkové a finanční otázky vznikající v souvislosti s odchodem sovětských vojsk se budou posuzovat zmocněnci pro záležitosti odchodu sovětských vojsk a budou vyřešeny dohodami mezi příslušnými ministerstvy Československé socialistické republiky a Svazu sovětských socialistických republik.

Čl.6

Majetkové a finanční otázky související se sovětskými vojsky v Československé socialistické republice, které nebudou upraveny do doby jejich úplného odchodu, budou vyřešeny zvláštní dohodou stran, která bude sjednána nejpozději do dvou let ode dne vstupu této dohody v platnost.

Čl.7

Tato dohoda vstupuje v platnost dnem podpisu.

Dáno v Moskvě dne 26. února 1990 ve dvou vyhotoveních, každé v jazyce českém a ruském, přičemž obě znění mají stejnou platnost.

Za vládu Československé socialistické republiky:

Jiří Dienstbier v.r.

Za vládu Svazu sovětských socialistických republik:

E. A. Ševarnadze v.r.

Anotace

Jméno autora: Bc. Pavlína Michaličková

Katedra a fakulta: Katedra slavistiky filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Název práce: Komplexní lingvostylistický rozbor vybraných mezinárodních smluv uzavřených mezi Českou republikou a Ruskou federací

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Počet znaků: 146 016 (bez příloh)

Počet příloh: 8

Počet titulů použité literatury: 38

Klíčová slova: administrativní funkční styl, mezinárodní smlouvy, termíny, morfologická analýza, lexikální analýza, syntaktická analýza, textová rovina, jazyk československý

Práce se krátce zabývá problematikou mezinárodních smluv, jaké existují druhy smluv a jak smlouvy vznikají. Následně jsou představeny konkrétní vybrané smlouvy, které byly mezi Českou republikou a Ruskou federací, uzavřeny. Další část práce je věnována vymezení stylu mezinárodních smluv a následnému představení administrativního funkčního stylu v ruské a české tradici. Poznatky získané v této teoretické části jsou v praktické části práce aplikovány na konkrétní mezinárodní smlouvy, kde se snažíme potvrdit nebo vyvrátit fakt, že texty mezinárodních smluv se řadí k administrativnímu funkčnímu stylu. Poslední kapitola se zabývá tím, zda se ve smlouvách odráží doba jejich vzniku.